

Kan troll temmes? Politisk debatt i sosiale medier

Hvordan forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten. En studie av Operasjon Nettroll, valgkampen 2021.

TORUNN OSTAD

VEILEDER

Øystein Sæbø

Universitetet i Agder, 2022
Fakultet for samfunnsvitenskap
Institutt for informasjonssystemer

Master

Forord

Masteroppgaven er gjennomført ved Institutt for informasjonssystemer, Universitetet i Agder, og er avslutningen på det tverrfaglige studiet «Teknologi, menneske og samfunn». Masterstudiet har vært mangfoldig og innholdsrikt, og en bred faglig vifte ga mange oppgavemuligheter. En kombinasjon av egne erfaringer, nysgjerrighet og aktualitet gjorde at valget falt på forebygging av hatefulle ytringer i sosiale medier og Operasjon Nettroll.

Studiet har fokusert på mulighetene som ligger i nye teknologier, men også hvilken påvirkning de har på individ og samfunn. Sosiale medier bærer i seg muligheten til å gjøre samfunnsdebatten inkluderende og viktig for demokratiet. Men det vi ser er en polarisert debatt som skremmer mange fra å delta. Vi er heldige som bor i et land hvor myndighetene sjelden griper inn mot ytringer. Men vi betaler en høy pris hvis det innebærer at vi mister viktige stemmer i den politiske debatten.

Midt i travle hverdager har mange gitt av tiden sin til spennende intervjuer. Det har gjort inntrykk å høre unge politikerkolleger fortelle hva de må tåle av kommentarer, og hva samfunnsengasjementet koster dem. Og det har gitt nye perspektiver å høre ulike erfaringer og refleksjoner fra samfunnsdebattanter og politi. Jeg håper studien klarer å få frem alle synspunktene, selv om de har vært mange og mangfoldige.

Det var en impulsiv beslutning å begynne på en mastergrad i tillegg til alle andre forpliktelser. Mange har en andel i den lagseieren det er å komme i mål. Takk til arbeidsgiveren min og partiet mitt for å være fleksible når døgnet av og til har manglet timer. Takk til ungeflokken og resten av familien for å tåle to år med mindre av alt, og for å heie høyt. Line, middager og ærend har vært gull verdt!

Takk til fantastiske medstudenter for alt dere har delt av kunnskap, refleksjoner og humør. Digitale plattformer kan også gi fellesskap. Verdens beste messenger-kollokvie Karine, Alen og Øyvind: jeg hadde lært og ledd langt mindre uten dere.

Dyktige forelesere på studiet har gitt meg innsikt i nye fagfelt og viktige, nye perspektiver. Men en spesiell takk går til veileder Øystein Sæbø for den perfekte blandingen av høye forventninger, inspirasjon og motivasjon.

Og til slutt: aller kjæreste Per. Min beste venn, største fan og ivrigste hjelper. Ingenting av dette hadde gått uten deg. Jeg er så inderlig takknemlig!

Torunn Ostad
Grimstad, 22.05.2022

Sammendrag

Sør-Vest politidistrikt lanserte i april 2021 Operasjon Nettroll. Målet var å forebygge og gripe inn mot hatefulle ytringer og trakassering mot politikere i sosiale medier. Politioperasjonen fikk oppmerksomhet i riksdekkende medier og vakte både begeistring og kritikk. Stridens kjerne var om det kunne være grunnlovsstridig å gripe inn forebyggende mot ytringer.

Formålet med studien er å undersøke hvordan man kan forebygge hatefulle ytringer uten at det griper for mye inn i ytringsfriheten. For å svare på det har jeg intervjuet ansatte i politiet med tilknytning til Operasjon Nettroll, medlemmer i Ytringsfrihetskommisjonen og deltakere i den politiske debatten på Facebook. Litteratur fra forskningsfeltene e-deltakelse og *Affordance Theory* har bidratt til å se på hvilke muligheter og begrensinger som oppstår i samspillet mellom teknologien, brukerne og samfunnets målsetninger.

Viktige funn i analysen er at sosiale medier kan gjøre det enklere for alle å delta i politisk debatt, men debattklimaet oppleves tøft, og flere vegrer seg for å delta. Særlig gjelder dette ungdom og kvinner. Forretningsmodellen og algoritmene til Facebook bidrar til en mer polarisert debatt, og brukerne har lite kontroll på hvor balansert informasjon de mottar. De fleste nordmenn ønsker ikke å yte noe som kan være krenkende, likevel tar ikke samfunnet nok oppgjør med netthets. Ytringsfriheten står sterkt i Norge, men det kan se ut til at holdningene endres noe i retning av å ønske mer politiinvolvering og mer sanksjoner for hatefulle ytringer.

Studien viser at både sivilsamfunnet og politiet bør få bedre forutsetninger for å bekjempe hatefulle ytringer. Her ligger det muligheter i teknologien som ikke er utnyttet, blant annet til enklere anmeldelser og rapportering. Politiet har for stramme rettslige rammer for forebyggende arbeid i sosiale medier, og det bør også vurderes å utvide mulighetene for mildere sanksjoner, som forelegg, bekymringssamtaler og mekling.

Med innføring av *Digital Services Act* får myndighetene ansvar for tilsyn med plattformene og algoritmene. Vi trenger mer kunnskap om hvordan utnytte dette mulighetsrommet. Vi trenger også mer presis forskning om omfanget av og årsakene til hatefulle ytringer. Uten den kunnskapen finner vi ikke effektive tiltak.

Hvordan kan vi forebygge hatefulle ytringer uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten? Umulig, vil noen si. Men ytringsfrihet er noe mer enn en individuell rettighet. I en fragmentert offentlighet med algoritmestyrte informasjon og ekkokamre er det tvilsomt om fri flyt av ytringer bidrar til sann eller demokratisk debatt. Hatefulle ytringer i sosiale medier har beviselig skadelige effekter på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Og de innskrenker den reelle ytringsfriheten til viktige stemmer. Prisen vi betaler for ytringsfrihet er høy. Vi må våge å diskutere hvor den grensen skal gå, og vi må utnytte de mulighetene teknologien gir for å ruste både politiet og sivilsamfunnet til en innsats for et inkluderende og fritt ytringsklima, i sosiale medier og i samfunnet for øvrig.

Abstract

The purpose of the study is to investigate how to prevent hate speech without interfering too much with freedom of expression. In order to answer this I have conducted a case study of a police operation monitoring politicians' Facebook pages during the 2021 election in Norway.

The case study shows that social media lowers the bar for participation in political debate, but the harsh tone in online debates can scare people away, especially young people and women. Facebook's business model and algorithms contribute to a more polarized debate and users have little control over whether they receive balanced information. Despite most Norwegians wanting to avoid offending others, civil society takes little action against hate speech in social media.

Freedom of expression has a strong standing in Norway, but it may seem that attitudes are changing somewhat in the direction of wanting more police involvement and more sanctions for hate speech.

The study shows that both the civil society and the police should be better equipped to combat hate speech. The potential offered by technology is not utilized and police lack the adequate legal framework, knowledge and routines to police social media.

With the introduction of the *Digital Services Act*, the authorities will be responsible for supervising the platforms and algorithms. We need more knowledge about how to utilize these opportunities. We also need more precise research on the extent and causes of hate speech. Without that knowledge, we will not find effective measures.

How can we prevent hate speech without unduly interfering with freedom of expression? Many people's immediate reaction is that it is impossible. But freedom of expression is something more than an individual right. Algorithmically controlled information and echo chambers on social media cannot be the basis of true, democratic debate. Hate speech in social media has demonstrably detrimental effects on individual, group, and societal levels. Hate speech also silences important voices. The price we pay for freedom of expression is high. We must dare to discuss where to draw the lines, and we must take advantage of the opportunities that technology provides to equip both the police and civil society to take action for an inclusive and free climate of expression, in social media and in society at large.

Innhold

1.0 Introduksjon	1
1.1 Motivasjon	1
1.2 Bakgrunn	2
1.3 Forskningsspørsmål	3
1.4 Avgrensninger	3
1.5 Rapportens struktur.....	4
2.0 Litteraturgjennomgang og teoretisk perspektiv	5
2.1 Litteraturgjennomgang	5
2.2 E-deltakelse.....	7
2.2.1 E-deltakelse og sosiale medier	9
2.2.2 Hatefulle ytringer	10
2.2.3 Ytringsfrihet og sensur	13
2.2.4 Sosiale medier og regulering	14
2.3 Affordance Theory	15
2.3.1 Forskningsfeltet Affordance Theory	15
2.3.2 Affordance Theory og sosiale medier.....	17
2.3.3 Analyseverktøyet.....	18
2.4 Oppsummering av forskningslitteraturen og videre forskning.....	20
2.4.1 Forskningslitteraturens viktigste funn.....	20
2.4.2 Videre forskning	21
3.0 Metode	23
3.1 Forskningsstrategi.....	23
3.1.1 Vitenskapsteoretisk plassering.....	23
3.1.2 Kvalitativ forskning	24
3.2 Forskningsdesign.....	25
3.2.1 Forskningsprosessen	25
3.2.2 Datainnsamling.....	26
3.2.3 Dataanalyse	27
3.3 Validitet, reliabilitet og etiske vurderinger	28
3.3.1 Etiske vurderinger.....	28
3.3.2 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet	29
4.0 Presentasjon av funn	31
4.1 Presentasjon av case.....	31
4.2 Analyse av det empiriske materialet	31
4.2.1 Affordanser i sosiale medier knyttet til politisk deltagelse og debatt	31
4.2.2 Association.....	32

4.2.3	Metavoicing	34
4.2.4	Visibility	38
4.2.5	Convenience	41
4.2.6	Påvirkningsfaktorer og effekter	43
5.0	Diskusjon	46
5.1	Hvilke virkninger kan politisk debatt i sosiale medier ha for den deliberative deltakelsen?	46
5.1.1	Identifiserte effekter og påvirkningsfaktorer	46
5.1.2	Debattklima	47
5.1.3	Algoritmestyrte informasjon	49
5.1.4	Oppsummering	50
5.2	Kan regulering og rammeverk for sosiale medier bidra til å hindre eller fremme politiets og samfunnets målsettinger knyttet til hatefulle ytringer?	50
5.2.1	Effekter og påvirkningsfaktorer	50
5.2.2	Rettslig rammeverk	50
5.2.3	Regulering av plattformene	52
5.2.4	Sivilsamfunnets ansvar	52
5.2.5	Oppsummering	53
5.3	Hva kan Operasjon Nettroll lære oss om utfordringene ved å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og sensur?	54
5.3.1	Effekter og påvirkningsfaktorer	54
5.3.2	Forebyggende politiarbeid i kommentarfeltene	54
5.3.3	Ytringsfrihetens dilemmaer	55
5.3.4	Oppsummering	57
5.4	Muligheter og begrensninger	58
6.0	Konklusjon og implikasjoner for praksis og forskning	61
6.1	Oppsummering av funn	61
6.2	Begrensninger	62
6.3	Implikasjoner for praksis	63
6.4	Muligheter for videre forskning	64
6.5	Konklusjon	65
7.0	Referanser	67
8.0	Vedlegg	72

Liste over tabeller og figurer

Tabell 1	Konsepter identifisert i forskningslitteraturen.....	6
Tabell 2	Oppsummering av forskningslitteraturen	21
Tabell 3	Oppsummering av affordansene brukt i analysen	32
Tabell 4	Oppsummering effekter og påvirkningsfaktorer fra empirisk analyse	45
Tabell 5	Effekter og påvirkningsfaktorer hentet fra Tabell 4 relevante for kapittel 5.1.....	47
Tabell 6	Påvirkningsfaktorer hentet fra Tabell 4 relevante for kapittel 5.2	50
Tabell 7	Effekter og påvirkningsfaktorer hentet fra Tabell 4 relevante for kapittel 5.3.....	54
Figur 1	Utdrag fra litteraturmatrise	6
Figur 2	Mengden funn innenfor hvert konsept, NVivo	7
Figur 3	Modell av teoretisk rammeverk.....	8
Figur 4	Andel lokalpolitikere fordel på kjønn og alder som har opplevd mer enn ti trusler, hatytringer og plagsomme hendelser (Jupskås, 2021)	12
Figur 5	Andel lokalpolitikere som har vurdert å slutte (Brandtzæg, 2022)	13
Figur 6	Affordance Theory, modell basert på Pozzi et al., 2014 og Wahid & Sæbø, 2015	17
Figur 7	Modell av forskningsdesign og -prosess basert på Sileyew (2020)	25

1.0 Introduksjon

1.1 Motivasjon

Hvilket mulighetsrom har vi for å forebygge hatefulle ytringer uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten? Denne masteroppgaven ser nærmere på Operasjon Nettroll, politiets satsing for å forebygge hatefulle ytringer og trakassering i den politiske debatten i sosiale medier gjennom valgkampen 2021.

Det har vært store forhåpninger til at digitalisering og internett skulle snu den negative trenden for det representative demokratiet med lavere velgeroppslutning og misnøye med politikere (Kreiss, 2015; Le Blanc, 2020; Lindner & Aichholzer, 2020). Internett og sosiale medier som arena for den politiske diskursen, som det gamle greske torget, bærer i seg muligheter for folkeopplysning og for å involvere innbyggere i diskusjoner og beslutninger. Men til tross for nasjonale og internasjonale målsettinger og de positive mulighetene som ligger i ny interaktiv kommunikasjonsteknologi, er det mye som tyder på at debattformen i sosiale medier og kommentarfelt ikke klarer å inkludere alle grupper i samfunnet (Hennen et al., 2020; Moreira et al., 2009). Studier viser at netthets og trakassering gjør at ulike grupper i stadig større grad vegrer seg for å delta i den offentlige debatten (Barnidge et al., 2019; Fladmoe & Nadim, 2017).

Politiet peker på dette som en alvorlig trussel mot demokratiet både i den årlige sikkerhetsvurderingen for 2020 og 2021 (PST, 2021), og i april 2021 lanserte Sør-Vest politidistrikt Operasjon Nettroll. I samarbeid med lokale myndigheter, politiske partier og politikere ønsket politiet å ta en tydeligere rolle i den offentlige debatten for å forebygge og gripe inn mot hatefulle ytringer og trakassering (Haaland, 2021). Prosjektet var forankret i Riksadvokatens mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen for 2021, hvor det pekes på at hatefulle og truende straffbare ytringer mot politikere og samfunnsdebattanter fremstår som et økende problem (Riksadvokaten, 2021).

Grenseoppgangen mellom å beskytte ytringsfriheten og begrense hatefulle ytringer er en pågående diskusjon i Norge, og ytringsfrihetskommisjonen skal legge fram sin utredning i løpet av dette året. Mandatet beskriver hvordan ytringsfriheten er både styrket og utfordret, og trekker fram sosiale medier og teknologiplattformene som sentralt i begge deler. Det slås fast at ytringer som vernes av ytringsfriheten likevel kan være problematisk ved at de reduserer utsatte gruppers reelle ytringsfrihet. Men det pekes samtidig på at det utfordrer ytringsfriheten dersom «det er de mest lettkenkede som skal definere rammene for samfunnsdebatten» (Kulturdepartementet, 2020). Politiet har i oppdrag å bekjempe hatefulle ytringer, men også å beskytte ytringsfriheten. Det er vanskelig å peke på gode måter å gjøre det første på uten skadevirkninger for ytringsfriheten. Det er derfor veldig interessant å se nærmere på hvordan dette ble balansert i prosjektet Operasjon Nettroll. Jeg har gjennomført intervjuer med sentrale personer i prosjektet, både på strategisk og operativt nivå. I tillegg har jeg intervjuet enkelte samfunnsdebattanter og medlemmer av ytringsfrihetskommisjonen.

Begrunnelsen for å gripe inn mot hatefulle ytringer er at de gjennom å skremme grupper i samfunnet bort fra offentlig debatt kan være en trussel mot demokratiet. For å forstå dette

bakteppet og få innsikt i hvilken påvirkning debattklimaet har på demokratiet benyttes forskningsartikler om e-deltakelse, med hovedvekt på politisk debatt i sosiale medier. Så er det også viktig å forstå sosiale mediers rolle og hvilke muligheter og begrensninger som ligger i selve teknologien. Her er Technology Affordances and Constraints Theory nyttig. Dette teoretiske perspektivet handler om å studere hvordan mennesker og organisasjoner bruker informasjonssystemer, og hvordan denne bruken påvirker de samme menneskene og organisasjonene (Majchrzak & Markus, 2012). Gjennom å se nærmere på samspillet mellom brukere, kontekst og teknologi kan studien si noe om mulighetsrommet for å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier.

1.2 Bakgrunn

I april og mai 2021 gikk Sør-Vest politidistrikt bredt ut i mediene og informerte om sin nye satsing for å forebygge hatefulle ytringer og trusler på sosiale medier. Operasjon Nettroll foregikk gjennom stortingsvalgkampen i 2021. Den innebar aktiv tilstedeværelse fra politiet i sosiale medier, i hovedsak avgrenset til kommentarfelt på partiers og politikeres Facebook-sider og -profiler (Inderhaug, 2021; Sør-Vest Politidistrikt, 2020).

Prosjektet hadde utgangspunkt i PST sin trusselvurdering fra 2020 og 2021 og Riksadvokatens prioriteringer for 2021 (PST, 2020, 2021; Riksadvokaten, 2021). Hatefulle ytringer og virkningen de kan ha for det offentlige ordskiftet har i flere år vært i fokus både i akademia og hos myndighetene. Solberg-regjeringen lanserte i 2016 en egen strategi for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer (Regjeringen, 2016) og oppnevnte i 2020 en ny ytringsfrihetskommisjon. Kommisjonens mandat er å «utrede de sosiale, teknologiske, juridiske og økonomiske rammene for ytringsfrihet i dagens samfunn» (Kulturdepartementet, 2020). Grenseoppgangen mellom ytringsfriheten og ytringer som skader eller svekker demokratiet er altså under debatt. Lanseringen av Operasjon Nettroll førte til flere kritiske innlegg, som blant annet anklaget politiet for å opptre i strid med grunnlovens forbud mot forhåndskontroll av ytringer (Aschehoug, 2021; Frøland, 2021).

Sør-Vest politidistrikt varslet gjennom Operasjon Nettroll en lavere terskel for å gripe inn mot ytringer. Dette går i motsatt retning av den endringen i straffeloven som trådte i kraft 1. oktober 2015, hvor ærekrenkelser og injurier ble avkriminalisert (Straffeloven, 1902). Når det gjelder hvilke ytringer i sosiale medier som er å regne for straffbare, finnes det foreløpig ganske lite rettspraksis, men antallet anmeldelser øker. Høyesterett avsa i januar 2020 to dommer om hatefulle ytringer på Facebook. Politiadvokat og forsker ved politihøgskolen, Kai Spurkeland, har skrevet både kronikker og artikler om grensene for straffbare ytringer. I et innspillsmøte med ytringsfrihetskommisjonen problematiserte han politiets mulighet for å sanksjonere mot ytringer med hensikt å forebygge. Han mente det lå til domstolene å avgjøre hvilke ytringer som var straffbare og dermed uønskede (Ytringsfrihetskommisjonen, 2021).

1.3 Forskningsspørsmål

Tematikken i denne oppgaven berører mange ulike forskningsfelt. Det finnes mye forskning som underbygger politiets begrunnelser for å sette i gang Operasjon Nettroll, nemlig at netthets og trakassering gjør at enkelte grupper vegrer seg for å delta i den offentlige debatten (Brandtzæg et al., 2022; Fladmoe & Nadim, 2017; Jupskås, 2021). Det finnes også en del forskning på politiets bruk av sosiale medier. Men denne forskningen ser først og fremst på hvordan politiet informerer og kommuniserer med innbyggerne på egne flater i sosiale medier. Det finnes lite forskning på det som denne studien undersøker, nemlig hvilke muligheter og begrensninger som oppstår når politiet oppsøker andres Facebook-profiler og blir aktive bidragsytere i sosiale medier med forebygging og inngripen i kommentarfelt. Denne kunnskapen trenger vi, med hatefulle ytringer som et økende problem og klare bestillinger om at politiet skal prioritere forebygging av hatefulle ytringer.

Et åpent og demokratisk samfunn avhenger av flere elementer. Ytringsfrihet er en viktig faktor. Aktiv deltagelse fra innbyggere er en annen. Den offentlige debatten i sosiale medier kan bidra til både å hemme og fremme begge deler. En av hovedoppgavene til politiet og andre offentlige myndigheter er å beskytte demokratiet. Det er en krevende oppgave å finne balansen mellom å gripe inn for å sikre et trygt debattklima, uten å ty til uønsket kontroll og sensur. I Operasjon Nettroll handler arbeidet nettopp om dette. Derfor er det et interessant prosjekt å undersøke, og forhåpentligvis kan det gi oss mer innsikt i den overordnede tematikken.

Forskingsspørsmålet blir dermed:

«Hvordan kan vi forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten?»

For å svare på forskningsspørsmålet benyttes følgende analysespørsmål:

- Hvilken påvirkning har online politisk diskurs i Norge for den deliberative deltakelsen?
- Kan regulering og rammeverk for sosiale medier bidra til å hindre eller fremme politiets og samfunnets målsettinger knyttet til hatefulle ytringer?
- Hva kan Operasjon Nettroll lære oss om utfordringene ved å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og sensur?

1.4 Avgrensninger

Hatefulle ytringer er en trussel mot demokratiet. Sanksjoner mot hatefulle ytringer kan være en trussel mot ytringsfriheten. Denne tematikken er internasjonal, men rettslig rammeverk, deltagelse og politisk debattklima har nasjonale variasjoner. Jeg benytter derfor utelukkende norsk rettspraksis og i hovedsak norske undersøkelser omkring omfanget av hets og trakassering.

Hatefulle ytringer kan forstås som et juridisk begrep definert i straffelovens § 185. Denne studien tar også for seg negative effekter av ytringer som faller utenfor denne definisjonen,

og begrepene hatefulle ytringer, hets og trakassering brukes om alle typer krenkende ytringer.

Online politisk debatt foregår på mange plattformer, og alle har litt ulik funksjonalitet. I gjennomføringen av Operasjon Nettroll valgte politiet å konsentrere seg om politiske profiler på Facebook. Det er derfor naturlig at denne plattformen har hovedfokus både i intervjuer og i valg av forskningslitteratur. Studien omhandler derfor sosiale medier generelt med fokus på Facebook, men går i liten grad inn på andre plattformer.

Det juridiske rammeverket omkring ytringer og ytringsfrihet er en del av utfordringsbildet i denne studien. Det er derfor redegjort for hvilke lovparagrafer som er aktuelle. Men forskningsspørsmålet har et videre perspektiv enn juridiske avklaringer. Analyser av lovtekstene med juridisk utgangspunkt er derfor ikke inkludert i studien.

1.5 Rapportens struktur

Rapporten er delt inn i seks kapitler. Det første kapitlet presenterer forskningsprosjektet og hvorfor nettopp dette er relevant å undersøke. Kapittel 2 gjør rede for det teoretiske grunnlaget for forskningen. Kapitlet består av en innledende forklaring av hvordan aktuell litteratur er identifisert og brukt. Deretter det teoretiske rammeverket i to hoveddeler. Den første går gjennom forskningslitteratur om e-deltakelse med hovedvekt på artikler som omhandler politisk debatt i sosiale medier, hatefulle ytringer og ytringsfrihet. Den andre hoveddelen presenterer *Affordance Theory* og etablerer analyseverktøyet som benyttes for å analysere de empiriske dataene. Tredje kapittel gjør rede for metodene som er brukt i forskningsprosjektet og hvorfor det gjennomføres som en kvantitativ case-studie. I kapittel 4 presenteres funnene fra det innsamlede intervjumaterialet, analysert ved hjelp av fire affordanser ansett å ha særlig stor betydning for politisk deltakelse (Pandey et al., 2021). Deretter diskuteres de viktigste funnene opp mot det teoretiske grunnlaget for e-deltakelse. Siste kapittel oppsummerer diskusjonen og peker på hvordan dette kan tas videre i praksis og videre forskning.

2.0 Litteraturgjennomgang og teoretisk perspektiv

I dette kapitlet presenteres tidligere forskning som er relevant for denne studien, og det teoretiske rammeverket som benyttes for å forstå og analysere de empiriske dataene. Kapittel 2.1 er en oversikt over prosessen med å identifisere relevant litteratur. Denne prosessen identifiserte seks tematiske konsepter som struktur for forskningslitteraturen. Det teoretiske rammeverket består av to hoveddeler, e-deltakelse og *Affordance Theory*. Disse presenteres i kapittel 2.2 og 2.3 gjennom de seks tematiske konseptene.

2.1 Litteraturgjennomgang

Gjennom denne studien vil jeg utforske spenningsfeltet mellom ønsket om å forebygge hatefulle ytringer og ønsket om å verne ytringsfriheten. Motsetningen i seg selv er ikke det mest interessante, men det å lete etter et mulighetsrom i samspillet mellom teknologien sosiale medier, de ulike brukerne, samt samfunnets og brukernes målsettinger. Da blir fagfeltet informasjonssystemer en nyttig inngang til problemstillingen. Så er det også mange andre fagfelt som behandler tematikken hatefulle ytringer, ytringsfrihet, demokratisk deltakelse og sosiale medier, som for eksempel kommunikasjon- og mediefag, sosiologi, jus, statsvitenskap og andre. Å søke kun i litteratur relatert til informasjonssystemer vil derfor gi et for snevert bilde, og det blir for omfattende for denne oppgaven å foreta en full gjennomgang av alle de relevante forskningsfeltene. Det er likevel nyttig å benytte metodikken Webster og Watson presenterer om litteraturgjennomgang innenfor fagfeltet informasjonssystemer (2002).

Det mest hensiktsmessige er å ta utgangspunkt i konsepter, deretter har prosessen tre steg. Først identifisere relevant litteratur. Ledende tidsskrift er et godt startpunkt, men siden informasjonssystemer er et interdisiplinært fagfelt, er det også viktig med et bredt søk i tilknyttede fagdisipliner. Når litteratursøk har gitt en god oversikt over relevante artikler, er neste steg å gjennomføre bakoversøk for å undersøke kildene som refereres i artiklene fra steg 1. Deretter å gjennomføre foroversøk for å undersøke de artiklene som siterer viktige artikler identifisert i første steg (Webster & Watson, 2002, s. 5). Jeg har også tatt utgangspunkt i relevant litteratur jeg har benyttet i tidligere oppgaver i masterstudiet, og gjennomført forover- og bakoversøk for den litteraturen.

Litteratursøk er i hovedsak gjennomført i databasene EBSCO Host, Oria, Scopus, Web of Science og Google Scholar. Søkene ble gjennomført i flere trinn. Først en runde med overordnede søkeord knyttet til konseptene, som *Affordance Theory AND social media*, *e-participation AND social media*, *e-democracy AND social media*, *freedom of speech AND social media*, *hate speech AND social media*. Dette ga en god oversikt over tilgjengelig litteratur og et utgangspunkt for filtrering. Deretter ble det gjennomført søk som kombinerte flere av de generelle søketermene og ulike kombinasjoner av søkeord mer spesifikke for oppgavens forskningsspørsmål. I tillegg til de ovennevnte inkluderer dette begreper som hatefulle ytringer, politisk debatt, offentlig debatt, offentlig sfære, demokrati, Facebook, politi, forebygging, lovregulering av ytringer. Søkene er gjennomført på norsk og engelsk.

Litteraturen som danner grunnlaget for denne oppgaven, er valgt ut etter flere ulike kriterier. Artikler som er mye sitert i artikler innenfor fagfeltet eller den overordnede tematikken, er inkludert uavhengig av årstallet de er publisert, det samme gjelder forskere

som er mye sitert. Artikler med liknende tematikk er inkludert på bakgrunn av treff på kombinasjoner av mange søkeord. Litteraturen er i hovedsak fagfellevurdert, men enkelte delrapporter eller bokkapitler knyttet til større forskningsprosjekter av anerkjente forskere og institusjoner har også blitt vurdert som relevante. Artikler som omhandler debattklima i sosiale medier eller problemstillingen med hatefulle ytringer, lovregulering og ytringsfrihet, er filtrert etter årstall publisert, da diskursen rundt denne tematikken vurderes annerledes i nyere tid enn i sosiale mediers tidlige år. Søkene viser også at det er vesentlig flere forskningsartikler som omhandler dette fra årene 2018-2021 enn tidligere år.

Figur 1 viser et utdrag fra en av litteraturmatrisene fra oversiktlesingen i første fase.

Yar, Majid	A Failure to Regulate? The Demands and Dilemmas of Tackling Illegal Content and Behaviour on Social Media,	Misnøye med hvordan teknologiselskapene håndterer ulovlig innhold i sosiale medier fører til krav om regulering. Artikkelen utforsker ulike foreslåtte tiltak i UK.	Enhver regulering av plattformene vil utfordre retten til ytringsfrihet, i tillegg til det være krevende å overvåke og styre en så enorm informasjonsflyt. Regulering vil ha store konsekvenser.	2018
Bente Kalsnes, Karoline Andrea Ihlebæk	Hiding hate speech: political moderation on Facebook	Analyse av hvordan politikere bruker Facebooks funksjoner for å moderere kommentarer	Det er vanskelig å trekke grensen mellom tøffe politiske debatter og uønskede ytringer. Ofte skjules kommentaren i stedet for å slette, for å unngå reaksjoner fra den som har ytret seg. Dette innebærer både etiske utfordringer pga. lite transparens og gir lite langsiktig positivt bidrag til debattklimaet.	2021
Marjan Nadim, Audun Fladmoe	Silencing Women? Gender and Online Harassment	Opplever kvinner mer og annerledes <i>online</i> trakassering? Fører trakassering til taushet?	Menn opplever mer trakassering, men det påvirker kvinnene mer i forhold til å unngå debatter.	2021
Hafezieh, Najmeh Eshraghian, Farjam	Affordance Theory in Social Media Research: Systematic Review and Synthesis of the Literature	Litteraturgjennomgang av forskning på affordanser i sosiale medier, med fokus på effekt (fremfor existence, perception og actualization)	Bygger på Pozzi et al. og Markus og Silver. Periode 2012-2016. Konkluderer med at det trengs mer forskning på negative effekter av sosiale mediers affordanser.	2017
Zimmerman	Social noise: the influence of observers on	Introduserer konseptet <i>social noise</i> og viser hvordan brukere	Brukere av sosiale medier påvirkes av <i>social noise</i> og justerer informasjonsrelatert	2022

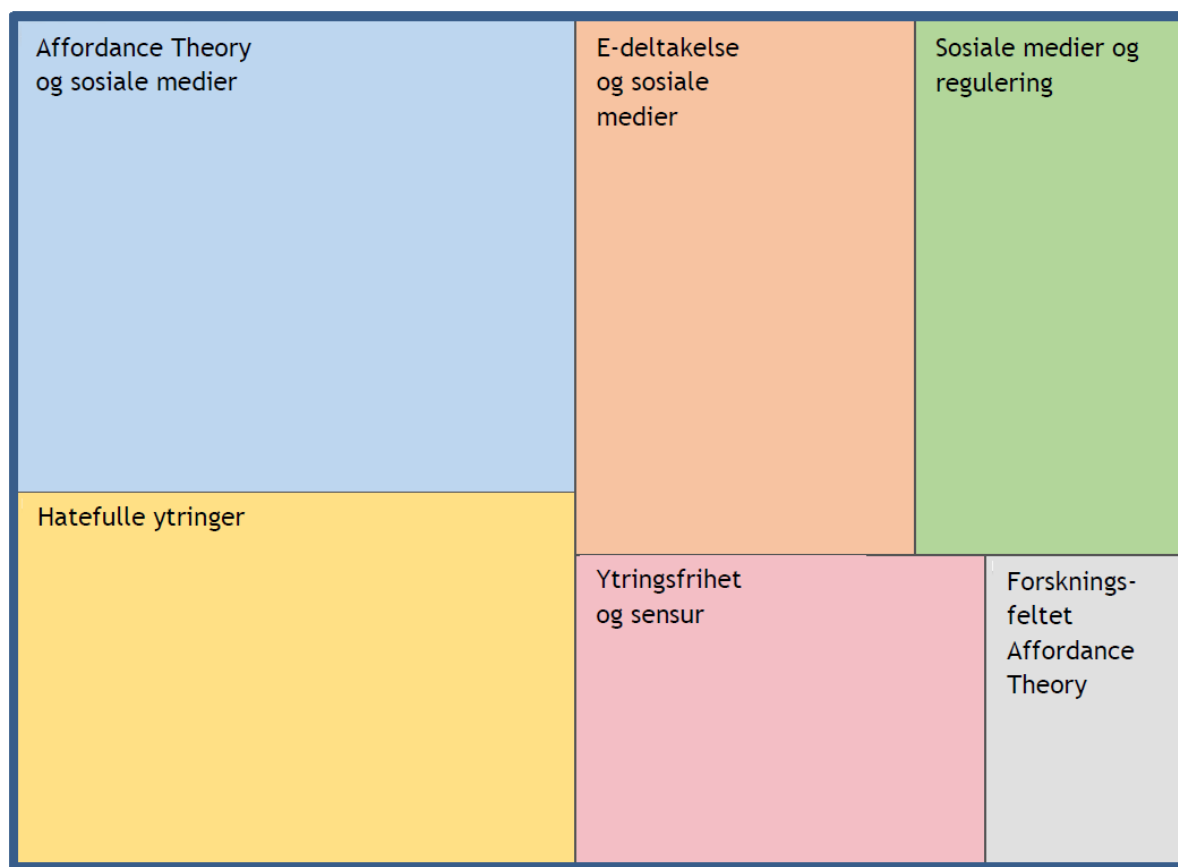
Figur 1 Utdrag fra litteraturmatrise

Alle artiklene som ble vurdert som relevante for prosjektet ble lastet opp i NVivo og kodet på samme måte som intervjudata og rapporter fra offentlige myndigheter. Kodingen identifiserte 6 konsepter som relevante for å belyse forskningsspørsmålene og de to hoveddelene i det teoretiske rammeverket:

E-deltakelse og sosiale medier	Hatefulle ytringer	Ytringsfrihet og sensur	Sosiale medier og regulering
Affordance Theory , sentral forskning	<i>Affordance Theory</i> og sosiale medier		

Tabell 1 Konsepter identifisert i forskningslitteraturen

Figuren under viser mengden funn innenfor hvert konsept. Forskningslitteraturen oppsummeres i en tabell i slutten av kapitlet.

Figur 2 Mengden funn innenfor hvert konsept, NVivo

2.2 E-deltakelse

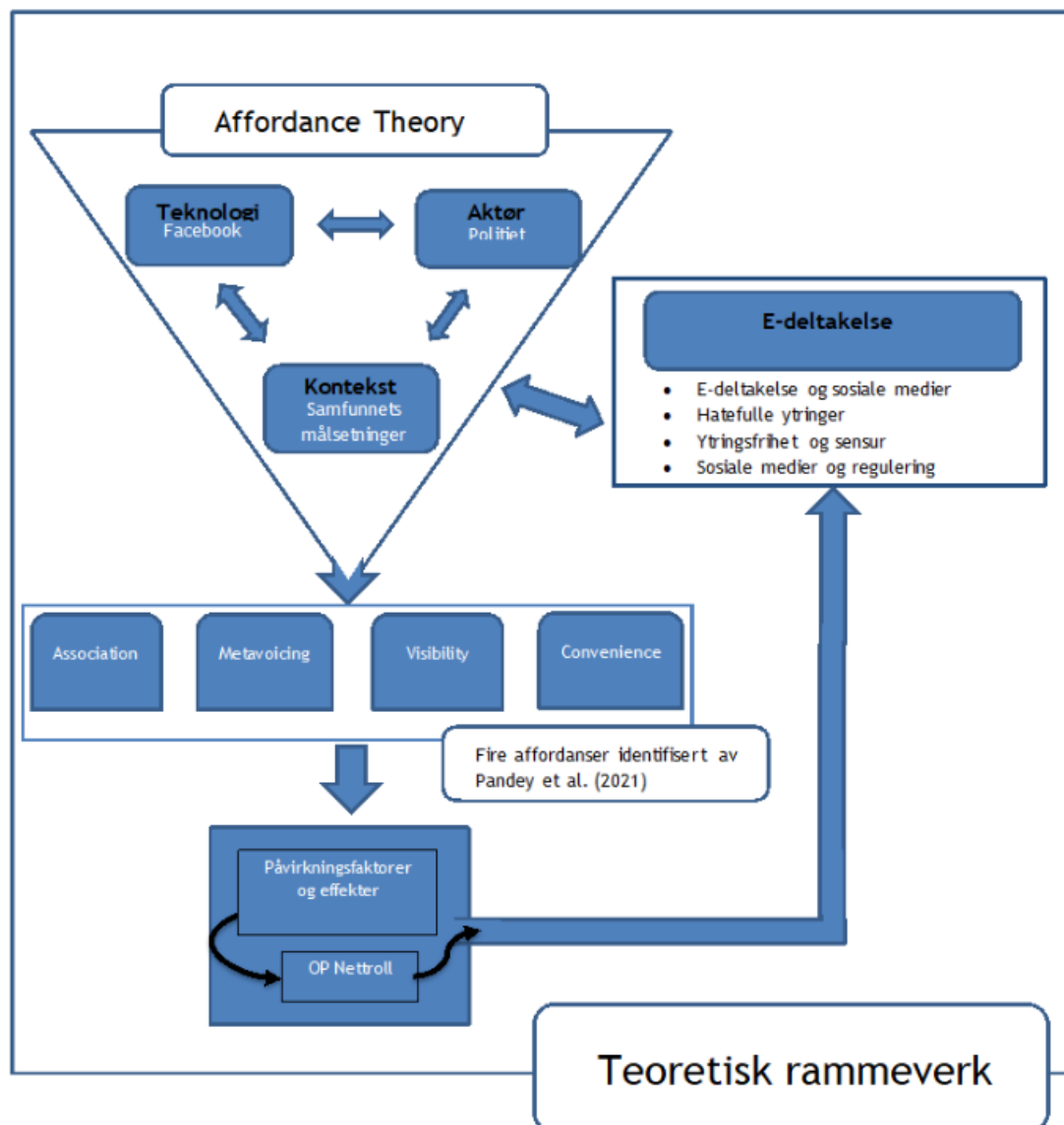
I denne oppgaven analyserer jeg en spesifikk og avgrenset politioperasjon i sosiale medier ved hjelp av *Affordance Theory*. Men for å forstå begrunnelsen for og utfordringene ved Operasjon Nettroll, er det nødvendig å forstå den samfunnsmessige konteksten. Forskning om e-demokrati og e-deltakelse gir et godt rammeverk for å forstå det offentlige ordskiftet på internett, sosiale mediers demokratiserende potensial og hvilken påvirkning hatefulle ytringer har på deltakelse og deliberasjon. Dermed består det teoretiske rammeverket for dette forskningsprosjektet av to hoveddeler.

I den første brukes forskningslitteratur om e-demokrati og e-deltakelse for å se på den samfunnsmessige konteksten knyttet til offentlig debatt i sosiale medier og aktuelle normer og verdikonflikter. Dette teoretiske perspektivet omfatter 4 av de 6 konseptene identifisert i litteraturgjennomgangen: e-deltakelse og sosiale medier, hatefulle ytringer, ytringsfrihet og sensur, samt sosiale medier og regulering. Hvert konsept har fått sitt eget delkapittel.

I den andre delen av det teoretiske rammeverket presenterer jeg forskningsfeltet *Affordance Theory* og hvordan dette teoretiske perspektivet har vært benyttet knyttet til

sosiale medier. *Affordance Theory* brukes så til å analysere de empiriske dataene fra intervjuene. Både behovet for og utfordringene ved politiets forebyggende arbeid i sosiale medier henger nært sammen med de overordnede målsettingene og verdiene i samfunnet og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og forebygging av hatefulle ytringer. Ved å kombinere de to perspektivene kan jeg se sammenhengen mellom de overordnede utfordringene og de mulighetene og begrensningene som ligger i teknologien og teknologibruken, og hvordan dette gjensidig påvirker hverandre.

Modellen under viser det teoretiske rammeverket, hvor litteratur om e-deltakelse og konseptene identifisert i litteraturgjennomgangen benyttes for å si noe om kontekst og samfunnets målsettinger, som er en del av grunnlaget i *Affordance Theory*. Nyere forskning innenfor *Affordance Theory* har identifisert fire affordanser som særlig viktige for politisk deltakelse: *Association*, *metavoicing*, *visibility* og *convenience* (Pandey et al., 2021). Ved å bruke disse fire som en analytisk linse for intervjuene om Operasjon Nettroll og tematikken, avdekkes påvirkningsfaktorer og effekter som så kan gi oss ny kunnskap om e-deltakelse og de fire tilhørende konseptene.

Figur 3 Modell av teoretisk rammeverk

2.2.1 E-deltakelse og sosiale medier

Deltakelse er et viktig stikkord for denne studien. Hovedgrunnen til at politiet har fått i oppgave å prioritere arbeidet med hatefulle ytringer, er den negative effekten disse ytringene har på den demokratiske deltakelsen. E-deltakelse eller *eParticipation* defineres av FN som det å engasjere innbyggerne i politikkutforming og beslutninger gjennom bruk av IKT (Le Blanc, 2020). Sammen med *eDemocracy* og *eGovernment* er dette et bredt felt definert som all bruk av digitale medier for å mediere og endre relasjonene mellom innbyggere, myndigheter og offentlig forvaltning i retning av mer innbyggerdeltakelse (Van Dijk, 2010).

I denne studien utforsker jeg spørsmålet om forebygging av hatefulle ytringer i sosiale medier gjennom å undersøke et spesifikt case som handler om politiarbeid i norsk politisk debatt på Facebook. Derfor har jeg valgt ut et av områdene innenfor forskning om e-deltakelse som særlig relevant, det som av Sæbø et al. har fått betegnelsen online politisk diskurs (2008). Forskningsartikler om dette sier oss mye om konteksten rundt politisk debatt i sosiale medier og dermed også om faktorer som virker inn på Operasjon Nettroll.

FN-rapporten *UN eGovernment Survey 2020* peker på at e-deltakelse kan bidra til mer inkluderende samfunn og til økt engasjement. Det kan også styrke innbyggernes tillit til myndigheter og offentlige institusjoner (UN, 2020). Begge disse elementene nevnes av politirespondentene som begrunnelser for den aktuelle operasjonen. Men økt engasjement kommer ikke av seg selv. Rapporten viser at til tross for at mulighetene for å engasjere seg digitalt økte betraktelig fra 2014 til 2019, økte ikke andelen innbyggere som tok i bruk disse mulighetene. Bekymringen er økende grad av digital ulikhet når det gjelder tilgang og kompetanse, både mellom ulike samfunnsgrupper og mellom land (Hacker & van Dijk, 2000; Lindner & Aichholzer, 2020).

Sosiale medier har stor utbredelse og er enkle å ta i bruk. Det har derfor vært store forventninger til at sosiale medier kunne ha en positiv påvirkning på e-deltakelse og en demokratiserende effekt (Hacker & van Dijk, 2000; Hennen et al., 2020; Le Blanc, 2020). FN-rapporten hevder at dette potensialet ikke er oppfylt og trekker frem utfordringer med falske nyheter og en polarisert debatt (UN, 2020). De samme utfordringene ser vi her til lands. Mange nordmenn vegrer seg for å ytre meninger i sosiale medier og føler ubehag over harde toner i debatter. Dette gjelder særlig Facebook (Ytre-Arne et al., 2017, s. 18-20). Forskning som viser disse negative effektene, sammen med statistikk over hvor mange som utsettes for hatefulle ytringer, har gjort at riksadvokaten hvert år siden 2017 har presisert at hatefulle ytringer er en trussel mot demokratiet og skal prioriteres i regionalt og nasjonalt politiarbeid (Riksadvokaten, 2017, 2021). Oppdraget fra riksadvokaten er bakgrunnen for at politiet initierte Operasjon Nettroll i 2021 og dermed utgangspunktet for denne case-studien.

E-demokrati gir en rekke muligheter, som lik tilgang på informasjon, økt engasjement og involvering av innbyggerne i både politikkutforming og demokratiske beslutningsprosesser (Suh et al., 2018). Men det bærer også i seg trusler for demokratiet, som risiko for digitalt utenforskap, polarisering, ekko-kamre og algoritmestyrt informasjon. 2016 med Brexit-valget i Storbritannia og presidentvalget i USA pekes ofte på som et vendepunkt. Sosiale medier har dramatisk endret hvordan mennesker kommuniserer og utveksler informasjon. Denne utviklingen peker også respondentene i denne studien på, noe som presenteres i

kapittel 4 og 5. Det at tradisjonelle *gatekeepers* forsvinner myndiggjør innbyggerne, men åpner også for manipulering og falske nyheter. Lindner og Aichholzer problematiserer direkte demokrati i dagens komplekse samfunn, at digitale verktøy gjør meningsutvekslingen så rask at den blir overflatisk, populismen får gode vekstvilkår og informasjonsgapet øker. De peker også på internettets potensial for å mobilisere, og for risikoen det innebærer for radikalisering og politisk ekstremisme (Lindner & Aichholzer, 2020, s. 26-28). Vi ser altså at forskningen, norske myndigheter, politiet og respondentene i denne studien deler en felles bekymring for utviklingen.

Hatefulle ytringer og et polarisert debattklima kan være en trussel mot demokratiet. Samtidig er en grunnleggende forutsetning for e-demokrati og e-deltakelse fri tilgang til internett. I det ligger teknisk infrastruktur, men også lovbestemmelser om fri bruk uten at myndigheter eller andre organer filtrerer eller blokkerer innhold. For at et land skal skåre høyt på en e-demokratiindeks forutsetter det sterk lovgivning når det gjelder personvern og datainnsamling, men fravær av lovgivning som begrenser innhold. Det krever også at det ligger til rette for overvåkning som et nedefra-og-opp-verktøy for at innbyggerne skal kunne holde myndigheter og folkevalgte ansvarlige (Kneuer, 2016, s. 672-673). Her kan ligge en motsetning som vi også finner i intervjumaterialet. Som funnene mine senere vil vise, peker en respondent nettopp på sosiale medier som et verktøy for overvåkning nedefra og er skeptisk til å regulere innhold, mens andre respondenter mener ubegrenset ytringsfrihet i sosiale medier heller vil skade enn styrke demokratiet.

Sosiale medier kan være en styrke for demokratiet ved at det gir flere mulighet til deltakelse og deliberasjon, men det forutsetter at rammene rundt den offentlige debatten er slik at alle grupper i samfunnet kan og vil delta (Suh et al., 2018). Eventuelle reguleringer av ytringer må ikke gå på bekostning av ytringsfriheten, og enkelte tar også til orde for at velfungerende e-demokrati forutsetter at innhold overhodet ikke reguleres, kun datalagring og personvern (Kneuer, 2016).

Sosiale medier har gitt nye muligheter for dialog og interaksjon mellom politikere og innbyggere, både i kvalitativ og kvantitativ betydning, men har også negative effekter som polarisert debattklima og ekkokamre (Gil de Zúñiga et al., 2012; Skogerbø et al., 2021). Digitalisering av den offentlige sfæren inkluderer nye grupper i debattene. Samtidig gjør algoritmer at informasjonen fragmenteres. Det gir polariserte debatter (Enjolras & Steen-Johnsen, 2017). Dersom få deltar i den offentlige debatten i sosiale medier, kan det skape et inntrykk av at mange står bak meninger som kanskje bare deles av noen få. Uten bevissthet rundt dette kan direkte kommunikasjon mellom politikere og innbyggere svekke det representative demokratiet, hevder Enjolras og Steen-Johnsen. De kaller det for «audience democracy» (2017). Deltakelse er altså sentralt i sosiale mediers demokratiserende effekt.

2.2.2 Hatefulle ytringer

Internett har ikke geografiske og fysiske hindre, dermed åpner det seg nye muligheter for marginale fellesskap av likesinnede. Diskusjoner i homogene grupper og en selektiv mediediett fører til polarisering, og begrepet ekkokammer er etter hvert blitt et kjent begrep verden over i omtaler av debatter på internett og kanskje spesielt sosiale medier (Sunstein, 2001). Forskere ved Institutt for samfunnsforskning peker på at begrepet ekkokamre ikke er helt dekkende for norske forhold. En mer dekkende beskrivelse for norske nettdebatter er "skyttergravskrig". I det ligger det at norske debattanter oppsøker

dem som har motsatt synspunkt fra seg selv. Det å diskutere med mennesker med motsatt holdning forsterker eget standpunkt like mye som å diskutere med dem som har samme standpunkt (Karlsen et al., 2017). Norsk forskning tyder altså på at et polarisert debattklima ikke nødvendigvis er noe alle ønsker bort, men at det bidrar lite til deliberasjon. Begrepet «skyttergravskrig» henspiller også på et debattklima med skarpe eller skadelige ytringer.

Straffelovens paragraf 185 definerer hatefulle ytringer som det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

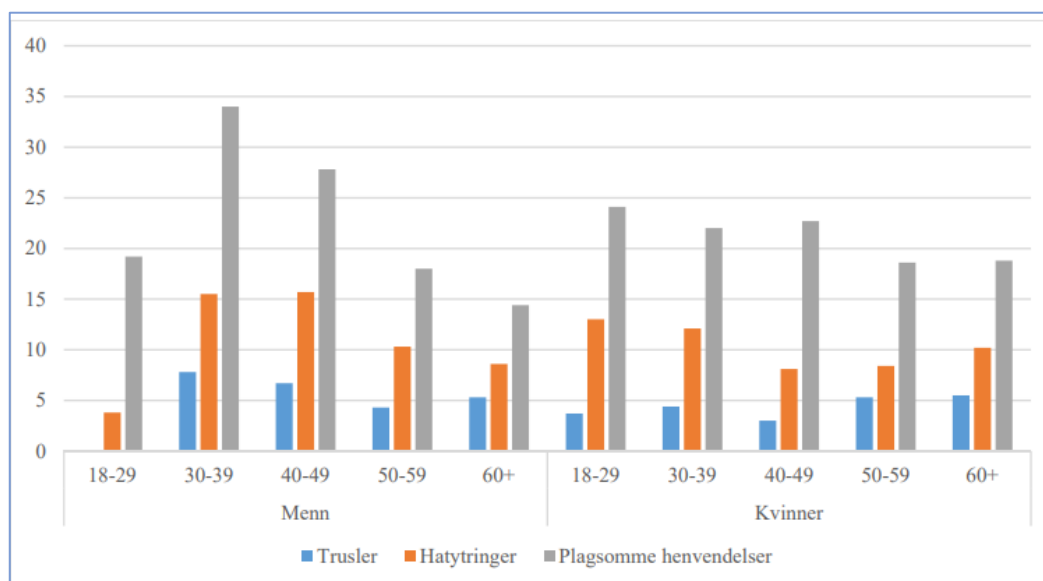
- a. hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse
- b. religion eller livssyn
- c. seksuelle orientering
- d. kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk
- e. nedsatte funksjonsevner (Straffeloven, 2008)

Denne definisjonen innebærer at ytringen må fremsettes offentlig, altså i en situasjon der mange har muligheten til å høre/lese den, og innholdet må samsvare med et av de definerte grunnlagene. I mange norske studier pekes det på det samme som vi senere vil finne hos respondentene i denne studien, at få av det de oppfatter som plagsomme og uønskede ytringer i sosiale medier faller inn under definisjonen i § 185. Men trakasserende ytringer på sosiale medier kan også rammes av §183 om oppfordring til straffbare handlinger, §263 om trusler, §266 om hensynsløs atferd eller §267 om krenkelse av privatlivets fred (Straffeloven, 2008). Dette viser at grunnlaget for å vurdere en ytring som straffbar er både mangfoldig og omfangsrikt. Det tilsier også at det er krevende for lekfolk å kjenne grenseoppgangene. Med mange ulike aktuelle paragrafer, mange med rom for tolkning, blir rettspraksis førende for hvordan vi forstår grensene for hva som er lovlige ytringer.

Hvem som utsettes for hatefulle ytringer og trakassering i sosiale medier fordeler seg ulikt mellom forskjellige grupper i samfunnet. Når det gjelder hatefulle ytringer som faller inn under paragraf 185 og dennes særlig beskyttede kategorier, er immigranter mer utsatt enn etniske nordmenn. Utvider man til å gjelde alle typer trakassering og hatefulle ytringer, er det ingen forskjell mellom de to gruppene. Flere menn enn kvinner mottar uønskede henvendelser innenfor de beskyttede kategoriene, men dersom man også inkluderer trakassering knyttet til kjønn, utliknes forskjellen. Unge opplever flere hatefulle ytringer enn eldre, mens utdanningsnivå ikke ser ut til å ha betydning. 7 % av alle norske innbyggere har opplevd hatefulle ytringer og trakassering, 2 % har opplevd ytringer som faller inn under grunnlaget i paragraf 185 (Midtbøen et al., 2017).

Operasjon Nettroll rettet seg utelukkende mot politikere, og det er hatefulle ytringer mot politikere som er fokus i denne studien. Og politikere er mer utsatt enn andre for hatefulle ytringer. Senter for ekstremismeforskning ved Universitetet i Oslo (C-REX) har sammen med Politihøgskolen gjennomført flere forskningsprosjekter om trusler og trakassering mot politikere, de to siste ferdigstilt i 2021. Undersøkelsene har et stort antall respondenter, den ene blant lokalpolitikere og den andre blant politikere i storting, regjering og sentralstyrer. Denne forskningen viser at 70 % av politikerne på nasjonalt nivå har opplevd plagsomme og uønskede hendelser på sosiale medier. Dette er en økning fra ca. 40 % i 2013 og ca. 50 % i 2017 (Bjørge et al., 2021, s. 21). Blant lokalpolitikere er det 33 % som rapporterer om

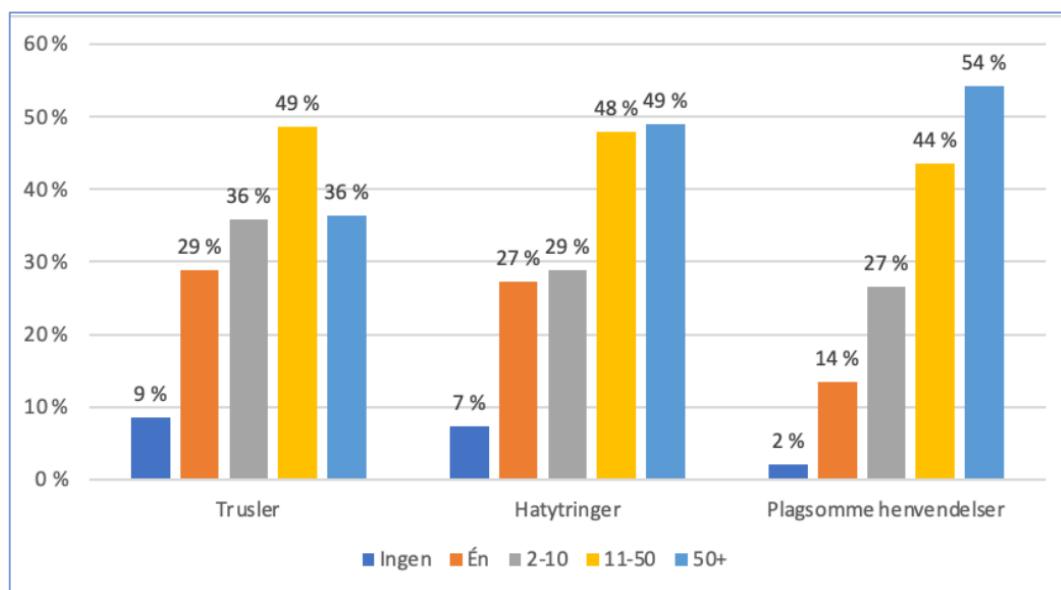
plagsomme eller uønskede henvendelser på sosiale medier, for de mest profilerte lokalpolitikere er andelen høyere (Jupskås, 2021, s. 2-4).

Figur 4 Andel lokalpolitikere fordelt på kjønn og alder som har opplevd mer enn ti trusler, hatytringer og plagsomme hendelser (Jupskås, 2021)

Ifølge Politihøgskolens undersøkelse blant sentrale politikere fra 2021 viser politiets statistikk at av gjerningspersoner politiet har identifisert for mulig straffbare ytringer, er 95 % menn og 69 % over 40 år (Bjørge et al., 2021, s. 29). En studie Likestillings- og diskrimineringsombudet gjennomførte om hatefulle ytringer i kommentarfeltene på Facebook-sidene til NRK nyheter og TV2 nyheter, viser samme tendens. Her står menn bak 76 % av de hatefulle ytringene (Burkal & Veledar, 2018). Politihøgskolens studie «Trakassering og trusler mot politikere» beskriver det hyppigste motivet som konflikt med offentlig myndighet som barnevern, NAV etc. (Bjørge et al., 2021).

Undersøkelsene blant politikere som utsettes for hatefulle ytringer i sosiale medier, viser at det påvirker deltakelsen i offentlig debatt. Rundt 20 % av de sentrale politikerne utsatt for hets sier at det påvirket hvilke saker de uttalte seg om rundt og 15 % vurderte å slutte som politiker (Bjørge et al., 2021). Blant lokalpolitikere er de negative effektene større. Hos rundt 60 % påvirket det hvilke saker de engasjerte seg i, litt over 50 % vurderte å slutte som politiker (Lehne & Holter, 2019). Figuren under viser andelen lokalpolitikere som har vurdert å slutte etter omfanget av trusler, hatytringer og plagsomme henvendelser (Brandtzæg et al., 2022, s. 123).

Figur 5 Andel lokalpolitikere som har vurdert å slutte (Brandtzæg, 2022)

Mange internasjonale studier viser de samme resultatene som de norske. Sosiale medier har en tendens til å fremme eksponering for hatefulle ytringer, og det er en sammenheng mellom eksponering for hatefulle ytringer og det å unnlate å delta i politisk debatt. Hatefulle ytringer kan dermed være skadelig både for den politiske sfæren og sivilsamfunnet og ha en anti-demokratiserende effekt (Barnidge et al., 2019).

Et av analyse spørsmålene i studien handler om hvilke virkninger politisk diskurs i sosiale medier kan ha for den deliberative deltakelsen. Da er det interessant å merke seg hvor mye mer utsatt politikere er for hatefulle ytringer enn andre brukere av sosiale medier. Det er også interessant hvor mange som svarer at dette fører til at de trekker seg fra debatten. Undersøkelsene viser også en betraktelig økning i disse utfordringene.

2.2.3 Ytringsfrihet og sensur

I Norge er ytringsfriheten lovfestet gjennom Grunnlovens paragraf 100. Den samme paragrafen gir oss også et tydelig vern mot forhåndssensur, noe en av politirespondentene peker på er ganske særegnet for den norske lovgivningen (Politi C). Det er særlig vernet mot forhåndssensur som har gitt utfordringer for Operasjon Nettroll og politiets forebyggende arbeid mot hatefulle ytringer i sosiale medier, noe som drøftes videre i analysen av de empiriske dataene. Paragraf 100 sier at det kun kan settes definerte grenser for ytringsfriheten «der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser». Disse begrunnelsene defineres som sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Dette innebærer at ytringsfriheten kan begrenses dersom begrunnelsen er å styrke demokratiet. Paragrafen slår også fast at statens myndigheter er pålagt å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale (Grunnloven, 1814). Ytringsfriheten er imidlertid ikke vernet som en absolutt rettighet i Norge, men dens sterke stilling og forbudet mot forhåndssensur gjør at politiets rettslige handlingsrom når det gjelder å forebygge straffbare ytringer er mindre enn for andre straffbare handlinger.

Nordmenn flest ønsker å balansere ytringsfrihet opp mot andre samfunnsverdier (Steen-Johnsen & Enjolras, 2016). Mange begrenser egne ytringer av frykt for å krenke andre (Midtbøen et al., 2017; Midtbøen, 2017; Steen-Johnsen & Enjolras, 2016). Et norsk forskningsprosjekt viser at kun 9 % ville ytre noe som kunne være fornærmende, og at selv-sensur dermed er en tydeligere trussel mot ytringsfriheten enn et polarisert debattklima (Steen-Johnsen & Enjolras, 2016). Til tross for at ytringsfriheten står sterkt i Norge, kan det se ut til at holdningene endres noe i retning av å ønske mer sanksjoner for hatefulle ytringer. Med begrunnelse i ytringsfriheten viste nordmenn i 2015 langt større aksept for krenkende ytringer enn i tilsvarende undersøkelse fra 2020 (Fladmoe et al., 2021). Flere av respondentene i denne studien berører dette spenningsfeltet, noe som senere kapitler beskriver.

Facebook har funksjoner som muliggjør både automatisert og manuell sensurering av kommentarer. Dette innbefatter et bannefilter hvor eieren av siden også kan legge inn egne ord, samt har mulighet for å slette eller skjule kommentarer, eller blokkere brukere. Det mest vanlige blant moderatører i den norske politiske debatten er å skjule kommentarer, noe som gjør at den som er sensurert ikke vet om det (Kalsnes & Ihlebæk, 2021, s. 336-337). Det problematiske ved denne praksisen, ifølge artikkelforfatterne, er for det første uklare grenser for hva som skal sensureres, og for det andre at den som har fått kommentaren sin skjult, tror selv at vedkommende deltar i det offentlige ordskiftet. Dermed er modereringen både lite transparent og den gir lite langsiktig positivt bidrag til debattklimaet. Denne praksisen står i kontrast til det respondentene sier om å utnytte mulighetsrommet som ligger i teknologien for å hjelpe sivilsamfunnet å stå opp mot hets og hatefulle ytringer, noe som diskuteres i kapittel 4 og 5.

2.2.4 Sosiale medier og regulering

Med digitalisering og internett er forutsetningene for ytringsfriheten vesentlig endret. Solberg-regjeringen satte derfor ned en ny ytringsfrihetskommisjon som skal legge frem en omfattende utredning i løpet av 2022. I mandatet slås det fast at store globale medieplattformer har en betydelig innflytelse på det digitale ordskiftet, og at rollen de redaktørstyrte mediene har hatt som portvoktere og filtre mot netthets og desinformasjon, er svekket. Kommisjonen er bedt om å avklare plattformenes rolle og rettslige ansvar for innhold publisert på plattformen, og om «plattformene i visse tilfeller har fått en så dominerende posisjon at deres brukervilkår, algoritmer og moderering fungerer som allmenne rammer for ytringsfriheten» (Kulturdepartementet, 2020).

Forretningsmodellen til plattformene er basert på å selge annonser. De trenger klikk og viralitet, og det ekstreme spres raskest. Algoritmene fremmer hatefulle ytringer. I tillegg har de store sosiale mediene nærmest en monopolsituasjon. Jo større de blir, desto vanskeligere er det både for enkeltindivider og virksomheter å velge dem bort. Facebook hadde en omsetning på mer enn 40 milliarder dollar i 2017. 89 % kom fra brukertilpasset annonsering. Når forretningsmodellen baserer seg på salg av data og målrettet annonsering, får et polarisert debattklima og mer generert data direkte positiv innvirkning på Facebooks inntjening (Kalsnes & Pettersen, 2019; Ytringsfrihetskommisjonen, 2021).

Økende bevissthet rundt det problematiske ved plattformenes forretningsmodeller har også endret diskusjonen rundt regulering av plattformene. Stadig flere land ønsker lovgivning som ansvarliggjør plattformene både for uønsket innhold og målrettet påvirkning. Særlig

gjelder dette i Europa (Barnidge et al., 2019; Garton Ash, 2016; Yar, 2018). EUs to nye lovforslag «*Digital Services Act*» og «*Digital Markets Act*» vil etter all sannsynlighet vedtas om kort tid, og vil medføre store endringer i lovreguleringen av plattformene, også i Norge. Det blir for omfattende å gå inn på innholdet i disse lovendringene her, men relevant for denne oppgaven er at de store plattformene pålegges å gi innsyn i algoritmene og gjennomføre en årlig risikovurdering som omfatter blant annet negative effekter for ytringsfriheten og for den offentlige samtalen. De er også forpliktet til å gjennomføre tiltak for å dempe disse risikoene, og risikerer bøter på inntil seks prosent av årsomsetningen. Det overlates til de ulike land å definere hvilke ytringer som er ulovlige og til å følge opp lovbestemmelsene (Madiaga, 2020).

Lovreguleringene vil dersom de følges opp, med stor sannsynlighet ha innvirkning på omfanget av hatefulle ytringer i sosiale medier. Men det er langt fra enighet om regulering av innhold i sosiale medier skal legges til plattformene, staten eller til sivilsamfunnet (Garton Ash, 2016; Kneuer, 2016; Lim, 2020). Respondentene i denne studien har også ulik holdning til dette, som vist i kapittel 4 og 5.

Studier viser at det er sterk støtte for ytringsfrihet i Norge, og at få støtter streng lovregulering. Med økende oppmerksomhet omkring hatefulle ytringer i sosiale medier både fra myndighetene og i tradisjonelle medier kan holdningene ha endret seg, og de store studiene på dette er 5-6 år gamle. I en ny undersøkelse uttaler nordmenn at hatefulle ytringer i sosiale medier bør føre til sosiale reaksjoner (57 %), utestengelse fra plattformen (52 %), oppsigelse (33 %), bøtelegging (21 %) og fengsel (7 %) (Fladmoe et al., 2021). Denne holdningsendringen diskuteres nærmere i kapittel 5.

2.3 Affordance Theory

Den første delen av dette kapitlet handler om den samfunnsmessige konteksten knyttet til offentlig debatt i sosiale medier og aktuelle normer og verdikonflikter. Denne andre delen handler om det teoretiske perspektivet som jeg benytter for å analysere intervjumaterialet. Først presenteres forskningsfeltet *Affordance Theory*, deretter relevant litteratur som benytter denne teorien opp mot sosiale medier.

Det er ikke nytt at politiet, i likhet med andre offentlige myndigheter, benytter sosiale medier til å informere og kommunisere med innbyggerne. I Operasjon Nettroll var formålet et annet. Her skulle de etter eget utsagn forebygge, avdekke og etterforske straffbare handlinger i kommentarfelt i sosiale medier. Som presentert innledningsvis var formålet i tråd med forventningene fra nasjonale myndigheter og riksadvokaten, men flere hevdet at fremgangsmåten kunne være i strid med grunnloven. Ved å benytte *Affordance Theory* som teoretisk perspektiv kan jeg undersøke hvordan de ulike interessentene og teknologien bidro med muligheter og begrensninger i arbeidet mot det definerte målet.

2.3.1 Forskningsfeltet *Affordance Theory*

Teknologiens *affordance* er et handlingspotensial, hvordan utnytte en teknologi eller et informasjonssystem til å nå et bestemt mål. Begrepet stammer fra psykologien, men ble brukt av Hutchby for å argumentere for at teknologi former samfunnet og de sosiale prosessene. Med et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt om at sosiale fenomener ikke er

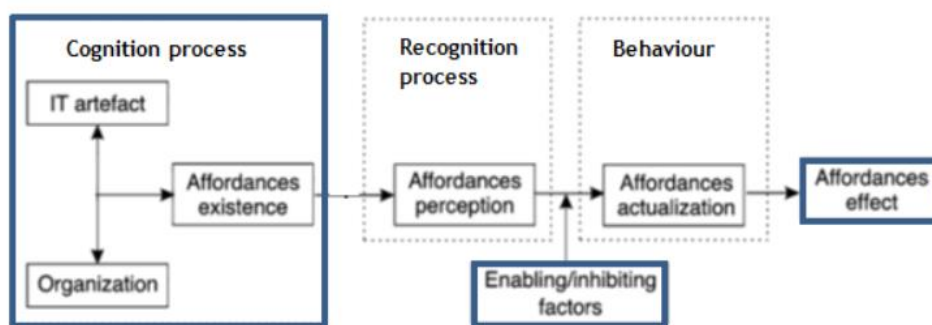
konstante, men formes gjennom samhandling, tok Hutchby til orde for å undersøke begrensende og muliggjørende egenskaper ved ulike teknologier (2001).

Affordance Theory gir innsikt i samspillet mellom mulighetene i det bestemte teknologiske systemet og effekten man får gjennom målrettet bruk. Potensialet bestemmes av teknologien, organisatoriske forhold og ytre påvirkningsfaktorer. Dette er et nyttig perspektiv for denne studien, hvor analysen av teknologibruken i debatten i sosiale medier og i den konkrete politioperasjonen har liten verdi om den ikke ses i sammenheng med aktørenes og andre interessenters målsetninger, samfunnets grunnleggende verdier og den langsiktige effekten.

Et informasjonssystem har handlingspotensial, men det har også begrensninger. Majchrzak og Markus beskriver dette i artikkelen «Technology Affordances and Constraints in Management Information Systems» (Majchrzak & Markus, 2012). Teknologiens *constraints* er hvordan en person eller organisasjon kan holdes tilbake fra å oppnå et bestemt mål ved bruk av en teknologi eller et informasjonssystem. *Affordance Theory* kan altså være et godt rammeverk for å se på samspillet mellom teknologien, i dette tilfellet sosiale medier med hovedvekt på Facebook, politiet og samfunnsdebattantene som brukere, samt konteksten, som er samfunnets rammer og forventninger. Wahid og Sæbø understreker at *technological affordances* ikke kun brukes på individnivå, men for handlingspotensialet en organisasjon har for å bruke informasjonssystemer for å oppnå bestemte mål (Wahid & Sæbø, 2015).

Verdien av å forstå affordanser og begrensninger som relasjonelle, og som noe som skiller seg fra både teknologifunksjoner og menneskelige formål, er at dette bidrar til å forklare to vanlige empiriske observasjoner. For det første innser ikke folk og organisasjoner alltid det tilsynelatende potensialet til en teknologi når de bruker den. For det andre bruker mennesker og organisasjoner noen ganger eller ofte teknologi på andre måter enn det som var hensikten til designerne. Samtidig kan man ikke se utelukkende til menneskelige og organisatoriske egenskaper når man skal forstå teknologibruk og konsekvensene av den, man må også se på egenskapene til bestemte teknologier (Majchrzak & Markus, 2012). Nettopp dette gjør *Affordance Theory* til et spennende analyseverktøy for denne studien. Spørsmålet om å forebygge hatefulle ytringer kan ikke reduseres til kun juridiske avklaringer, eller til spørsmål om hvem som har ansvaret for å sanksjonere uønskede ytringer. Vi må også se på hva ved teknologien som gjør at mange opplever debattklimaet så vanskelig at de vegrer seg for å delta, og hvordan teknologien kan utnyttes til forebyggende politiarbeid eller hjelpe sivilsamfunnet å sette grenser for atferd i sosiale medier. Mulighetsrommet oppstår i relasjonen mellom teknologi, brukere og kontekstuelle faktorer. Det er menneskelig og materiell agens til sammen som utløser endring i teknologi og teknologibruk (Leonardi, 2011).

Forskningen gjør rede for dette samspillet på ulike måter, men en mye brukt modell er utformet av Pozzi, Vitari og Pigni (2014), brukt i ulike tilpasninger av forskere siden. Her ser vi både prosessen og samspillet mellom IT-artefakt og organisasjon. Mulighetsrommet må oppfattes av aktørene og realiseres gjennom de tiltakene organisasjonen innfører som en konsekvens av det handlingsrommet som oppfattes. Modellen ser også på effekter som følger av dette.

Figur 6 Affordance Theory, modell basert på Pozzi et al., 2014 og Wahid & Sæbø, 2015

Modellen til Pozzi et al. er mye brukt, artikkelen er ifølge SCOPUS sitert 103 ganger og ifølge Google Scholar 209 ganger. I mange artikler benyttes modellen for å si noe om hvordan en organisasjon går gjennom de ulike fasene i prosessen med å oppfatte og ta i bruk affordansene. Forskingen har hatt mest fokus på de to midterste fasene, *perception* og *actualization* (Hafezieh & Eshraghian, 2017). Min studie undersøker ikke én organisasjon, men flere grupper brukere med ulike mål og ulik bruk. Det er derfor ikke hensiktsmessig å benytte modellen som analyseverktøy, men jeg inkluderer den likevel i det teoretiske grunnlaget fordi den på en god måte illustrerer samspillet mellom IT-arterfakt og organisasjon og hvordan ulike kontekstuelle faktorer kan hemme eller fremme oppfattelsen eller utnyttelsen av affordansene. Det er altså første fase i prosessen, *cognition process*, som danner bakteppet for denne studien, i tillegg til at jeg gjennom analysen i kapittel 5 identifiserer ulike fremmende og hemmende faktorer og effekter pekt på av respondentene.

2.3.2 Affordance Theory og sosiale medier

Sosiale medier er et mangfoldig begrep. Det defineres ofte som en gruppe internettbaserte applikasjoner som lar brukere skape og dele innhold (Kaplan & Haenlein, 2010, s. 61). Applikasjoner og bruk er i rask endring, og det har liten hensikt med en inngående drøfting av definisjonen. Siden Web 2.0 og sosiale mediers tidlige dager har det skjedd en voldsom utvikling i antall applikasjoner, antall brukere og for hvilke samfunnsområder de griper inn i. Forskning har interessert seg for funksjonaliteten i teknologien, bruksområdene og for hvordan dette påvirker individ og samfunn. Da blir *Affordance Theory* et nyttig og mye brukt forskningsperspektiv. *Affordance Theory* tar et sosio-teknisk perspektiv som gir mulighet til å være spesifikk om teknologi samtidig som det inkluderer sosiale og kontekstuelle elementer (Majchrzak & Markus, 2012). Teorien er velegnet til å se nærmere på sosiale medier (Hafezieh & Eshraghian, 2017; Karahanna et al., 2018; Sun et al., 2019; Volkoff & Strong, 2017; Wang et al., 2018), og forskningen har utviklet ulike verktøy for å undersøke sosiale medier i et affordanseperspektiv (Majchrzak et al., 2013; Pozzi et al., 2014; Treem & Leonardi, 2013).

For å forstå de ulike funksjonene i teknologien utviklet Kietzmann et al. et rammeverk med 7 ulike funksjoner, *identity, conversations, sharing, presence, relationships, reputation, groups*. Her får vi en oversikt over hvilken virkning og hvilke konsekvenser de ulike funksjonalitetene og aktivitetene har for firmaer som vil kommunisere på sosiale medier

(Kietzmann et al., 2011). Det samme rammeverket har også blitt benyttet for å utforske de negative konsekvensene ved sosiale medier, som overvåkning, spredning av rykter og negativ informasjon, trakassering. Konklusjonen her var at forskere og innbyggere må lære mer om de negative konsekvensene ved sosiale medier, særlig langsiktige negative effekter (Baccarella et al., 2018).

Mye av forskningslitteraturen som benytter *Affordance Theory* i tilknytning til sosiale medier, handler om å se på bruken av teknologien for å oppnå spesifikke mål, for eksempel innenfor virksomheter og organisasjoner. Treem og Leonardi (2013) identifiserer fire affordanser særegne for sosiale medier, *visibility, persistence, editability* og *association*. Gjennom disse gir sosiale medier bedrifter og organisasjoner bedre muligheter for sosialisering og kunnskapsdeling enn tradisjonelle digitale kommunikasjonsverktøy. Flere andre forskningsartikler bruker teorien på samme måte, nemlig for å identifisere affordanser knyttet til spesifikk bruk av teknologien. Blant disse er Majchrzak et al. (2013), som viser hvordan affordansene *metavoicing, triggered attending, network-informed associating, og generative role-taking* gjør kunnskapsdelingen mellom ansatte til en desentralisert, dynamisk og pågående online samtale.

I en studie fra 2021 utforsker Vidushi Pandey, Sumeet Gupta og Hee-Woong Kim hvordan teknologiske affordanser i sosiale medier kan fremme innbyggeres politiske deltakelse. De har benyttet *Affordance Theory* for å se på hvilke muligheter som ligger i teknologien for å øke brukernes sosiale kapital, og dermed øke den politiske deltakelsen. Artikkelen peker på sosial kapital, mulighet for å diskutere med andre og politisk selvbylde som nøkkelfaktorer for politisk deltakelse. Teknologien i sosiale medier gir mulighet til informasjon og interaksjon. For at sosiale medier skal påvirke deltakelse, må de enten senke kostnaden ved å delta eller øke fordelene. Gjennom teorien om sosial kapital identifiserer studien til Pandey et al. (2021) fire affordanser som særlig viktige for brukernes politiske deltakelse: *association, metavoicing, visibility* og *convenience*.

Studien til Pandey et al. omhandler bruk av sosiale medier generelt, men har likevel tematiske likheter med min forskning og er relevant for å utforske hvordan bruken av sosiale medier og debattklimaet i offentlig debatt styrker eller svekker demokratiet. Flere av artiklene nevnt tidligere i kapitlet har identifisert affordanser sentrale for sosiale medier. Pandey et al. har på bakgrunn av tidligere forskning funnet fire affordanser som bidrar til å identifisere påvirkningsfaktorer og effekter som enten har positiv eller negativ innvirkning på folks deltakelse i politisk debatt i sosiale medier. Å se mitt intervjumateriale gjennom disse fire affordansene gir en analyse som fokuserer på de elementene ved teknologibruk, målsettinger og kontekstuelle faktorer som har størst betydning for deltakelsen i debatten. I det følgende benyttes derfor de fire affordansene til Pandey et al. til den empiriske analysen, mens modellen til Pozzi et al. og annen omtalt forskningslitteratur brukes som et overordnet rammeverk for å forstå at det er samspillet mellom teknologien, aktørene og interessentene som gir mulighetene og begrensningene.

2.3.3 Analyseverktøyet

I analysearbeidet kategoriseres intervjudataene etter de fire affordansene, for gjennom dette å kunne identifisere hvilke effekter og påvirkningsfaktorer respondentene peker på i tilknytning til politisk debatt og forebygging av hatefulle ytringer på Facebook. Avsnittet under forklarer de fire affordansene og viser hvordan Pandey et al. bygger på grunnmuren

av sentrale forskningsartikler om *Affordance Theory* og sosiale medier når de identifiserer sine fire affordanser. Den viser også hvordan disse affordansene forklares i andre artikler. Gjennom dette får analysen i kapittel 4 og 5 litt bredere forankring i forskningsfeltet.

Association (assosiasjon, tilknytning, relasjon)

Tilknytning og relasjoner refererer til å delta i online samtaler med åpen tilknytning til annen informasjon eller andre relasjonelle forbindelser (Majchrzak et al., 2013). Det kan defineres som etablerte forbindelser mellom enkeltpersoner eller mellom enkeltpersoner og innhold (Treem & Leonardi, 2013). Et sentralt kjennetegn ved sosiale medier er at det gjør disse assosiasjonene eksplisitte ved hjelp av funksjoner som vennskapsstatus, følgerstatus, tagger, likerklipp, delinger og kommentarer. Dersom en person liker eller deler en informasjonsdel, kan tilknytningen til denne informasjonen være til nytte for andre i nettverket. Assosiasjon kan styrke den sosiale kapitalen til tilknyttede individer (Ehrlich & Shami, 2010), gi tips om relevant innhold (Millen & Feinberg, 2006), personaliserte nyheter og hindre en overveldende informasjonsmengde (Berkovsky & Freyne, 2015). Relasjonene gjør det enklere å bedømme troverdigheten til informasjon man får, og det oppmuntrer til å uttrykke og fremstille et ønskelig sosialt image (Pandey et al., 2021). Sosiale medier er ulike med hensyn til hvor tette relasjoner det er mellom brukerne. Lister de hverandre opp som en kontakt eller venn, eller legges det opp til kommunikasjon i sanntid og deling av innhold. Relasjoner mellom brukerne henger ofte sammen med hvordan og hvilken informasjon som deles. Kietzmann et al. (2011) bruker de to begrepene flow og structure for å beskrive ulike sider av disse relasjonene.

Metavoicing (kommunikasjon)

Metavoicing refererer til handlingen med å delta i online samtale ved å reagere online på andres innlegg, profiler og aktiviteter (Majchrzak et al., 2013). Dette er en viktig affordanse i sosiale medier, som lar brukerne uttrykke meningen sin og legge til metakunnskap til innhold som deles av noen andre på nettet. Enkle måter å reagere på som likerklipp, delinger og kommentarer kan tydeliggjøre hva nettverket liker og misliker. Metavoicing kan gi sosial aksept og tilhørighet (Pandey et al., 2021), men kan også ha negativ innvirkning i form av gruppetenkning, hvor man er enig med det som ser ut til å være flertallet uten å ha satt seg tilstrekkelig inn i saken (Dixon & McNamara, 2008).

Visibility (synlighet)

Synlighet gjør handlingene og preferansene dine kjent for andre (Leonardi & Treem, 2012). Facebook tillater brukerne å gjøre aktiviteter kjent for andre, hva de liker og misliker. Brukere mottar varsler på tidslinjen sin når nettverksmedlemmene legger ut, deler, liker eller blir medlem av en gruppe. Synlighet kan bidra til å generere bevissthet i samfunnet og til å bygge eget omdømme (Pandey et al., 2021). Ulike typer sosiale medier legger ulik vekt på om deling og kommunikasjon skjer i sanntid og om det er synlig hvilke brukere som er tilgjengelige. Facebook har slike funksjoner i meldings-appen sin og man kan også enkelt sende videoer i sanntid.

Convenience (bequemmelighet)

I sammenheng med politisk deltagelse er det viktig for brukerne at sosiale medier er praktisk og enkelt å bruke. Bruk av sosiale medier for å kommunisere eller dele informasjon krever lite økonomiske og tidsmessige ressurser og gjør det enkelt for alle å delta. Informantene i studien til Pandey et al. legger vekt på at det tar liten tid å uttrykke

meninger gjennom poster og kommentarer, at det er enkelt å skaffe seg nyheter fra mange mediehus på et sted, og at informasjonen ofte er kort og konsist formulert (Pandey et al., 2021). En variant av dette er den affordansen Majchrzak et al. (2013) kaller triggered attending, hvor man ved hjelp av varsler, automatisert innholdsanalyse o.l. kan engasjere seg i kommunikasjonen kun når og hvor det er relevant, og la annen informasjon flyte forbi.

2.4 Oppsummering av forskningslitteraturen og videre forskning

Som vist i modellen i starten av kapitlet, er det teoretiske grunnlaget for denne studien todelt. Litteratur om e-deltakelse og konseptene identifisert i litteraturgjennomgangen benyttes for å si noe om kontekst og samfunnets målsettinger. *Affordance Theory* benyttes som en analytisk linse for intervjuene om Operasjon Nettroll og tematikken, og gjennom de fire affordansene viktige for politisk deltakelse (Pandey et al., 2021), avdekkes påvirkningsfaktorer og effekter. Disse ses så i sammenheng med litteraturen om e-deltakelse.

2.4.1 Forskningslitteraturens viktigste funn

Tabellen under viser en oppsummering av de viktigste funnene i litteraturen gjennomgått for denne studien, sortert etter de seks konseptene som ble identifisert gjennom kodingen av artiklene.

Konsept	Funn	Litteratur
Forskningsfeltet <i>Affordance Theory</i>	<i>Affordance Theory</i> gir innsikt i samspillet mellom mulighetene i det bestemte teknologiske systemet og effekten man får gjennom målrettet bruk. Potensialet bestemmes av teknologien, organisatoriske forhold og ytre påvirkningsfaktorer. I samspillet ligger muligheter (affordanser) og begrensninger.	Hutchby, 2001; Majchrzak & Markus, 2012; Wahid & Sæbø, 2015; Treem & Leonardi, 2013; Pozzi et al., 2014; Hafezieh & Eshraghian, 2017; Wang et al., 2018;
<i>Affordance Theory</i> og sosiale medier	<i>Affordance Theory</i> tar et sosio-teknisk perspektiv som gir mulighet til å være spesifikk om teknologi samtidig som det inkluderer sosiale og kontekstuelle elementer. Teorien er velegnet til å se nærmere på sosiale medier, og det er forsket mye på organisasjoners bruk for å nå bestemte mål og mange har identifisert særskilte affordanser for sosiale medier. Noen har også sett på utfordringer/negative effekter.	Majchrzak & Markus, 2012; Hafezieh & Eshraghian, 2017; Karahanna et al., 2018; Majchrzak et al., 2013; Sun et al., 2019; Treem & Leonardi, 2013; Volkoff & Strong, 2017; Wang et al., 2018; Kietzmann et al., 2011, Baccarella et al., 2018; Majchrzak et al., 2013; Pandey et al., 2021; Ehrlich & Shami, 2010; Millen & Feinberg, 2006; Freyne et al., 2010; Dixon & McNamara, 2008; Leonardi & Treem, 2012;
E-deltakelse og sosiale medier	E-deltakelse er et mål fordi det bidrar til inkluderende samfunn og engasjement blant innbyggerne. IKT og sosiale medier gir muligheter for bedre informasjonsflyt, økt politisk engasjement og innbyggersatt agenda.	UN, 2020; Lindner og Aichholzer, 2020; Päiväranta & Sæbø, 2006; Shen et al., 2020; Skogerbø et al., 2021; Gil de Zuniga et al., 2012; Kneuer, 2016; Sæbø et al., 2008; Van Dijk, 2010; Suh et al., 2018;

	Sosiale medier har ikke oppfylt forventingene om økt deltagelse, og det er en risiko for polarisering, ekkokamre og falske nyheter. Digital ulikhet er også en bekymring.	Lindner og Aichholzer, 2020; Le Blanc, 2020; Pandey et al. 2011; Wollebæk et al., 2019; Baccarella et al., 2018; Hacker & Van Dijk, 2000; Moreira et al., 2009; Skogerbø et al., 2021; Sunstein, 2001;
Hatefulle ytringer	Brukere av sosiale medier opplever mer hatefulle ytringer enn andre. Hatefulle ytringer fører til at de som utsettes trekker seg fra politisk debatt. Norsk politisk debatt i sosiale medier er mer preget av «skyttergrav» enn ekkokammer.	Steen-Johnsen et al., 2017; Nadim og Fladmoe, 2017; Barnidge et al., 2019; Udupa et al., 2021; Nadim & Fladmoe, 2021; Brandtzæg et al., 2022; Jupskås, 2021; Ytre-Arne et al., 2017; Karlsen et al., 2017; Lehne & Holter, 2019
	Hatefulle ytringer rammer ulike grupper i samfunnet ulikt. Politikere er mer utsatte enn andre. Hetserne er hovedsakelig menn, men det er ikke forsket mye på hvorfor de trakasserer. Det er også forsket lite på langsiktig effekt, men det er sannsynliggjort skadevirkninger på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.	Midtbøen et al., 2017; Bjørgo et al., 2021; Jupskås, 2021; Burkal & Veledar, 2018; Nadim & Fladmoe, 2021; Nadim & Fladmoe, 2016; Lenz et al., 2018; (Wessel-Aas et al., 2016;
Ytringsfrihet og sensur	Ytringsfriheten står sterkt i Norge og har et sterkt rettsvern. Et flertall av nordmenn mener den må balanseres opp mot andre samfunnsverdier. Mange begrenser egne ytringer av frykt for å krenke andre. Vanskelig å definere hva som er straffbare ytringer. Holdningene er i endring, færre aksepterer ytringer som kan krenke andre og flere åpner for sanksjoner,	Kalsnes og Ihlebæk, 2021; Steen-Johnsen og Enjolras, 2016; Steen-Johnsen et al., 2016; Midtbøen, 2017; Vetlesen, 2011; Midtbøen et al., 2017; Fladmoe et al., 2021; Østrem, 2021; Bangstad & Vetlesen, 2011;
Sosiale medier og regulering	Enhver regulering av plattformene vil utfordre retten til ytringsfrihet, i tillegg vil det være krevende å overvåke og styre en så enorm informasjonsflyt. Regulering vil ha store konsekvenser, men stadig flere land diskuterer det.	Yar, 2018; Kneuer, 2016; Barnidge et al., 2019; Garton Ash, 2016; Zuboff, 2019; Schaake, 2020;
	Samfunnet har overlatt for mye makt til Big Tech, men det er problematisk å gi plattformene ansvar for å moderere eller sensurere innhold. Forretningsmodellene til plattformene bidrar til økt polarisering.	Lim, 2020; Kalsnes & Ihlebæk, 2021; Kalsnes & Pettersen, 2019; Enjolras & Steen-Johnsen, 2017; Schaake, 2020; an Dijk et al., 2018;

Tabell 2 Oppsummering av forskningslitteraturen

2.4.2 Videre forskning

Siden jeg i denne studien benytter litteratur fra ulike forskningsfelt, blir det vanskelig med en systematisk gjennomgang av hvilke områder som er dårlig dekket i eksisterende forskning. Jeg nøyer meg derfor med noen eksempler på områder hvor litteraturen peker på behov for mer kunnskap.

Vi trenger mer forskning på hatefulle ytringer. Tematikken behandles i en rekke undersøkelser og forskningsprosjekter, men både respondentene mine og litteraturen problematiserer graden av nøyaktighet. Studiene baserer seg på subjektive opplevelser av ytringer, og det er vanskelig å ha noen klare definisjoner på hva som menes med hets, hatefulle ytringer og trakassering i spørsmålsformuleringene (Nadim & Fladmoe, 2021). Dermed blir det vanskelig å si noe veldig tydelig om omfanget av hatefulle ytringer. I tillegg til bedre forskning på omfanget av slike ytringer, trenger vi også mer forskning på konsekvensene av dem. Vi trenger også mer kunnskap om avsenderne av hatefulle ytringer, hvem de er og hva som motiverer dem (Nadim & Fladmoe, 2016, s. 46-49).

Mye av forskningen som finnes handler om hatefulle ytringer generelt, men ikke alt påvirker nødvendigvis politisk deltakelse i like stor grad. Det samme gjelder forskningen på sosiale medier i sammenheng med e-deltakelse. Her fokuserer ofte forskningen på spesifikke aktører, som regjering, partier eller protestbevegelser, og de konsentrerer seg ofte om ett land eller en sak. Det er behov for et bredere perspektiv og mer forståelse for hvordan sosiale medier påvirker demokratiske prosesser (Kneuer, 2016).

Det er også behov for forskning som går mer konkret inn på fordelene og kostnadene ved e-deltakelse. Hvem deltar, hvilke nye grupper nås gjennom digitale kanaler, hvordan er kvaliteten på deltakelsen og hvilken påvirkning har det faktisk på resultatene av beslutningsprosessene. Enda mindre forskning finnes det på kostnadene ved deltakelse, til tross for at disse kostnadene påvirker både deltakelsen og resultatene (Le Blanc, 2020, s. 23).

Det finnes lite forskning på effekten av tiltak mot hatefulle ytringer, og vi vet lite om hvilke tiltak som virker og hvilke som ikke virker. Det finnes en del forskning som foreslår tiltak basert på den kunnskapen vi har om ytringene, men kunnskapsgrunnlaget for å kunne si noe om virkningen av tiltak er teoribasert og ikke empiribasert. Særlig langsiktig effekt av tiltakene vet vi lite om (Lenz et al., 2018, s. 52-53).

Også innenfor forskningsfeltet *Affordance Theory* er det mer å utforske knyttet til tematikken i denne studien. Dette teoretiske perspektivet er mye benyttet for å se på oppfattelsen og aktualiseringen av affordansene i bestemte informasjonssystemer. Det er i mindre grad forsket på effekt (Hafezieh & Eshraghian, 2017). *Affordance Theory* burde være et nyttig perspektiv for å se på langsiktige effekter av debatt i sosiale medier, i og med at man kan se teknologien og teknologibruken i sammenheng med konteksten. Mye av forskningen på sosiale medier innenfor dette feltet konsentrerer seg om bedrifters og organisasjoners bruk. Det har i liten grad vært benyttet *Affordance Theory* for å undersøke sosiale medier i sammenheng med politisk deltakelse. Pandey et al. fant i sin gjennomgang kun en studie som omhandlet dette, og den er fra 2013 (Pandey et al., 2021).

I tillegg til eksemplene nevnt over hvor det fortsatt er behov for mer kunnskap, går forskning på sosiale medier raskt ut på dato. Både teknologien, innholdet og bruken endres hurtig, og det er derfor et konstant behov for forskning på området (Lenz et al., 2018, s. 15). Det samme kan til en viss grad sies om både ytringsfrihet og hatefulle ytringer. Folks holdninger til disse spørsmålene påvirkes av strømninger i samfunnet og endrer seg, som vi også ser i intervjumaterialet i denne studien.

3.0 Metode

Dette kapitlet redegjør for de metodiske valgene og refleksjonene som danner grunnlaget for studien. Først plasseres metodevalget inn i en vitenskapsteoretisk sammenheng som forklarer valget av kvalitative intervjuer som metode, deretter beskrives gjennomføringen av intervjuene og bearbeiding av data. Til slutt sier kapitlet noe om de etiske vurderingene som ligger til grunn og studiens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.

Mitt forskningsspørsmål handler om hvordan politiet ved hjelp av teknologi er til stede i den offentlige debatten og hvordan politiet selv og andre oppfatter Operasjon Netttroll og politiets rolle i stortingsvalgkampen 2021, formulert slik: *Hvordan kan vi forebygge hatefulle ytringer uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten?* Spørsmålet er vanskelig å belyse ved hjelp av observasjon eller kvantitative undersøkelser.

Forskningsprosjektet er derfor gjennomført som en teoretisk basert casestudie med en kombinasjon av kvalitative intervjuer og dokumenter som kildegrunnlag.

3.1 Forskningsstrategi

3.1.1 Vitenskapsteoretisk plassering

Kritisk sosial teori vokste frem på 1930-tallet og har de siste tiårene vært en mye brukt tilnærming innenfor forskningsfeltet informasjonssystemer, skriver Michael D. Myers i boken *Qualitative Research in Information Systems*. Tankegangen er forankret i fem grunnleggende forutsetninger:

- Mennesker skaper og kan endre sin sosiale verden
- All vitenskapelig kunnskap om den sosiale verden er sosialt konstruert og dermed også verdiladet
- Fornuft innebærer både å forstå og kritisere
- Teori og praksis er uløselig sammenkoblet
- Kritisk sosial teori må være refleksiv. Det innebærer at forskerne må samarbeide med dem som vil bli berørt av forskningen og åpne for debatt og kritisk refleksjon

Den tyske filosofen Jürgen Habermas tok prinsippene videre i vitenskapelig og teknologisk tenkning, og konstruerte et metodisk rammeverk hvor kommunikasjon står sentralt, hvor man anerkjenner forskjellen mellom å observere natur og å observere mennesker og hvor man aksepterer at vitenskapen ikke er verdifri (Habermas, 2015; Myers & Avison, 2002, s. 116-120).

Epistemologisk befinner kvalitativ forskning seg ofte i sosialkonstruktivismen. Individet utvikler subjektive og komplekse meninger ut fra og i samspill med sine erfaringer. Det ontologiske utgangspunktet er at virkeligheten er kompleks, i endring og konstrueres av individene og konteksten til forskningsprosjektet. Forskeren erkjenner at dennes tolkning formes av personlige, kulturelle og historiske erfaringer. Forskerens hensikt er å forstå eller tolke forståelsen andre har av verden. Heller enn å starte med en teori, utvikler forskeren induktivt en teori eller et mønster (Creswell, 2014). Induktiv metode innebærer at man utleder generelle prinsipper ut fra spesifikke observasjoner. I dette må man være bevisst på at premissenes sannhet ikke garanterer for konklusjonens sannhet.

3.1.2 Kvalitativ forskning

Kvalitativ metode er forskning som baserer seg på innsamling og analyse av kvalitative data, vanligvis i form av tekst. Metoder kan være deltakende observasjon, etnografiske studier, intervjuer eller kvalitativ innholdsanalyse. Kvalitative studier omfatter oftest få enheter, og hensikten er å oppnå dybdekunnskap, helhetlig forståelse av gitte kontekster eller fenomener eller å foreta en teoretisk generalisering. Forskningsprosessen involverer spørsmål som dukker opp underveis, data samles vanligvis i deltakerens egen setting og forskeren fortolker de innsamlede data. En forsker innenfor denne tradisjonen benytter induktive metoder, fokuser på individuell mening og på å gjengi kompleksiteten i en situasjon (Creswell, 2014).

Engaged scholarship innebærer å kombinere anvendt og teoretisk kunnskap og praksisforskning, en deltakende forskningsform hvor man innhenter ulike perspektiver fra sentrale interessenter (forskere, brukere, klienter, sponsorer og praktikere) for å studere komplekse problemer (Mathiassen & Nielsen, 2008). For denne studien innebærer det at jeg intervjuer både ansatte i politiet, samfunnsdebattanter og personer i roller som vurderer de prinsipielle sidene ved problemstillingene.

Mathiassen og Nielsen refererer til Andrew Van de Vens inndeling, hvor det skilles mellom fire ulike forskningsperspektiv. Først skilles det mellom *describe and explain* og *design and control*. Disse deles så inn i *detached and external* og *attached and internal*. Mitt forskningsprosjekt vil da falle inn under det som kalles *informed basic research*, hvor hensikten er å beskrive og forklare et fenomen fra et frittstående og eksternt utgangspunkt (Mathiassen & Nielsen, 2008).

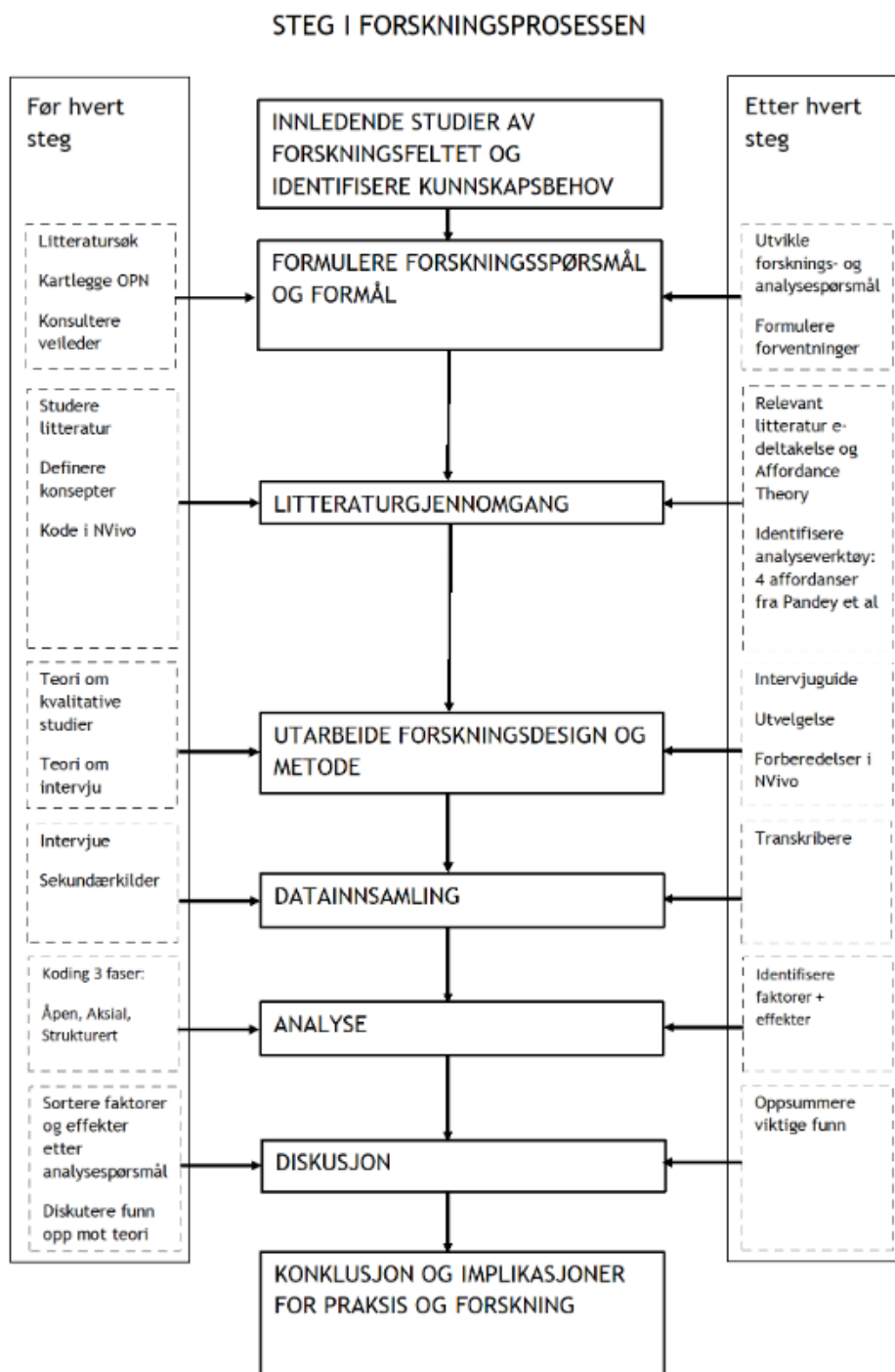
Michael Myers er også opptatt av innenfra- og utenfra-perspektiv, og peker på viktigheten av å skille mellom objektive og subjektive forskningsmetoder, mellom å fokusere på generelle lover (nomotetisk) i motsetning til å være opptatt av særegenheten i hver enkelt situasjon (idiografisk), eller å være opptatt av prediksjon og kontroll versus forklaring og forståelse.

Han forklarer case-studier som den mest vanlige kvalitative metoden innenfor IS-disiplinen. En case-studie er en empirisk undersøkelse som undersøker et samtidfenomen innenfor sin virkelige kontekst. Denne forskningen kan være positivistisk, tolkende eller kritisk, avhengig av forskerens filosofiske ståsted. I begrepet tolkende forskere legger Myers at forskeren starter med antagelsen om at vi kun kan vite noe om virkeligheten gjennom sosiale konstruksjoner som språk, bevissthet og felles betydninger. Det filosofiske grunnlaget for tolkende forskning er hermeneutikk og fenomenologi. Innenfor IS-feltet innebærer dette å skape forståelse for informasjonssystemets kontekst og prosessen der informasjonssystemet påvirker og påvirkes av kontekst. Andre ville klassifisere dette som konstruktivistisk (Myers & Avison, 2002).

3.2 Forskningsdesign

3.2.1 Forskningsprosessen

Modellen under er en oversikt over forskningsprosessen. Den gir en forenklet oversikt over de ulike stegene. I gjennomføring er prosessen noe mer iterativ.

Figur 7 Modell av forskningsdesign og -prosess basert på Sileyew (2020)

3.2.2 Datainnsamling

Studiens primærkilde er kvalitative intervjuer. Vi skiller mellom ulike typer intervjuer, strukturert, semistrukturert eller ustrukturert (Kvale et al., 2009, s. 34-35). For å belyse denne studiens problemstilling vil semistrukturerte intervjuer fungere best, fordi dette gir informasjon om deltakernes erfaringer og perspektiver på temaene i forskningsspørsmålene uten at det stenger for momenter forskeren ikke har forutsett.

Kvale skisserer sju faser for selve intervjuprosessen. Den første fasen er tematisering, hvor man klarlegger og beskriver emnet som skal undersøkes. Den neste fasen er å planlegge studien, hvor man hensyntar alle de sju fasene med tanke på innhenting av kunnskap og moralske implikasjoner. Intervjuene gjennomføres på bakgrunn av en intervjuguide med en reflektert tilnærming til forskningsspørsmålene og de mellommenneskelige relasjonene. Dette er den tredje fasen. Den fjerde er transkribering. Deretter følger analyse av materialet etter egnet metode. De to siste fasene er verifisering og rapportering (Kvale et al., 2009, s. 118).

For et semistrukturert intervju bør intervjuguiden inneholde oversikt over emner som skal dekkes og forslag til spørsmål. Kvale peker på at intervjuer er forskjellige i forhold til om formålet med intervjuet klargjøres på forhånd, eller når intervjuet er overstått. I denne studien vil det være tjenlig at formålet er kjent, så deltagerne kan reflektere over sine erfaringer i en helhetlig kontekst. Intervjuspørsmål kan bidra tematisk med hensyn til kunnskapsproduksjon eller dynamisk med hensyn til den mellommenneskelige relasjonen i intervjuet. Tematisk bør spørsmålene relateres til de teoretiske oppfatningene av forskningstemaet og den etterfølgende analysen. Dynamisk skal spørsmålene fremme et positivt samspill og stimulere intervjupersonene til å snakke om sine opplevelser. Det betyr at de bør være lett forståelige, korte og frie for akademisk språk (Kvale et al., 2009, s. 143-144). Studiens intervjuguide er utformet for å oppfylle både de tematiske og dynamiske målene. (Vedlegg 1)

Det er gjennomført intervjuer med politiansatte som var sentrale i Operasjon Nettroll, samt andre med særlig kunnskap og interesse for oppgavens problemstilling. Intervjuobjekter var prosjektleder for operasjonen, leder for gjennomføringen i et annet politidistrikt og en politiinspektør. I tillegg gav det interessante perspektiver å intervjuer noen voksne og noen ungdomspolitikere som deltok i debatten i sosiale medier i den aktuelle perioden. Medlemmer av den regjeringsoppnevnte Ytringsfrihetskommisjonen hadde arbeidet mye med problemstillinger knyttet til ytringsfrihet, og ga derfor nyttige perspektiver på problemstillinger i forskningsspørsmålene.

Utvelgelsen foregikk ulikt i de tre gruppene. Politiet identifiserte selv prosjektlederne for de to politidistriktene som gjennomførte Operasjon Nettroll. Politi-inspektøren ble valgt fordi han sto for de juridiske avklaringene rundt det bestemte prosjektet og også hadde uttalt seg om relaterte problemstillinger. Medlemmene av Ytringsfrihetskommisjonen ble valgt ut fra offentlig engasjement omkring tematikken. Til politiske respondenter ble det sendt ut en rekke forespørsler til kandidater ved stortingsvalget for 5 ulike partier. Det ble valgt ut to unge kandidater og to voksne politikere, alle fra ulike partier og alle med sentrale posisjoner. Det er gjennomført 9 intervjuer, alle med en varighet mellom 45 og 65 minutter.

Før intervjuet fikk alle deltagerne tilsendt en projektskisse som klargjorde formålet med studien og et informasjonsskriv om selve gjennomføringen (Vedlegg 2). I starten av

intervjuene ble dette gjennomgått og intervjupersonene kunne stille spørsmål. Ifølge Kvale (2009) er en slik briefing sammen med en debriefing etter intervjuet hvor intervjupersonen blir spurt om sin opplevelse av intervjuet og får mulighet til avsluttende kommentarer, viktig for relasjonen mellom forsker og intervjuperson og dermed også for kvaliteten på intervjuet (Kvale et al., 2009, s. 141-142).

Dokumentene som er analysert er sekundære kilder som supplerer og bekrefter informasjon fra intervjuene. Disse bidrar til validitet og til å utdype forskningsspørsmålene. Kildematerialet innbefatter strategier og rapporter fra politi og regjering, sier noe om deres offentlige holdning til problemstillingen i oppgaven. Rettsavgjørelser og drøftinger av hva som er hatefulle ytringer og grensen for straffbare ytringer bidrar også til å kaste lys over tematikken. Kommunenes Sentralforbund, Telemarksforskning og Senter for ekstremismeforskning har gjort store undersøkelser blant folkevalgte om deltagelse i debattfelt i sosiale medier som gir nyttig bakgrunnskunnskap. Disse dokumentene inngår derfor også i kildegrunnet.

3.2.3 Dataanalyse

Transkripsjon er en fortolkningsprosess, der forskjellene mellom muntlig tale og skriftlige tekster gir opphav til en rekke praktiske og prinsipielle problemstillinger. Kvale minner om at transkripsjon er oversetting fra muntlig til skriftlig språk, og konstruksjonene på veien innebærer en rekke vurderinger og beslutninger. Et intervju er et levende, sosialt samspill hvor tempo, tonen i stemmen og kroppslige uttrykk er tilgjengelige for deltakerne. Opptak er den første abstraksjonen av den kroppsliggjorte kommunikasjonen, og kroppsspråk går tapt i prosessen. Transkripsjon er nok en abstraksjon, hvor også tonen i stemmen, intonasjon og pust går tapt. Det er viktig å være bevisst på at transkripsjoner er dekontekstualiserte gjengivelser av intervjusamtaler. Ved at intervjueren selv transkriberer ivaretas noe av dette (Brinkmann & Kvale, 2018, s. 93-100).

I denne studien skal de empiriske dataene gi respondentenes refleksjoner omkring tematikken, det er meningsinnholdet som er fokus i analysen, ikke analyse av språk og uttrykksform. Transkripsjonene er derfor gjort i bokmål, uten fokus på dialekt og sosiolekt. Nøling og pauser er utelatt (Gibbs, 2018). Utenom det er transkripsjonene ordrett etter lydopptakene.

De transkriberte intervjuene ble lastet opp i dataprogrammet NVivo. Deretter ble de empiriske dataene kodet og kategorisert gjennom flere faser. Første fase var en åpen koding, hvor transkripsjonene ble gjennomgått og ved hjelp av meningsfortetting ble uttalelsene til kortere gjengivelser av respondentenes meninger (Kvale et al., 2009, s. 212). Dette var en datadrevet koding, uten forhåndsdefinerte kategorier eller konsepter. Deretter ble det gjennomført en aksial koding, for å gruppere og se funnene i sammenheng (Gibbs, 2018). Ved hjelp av dataprogrammet NVivo var det enkelt å gruppere funnene og organisere dem hierarkisk, som gjort med forskningsartiklene.

I den siste fasen forsøkte jeg ulike modeller for å kategorisere funnene. Som nevnt i teorikapitlet er det mange forskningsartikler som har utviklet ulike analyseverktøy for å se på sosiale medier i lys av *Affordance Theory*, og det var naturlig å prøve ut flere av disse (Majchrzak et al., 2013; Pozzi et al., 2014; Treem & Leonardi, 2013). Modellen til Pozzi et al. som vist i figur 6, kapittel 2.3.1, er mye brukt for å analysere informasjonssystemer. Det ga verdi å benytte denne for å se samspillet mellom kontekst, brukere og teknologi. Men i en

strukturert analyse av funnene, viste det seg vanskelig å skille ut de ulike fasene i prosessene (*cognition process, recognition process, behaviour*). Dette kan være fordi modellen i liten grad tar høyde for ulike brukere med ulike mål, egenskaper og ulik oppfatning og utnyttelse av affordansene. Den er også bedre egnet til å analysere en organisasjons bevisste bruk for å nå spesifikke mål. Det mest hensiktsmessige for å belyse forskningsspørsmålene i min studie viste seg å være en strukturert koding etter de fire affordansene *accosiation, metavoicing, visibility og convenience* (Pandey et al., 2021).

Forskning peker også på andre affordanser enn disse fire, men det er sannsynliggjort at disse har stor betydning for politisk deltakelse og derfor er relevante for denne studien. I litteraturkapitlet gjøres det også rede for hvordan Pandey et al., bygger videre på affordanser identifisert i tidligere forskning og sammenhengen mellom disse fire affordansene og affordanser identifisert i annen forskningslitteratur.

Etter at den strukturerte kodingen var ferdig, gikk jeg tilbake til resultatene fra den åpne kodingen, for å se hvilke funn som ikke var blitt med videre i prosessen. De utelatte resultatene ble holdt opp mot analyse spørsmålene, for å sikre at jeg ikke gikk glipp av noen vesentlige funn. Åpne intervjuer med engasjerte respondenter ga selvsagt mange flere interessante refleksjoner enn det som fikk plass i denne studien. Men analyse handler også om å velge bort det som ikke gir merverdi for problemstillingen. Funnene som ble utelatt i siste runde med koding viste seg å ikke være sentrale for analyse spørsmålene.

Affordance Theory er ikke eksakt vitenskap, og affordansene henger nært sammen. Noen har også noe overlappende forklaringer i forskningsartiklene. De viste seg likevel å fungere godt som verktøy for å trekke ut hvilke påvirkningsfaktorer respondentene mente påvirket politisk deltakelse i positiv eller negativ retning, og hvilke effekter de så både av politisk debatt og forebyggende politiarbeid i sosiale medier. Det denne analysemetoden ikke ga like grundig informasjon om, var selve teknologibruken. Dersom jeg ville sett mer spesifikt på hvordan politiet utnyttet affordansene i teknologien, ville nok modellen til Pozzi et al. vært mer hensiktsmessig. Til gjengjeld hadde jeg mistet en del av funnene viktige for å svare på spørsmålene i dette forskningsdesignet. Denne refleksjonen tas med til diskusjonen om videre forskning i kapitlene 5.4 og 6.4.

3.3 Validitet, reliabilitet og etiske vurderinger

3.3.1 Etiske vurderinger

De nasjonale forskningsetiske komiteene (NESH) gir tydelige retningslinjer for hvilke forskningsetiske aspekter som må hensyntas innenfor ulike fagfelt og ulike metoder. Her finnes interne normer som omhandler forholdet mellom forskere og eksterne normer, knyttet til forholdet mellom forskere og samfunnet. Retningslinjene kan deles inn i fire grupper:

- God vitenskapelig praksis: akademisk frihet, åpenhet, etterprøvbarehet
- Normer som regulerer forskersamfunnet: redelighet, etterrettelighet, habilitet, kritikk
- Forsknings forpliktelse overfor dem som deltar i forskningen: respekt, menneskeverd, konfidensialitet, fritt og informert samtykke

- Forskningens relasjon til resten av samfunnet: uavhengighet, interessekonflikter, samfunnsansvar, forskningsformidling ("Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi," 2018)

Denne studien har ingen oppdragsgivere eller andre som har direkte interesser knyttet til resultatet. Det er likevel viktig å være åpen om og bevisst på forskerens rolle som deltager i den offentlige, politiske debatten og som del av et nettverk hvor mange opplever netthets og trakasserende ytringer i sosiale medier. All kvalitativ forskning innebærer tolkning av resultater, og det er viktig med transparens og grundige redegjørelser for vurdering og utvelgelse av intervjuobjekter og intervjumateriale.

Retningslinjene slår fast at «forskeren skal respektere forskningsdeltakernes autonomi, integritet, frihet og medbestemmelse» ("Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi," 2018). Det må sikres fritt og informert samtykke fra intervjuobjektene. De må ha mulighet til å reservere seg, og til å trekke seg gjennom hele prosessen. Ved behandling av personopplysninger må det foreligge samtykke fra intervjuobjektene og fra Norsk senter for forskningsdata. Det er en utfordring å ivareta hensynet til personvern og anonymitet fullt ut når personer intervjues i kraft av sin rolle i politiet eller sin tilknytning til prosjektet. Her sier retningslinjene at den samfunnsmessige verdien av forskningsprosjektet må vurderes opp mot hensynet til ulempen ved at deltagerne kan være identifiserbare. Intervjupersonene informeres i samtykkeskjemaet om at organisasjonen de er tilknyttet vil kunne gjenkjennes i publikasjonen, og de signerer på samtykke til at opplysninger publiseres slik at de kan gjenkjennes.

God forskningsskikk tilsier også tydelige henvisninger til all forskning som benyttes i oppgaven og god etterprøvbarehet i eget materiale.

3.3.2 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Validitet i kvalitativ forskning handler både om at resultatene må være gyldige for det kildegrunlaget som er undersøkt, og i hvilken grad resultatene kan være holdbare for situasjoner ut over det bestemte prosjektet som er utgangspunktet for forskningen. I en induktiv studie vil intensjonen være at resultatet av forskningen på det spesifikke fenomenet kan gi kunnskap med mer generell anvendelse. Reliabilitet handler om i hvilken grad forskningen kan etterprøves og om andre forskere vil oppdage samme fenomen i liknende sammenhenger. Det er vesentlig med transparens og grundige redegjørelser for utvelgelse av intervjuobjekter, intervjuenes kontekst, hvilke metoder og analytiske begreper som er benyttet. Utstrakt bruk av sitater, ikke bare tolkninger og vurderinger vil styrke validiteten og reliabiliteten.

God reliabilitet innbefatter om det er trekk ved selve undersøkelsen som kan ha frembrakt disse resultatene. Er det stilt ledende spørsmål, kan respondenten ha blitt påvirket av å bli intervjuet, eller kan funnene være analysert feil (Jacobsen, 2010, s. 260-261)? For å sikre åpne spørsmål benyttet jeg en gjennomarbeidet intervjuguide som også var diskutert med medstudenter og veileder på forhånd. Intervjuene ble forberedt ved hjelp av et mangfold av mye brukt litteratur om kvalitative intervjuer, og jeg la stor vekt på å gjøre samtalen med respondentene så trygg og åpen som mulig. Transkriberingen holdt seg tett opp til lydopptakene, og jeg lyttet også til lydopptakene flere ganger underveis i analyseprosessen,

for å være sikker på å forstå respondentene rett. Ved å være bevisst på min egen forforståelse og åpen om rollen jeg har som deltaker i den politiske debatten, er det mer sannsynlig å lykkes med det som Kvale og Brinkmann kaller refleksiv objektivitet, hvor forskeren reflekterer over sitt eget bidrag til produksjonen av kunnskap (Kvale et al., 2009, s. 247). De respondentene som ønsket det, fikk sitater og omtale til gjennomlesning for å sikre at de kjente seg igjen i gjengivelsen.

God intern validitet handler blant annet om hvorvidt forskningsdesignet var egnet til å få inn den ønskede informasjonen, og om det er dekning for de konklusjonene som trekkes (Jacobsen, 2010, s. 260-261). I en kvalitativ studie av dette omfanget, må antallet respondenter begrenses. For å kunne besvare forskningsspørsmålet var det nødvendig med ulike perspektiver på tematikken. Dette ga et forholdsvis lavt antall respondenter av hver type. Med bakgrunn i hvordan utvalget er satt sammen, er det likevel lite sannsynlig at et økt antall respondenter ville gitt andre konklusjoner. De tre politirespondentene som er intervjuet, er de tre som vet mest om Operasjon Netttroll. To av dem var strategisk og operativt ansvarlige i hvert av de to distriktene som gjennomførte prosjektet, og den tredje gjorde de juridiske avklaringene i forkant av prosjektet. Flere politirespondenter ville neppe gitt ny vesentlig kunnskap om gjennomføringen. Respondentene fra Ytringsfrihetskommisjonen og politikerrespondentene bidro både med subjektive erfaringer fra debatten og refleksjoner omkring den overordnede tematikken. Her ville selvsagt flere respondenter gitt flere erfaringer. Men respondentene var bevisst valgt med ulik bakgrunn, alder, kjønn og partitilhørighet, og uttalelsene deres viser også en god bredde. Som et supplement til dette hadde jeg også gode sekundærkilder, nye norske undersøkelser gjennomført med et stort antall politikerrespondenter. Til tross for et begrenset antall respondenter, gjør variasjonen i utvalget og sekundærkildene at studien gir en god fenomenforståelse av caset og problemstillingene knyttet til forebyggende politiarbeid i politisk debatt i sosiale medier.

God ekstern validitet innebærer at de empiriske funnene kan generaliseres til et teoretisk nivå eller at resultatene gjelder for en større gruppe eller et større tidsrom enn det som er undersøkt. (Jacobsen, 2010, s. 260-261). Generalisering kan foregå på ulike måter. For case-studier skiller vi mellom naturalistisk, statistisk og analytisk generalisering. Den første er basert på personlige erfaringer, den andre er basert på representative intervjupersoner tilfeldig valgt fra en befolkning. Analytisk generalisering er det som er aktuelt for denne studien. Det innebærer en begrunnet vurdering av i hvilken grad funnene fra en studie er overførbare til andre situasjoner. Ved rikholdige og grundige beskrivelser gjør forskeren leseren i stand til å kunne vurdere generaliserbarheten (Kvale et al., 2009, s. 266-267). Denne studien inkluderer derfor en betydelig mengde av intervjuet materialet, og mye i sitats form. Ved at funnene i intervjudataene sammenholdes med større norske undersøkelser, styrkes sannsynligheten for at resultatene gjelder for en større gruppe. Så ligger det likevel en begrensning i selve det teoretiske perspektivet brukt i analysen. *Affordance Theory* ser på samspillet mellom en spesifikk teknologi, spesifikke aktører og spesifikke kontekstuelle faktorer. Resultatene er derfor ikke nødvendigvis overførbare til andre teknologier, andre brukere eller andre kontekster.

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapitlet presenteres resultatene fra de kvalitative intervjuene. Som redegjort for i metodekapitlet, har analysearbeidet foregått i to hovedfaser. En fase med åpen koding og deretter aksial koding med utgangspunkt i teoriene om e-deltakelse. Deretter en fase med selektiv koding med utgangspunkt i *Affordance Theory* og de fire affordansene identifisert i studien til Pandey et al. fra 2021.

4.1 Presentasjon av case

Operasjon Nettroll er en tidsavgrenset politiinnsats i forbindelse med stortingsvalgkampen i 2021. Bakgrunnen er politiets forebyggende strategi og oppdraget fra Riksadvokaten om å prioritere arbeidet med å motvirke hatefulle ytringer i sosiale medier. Prosjektet startet i politidistrikt Sør-Vest, men ble også gjennomført i Finnmark politidistrikt. Politiet var aktivt ute og informerte om Operasjon Nettroll i media, og fikk også noen kritiske oppslag hvor enkelte stilte spørsmål om dette kunne være grunnlovsstridig, eller i det minste i grenseland i forhold til å innskrenke ytringsfriheten.

Opprinnelig var tanken å patruljere kommentarfelt på Facebook, og gripe inn ved ytringer som kunne være på grensen til straffbare. Politiet opplyste selv at det kunne bli aktuelt med sanksjoner som å oppsøke folk for samtale eller beslaglegge utstyr. Dette var et ledd i forebyggende arbeid. Etter juridiske avklaringer internt i politiet, ble operasjonen justert. Politiet gikk inn med skjult profil hos politikere eller partier hvor de hadde fått skriftlig godkjenning på forhånd, og samlet inn data fra kommentarfeltene i tre ulike perioder. Deretter gikk de gjennom alle kommentarene for å se etter hatefulle ytringer. Begge politidistriktene sendte brev til alle partiene og alle lokalpolitikere og inviterte dem til å delta. I Sør-Vest omfattet operasjonen 70 profiler og i Finnmark 3 partisider og 4 politikere. Finnmark politidistrikt valgte å ikke ha noen medieomtale av prosjektet. Finnmark politidistrikt fant ingen kommentarer som ga grunn til etterforskning i de 2294 kommentarene de gjennomgikk. Sør-Vest fant 15-20 kommentarer som måtte vurderes, men ingen som resulterte i anmeldelser. Noen kommentarer var slettet av partiene selv før innsamling. I Sør-Vest besto operasjonen av en prosjektleder og to politiansatte som sto for innsamlingen. I Finnmark var det en prosjektleder og en ansatt som samlet inn data.

Operasjon Nettroll pågikk fra 1.4.21 til 30.9.21.

4.2 Analyse av det empiriske materialet

4.2.1 *Affordanser i sosiale medier knyttet til politisk deltagelse og debatt*

Som metodekapitlet har vist, ble analysen av de empiriske dataene gjennomført i flere trinn. Analysene ga en rekke funn knyttet til de tematiske konseptene og forskningsspørsmålet. Det teoretiske perspektivet som viste seg mest hensiktsmessig for å kategorisere funnene, var de fire affordansene identifisert av Pandey et al. til å ha stor påvirkning på enkeltindividets deltakelse i online politisk debatt (2021). I dette kapitlet presenteres funnene strukturert etter de fire affordansene, for gjennom dette å kunne identifisere hvilke effekter og påvirkningsfaktorer respondentene peker på i tilknytning til politisk debatt og forebygging av hatefulle ytringer på Facebook. Affordansene er forklart i kapittel 2, men en kort oppsummering gjentas i tabellen under.

Association	Forbindelser mellom personer eller mellom personer og innhold. Synlig gjennom venner, følgere, deling av innhold, nettverk. Påvirker tilfang av informasjon og selvrepresentasjon.
Metavoicing	Enkle reaksjoner på andres innhold og profiler. Gir tilhørighet, men kan ha negative effekter som gruppetenkning.
Visibility	Synliggjøre holdninger og preferanser. Varsler brukere om hendelser i nettverket - sorterer informasjon.
Convenience	Enkelt å bruke, krever lite ressurser å dele og innhente informasjon.

Tabell 3 Oppsummering av affordansene brukt i analysen

Som redegjort for i metodekapitlet er det gjennomført 9 intervjuer. Respondentene er anonymisert, men det er likevel relevant med informasjon om hvilken tilknytning de har til Operasjon Nettroll og den politiske debatten. De fire politikerne refereres derfor som politiker A, B, C og D, lederne av politioperasjonen i de to distriktene og politiinspektøren refereres til som politi A, B og C og de to medlemmene fra Ytringsfrihetskommisjonen refereres til som Y-kom. A og B.

4.2.2 Association

I studien til Pandey et al. var dette den affordansen som hadde mest innvirkning på deltakelse i den offentlige debatten i sosiale medier, både i positiv og negativ forstand. Den innbefatter forbindelser mellom individer og mellom individer og innhold, og skiller sosiale medier fra annen digital kommunikasjon ved at teknologien bidrar til relasjoner til personer eller innhold initiert av teknologien, ikke brukeren selv (Treem & Leonardi, 2013).

Enkelt å få ut et budskap

Samfunnsdebattantene var bevisste på fordelene med at Facebook gjorde det enkelt å nå ut med eget budskap, enkelt å dele informasjon, enkelt å nå ut til flere og enkelt å skape relasjoner.

«Jeg bruker Facebook for å fronte kronikker, innlegg knytta til samfunnsengasjementet mitt, ha dialog med folk som er opptatt og interessert i det samme, gjerne folk som er uenig, for det er ofte veldig lærerikt» (Y-kom. A)

«Men det er jo ingen som vil si: Nei, vet du hva nå skrur vi av disse sosiale mediene, så begynner vi å skrive leserinnlegg til [regionavisa], og så ser vi hva de tar inn. (...) Det er jo ikke en situasjon vi ønsker å gå tilbake til» (Y-kom. B)

«Jeg har brukt det både til å ta tydelige politiske saker, men også til å dele en story av mitt politikerliv (...) det har vært en sånn god måte å få kontakt med folk, fordi folk begynner å chatte med deg, kommentere ting på noe som de synes er ufarlig, og så etter hvert så kommer du i dialog og kan snakke om mer viktige politiske saker» (Politiker D)

«Sosiale medier kan vise en sak sånn som saken er, gjennom et videoklipp eller tilbakemelding fra mennesker. Men det er ikke alltid at den etablerte pressen viser det bildet, den etablerte pressen er mange ganger politisk, den er ikke politisk nøytral, men vil fortelle deg ut fra sitt ståsted. Men det er ikke alltid det stemmer. Så sosiale medier har vært et stort løft for demokrati, og ikke minst for opplysning av innbyggere over hele verden» (Politiker C)

En av respondentene trekker frem at til tross for at debattklimaet har blitt merkbart hardere etter sosiale mediers inntog, har det ført til en stor forbedring for innbyggerne, som lettere kan komme i dialog med politikere, få informasjon som ikke er silt av redaktørstyrte medier og «... innbyggerne får se politikerne mye tettere i kortene» (Politiker C)

Respondentene bruker altså Facebook til å på en enkel måte formidle informasjon om saker de ønsker å dele med andre, men de bruker også plattformen bevisst til å bygge nettverk.

Ukjente hetsere kommer nærmere

De ulike formene for nettverk i sosiale medier har flere sider. Selv i kommunikasjon med personer man ikke kjenner fra tidligere, har Facebook flere måter å vise tilknytning på. Det er synlig om man har felles venner, om man er fra samme sted eller liker samme sider eller saker. Flere av respondentene forteller at trakasserende kommentarer fra personer med en form for tilknytning eget nettverk, har sterkere negativ effekt enn fra fremmede:

«Det kom mer nært. Det var liksom ikke bare grupper på Facebook som hadde delt et leserinnlegg jeg hadde skrevet om bompenger, det var i [regionavis] sitt kommentarfelt, folk som pappa har gått på skole med, liksom. Folk jeg møtte på butikken la igjen kommentarer i kommentarfelt eller likte kommentarene til andre. Når det kom nærmere, da ble det mer personlig, for jeg følte at de vet jo at jeg er et menneske, liksom. De vet at jeg er en ekte person som handler avocado på butikken. Da er det merkelig at de kan si sånne ting om meg i kommentarfeltene» (Politiker A)

«Men det har vært en rar erfaring hvordan det er å stå i det som begynner å ligne på hets lokalt i [lokalavisa] Det er verre enn å bli hengt ut på riksnivå, fordi at det blir så personlig og så nært. Jeg vet ikke, det er noe med distansen eller distanseringen liksom» (Politiker D)

Algoritmene styrer informasjonsflyten

Et poeng med denne affordansen er at vi skal få informasjon og innhold vi har en tilknytning til gjennom personer eller annet innhold. Men algoritmene til Facebook styrer informasjonsflyten, og flere av respondentene trekker fram dette som problematisk og at det er en sammenheng mellom dette og netthets og trakassering.

«De algoritmene på den plattformen er helt ute og kjører. Altså du kan sitte og se på (...) noen som er en profilert medieperson på ytre Høyre i USA. Hvis du ser tre-fire av hans videoer på kanskje tre minutter hver dag. Så er Facebook-feeden din stappfull med ytre-høyrepropaganda i flere uker før de forsvinner igjen. Altså, de radikaliserer deg egentlig» (Politiker B)

«Det er jo dette med algoritmene. Hva er det folk faktisk får vist? Hva slags type spisset budskap, kanskje til og med ulovlige ytringer som faktisk blir løftet opp fordi det skaper engasjement og det skaper trafikk, og det skaper da inntekter for big tech og de store plattformene. (...) Og det er selvfølgelig farlig, det er en konstruksjon knyttet til forretningsmodellen som motiverer plattformereierne til å legge til rette for mer lovbrudd fordi at det skaper engasjement og det skaper forskrekkelse og det skaper meninger, påvirkning» (Y-kom. A)

En respondent påpeker at det er for enkelt å skylde på algoritmene, for det er jo noe reelt hos oss mennesker de forsterker. Samtidig trekker vedkommende frem flere historier som viser algoritmenes påvirkning, blant annet da Facebook annonserte at de ville justere algoritmene for å forsterke lokalt engasjement, og dette etter sigende bidro til at protestbevegelsen «De gule vestene» i Frankrike eskalerte så raskt.

«Det som i utgangspunktet var tenkt som positivt engasjement, men så er det jo også ofte mest kraft i det negative. Så teknologien er både den som gjør at vi blir empowered til å kunne ytre oss, og med det å gjøre oss gjeldende og melde oss på. Og ikke minst hente informasjon, som er like viktig. Få perspektiver, få ting til ettertanke. Og så er det da de disse nedsidene, som er algoritmene. Og noen pleier å si at vi må få innsyn i algoritmene. Det kommer vi aldri til å få, og vi kommer aldri til å forstå hvordan de fungerer og de endrer seg hele tiden. Så det. Det vil være et Sisyfos-arbeid, tror jeg» (Y-kom. B)

Det har vært skrevet mye om teknologiselskapenes og plattformenes ansvar for å bekjempe hatefulle ytringer. Debatten blusset særlig opp etter utestengelsen av daværende president i USA, Donald Trump, i 2021. Nasjonal lovregulering av internasjonale plattformer er krevende, og selv om flere av respondentene ytret ønske om å stille plattformene mer til ansvar, pekte mange på at det der også oppstår vanskelige grenseoppganger mellom sensur og ytringsfrihet.

«Men det å få tilgang til algoritmene, det tror jeg er helt umulig (...) Så det vi heller har diskutert, det er jo at man ser på hvordan en da kan regulere og ansvarliggjøre dem i forhold til effekten på samfunnet og effekten på mennesker og av virksomheten deres, gjennomføre risikovurderinger, forplikte dem til det og forplikte dem til å gjennomføre nødvendige endringer for at de skal være i tråd med lovverket i de forskjellige markedene som de som de driver i» (Y-kom. A)

«Det som jeg synes var veldig interessant, var jo når Facebook virkelig fikk kniven på strupen i forbindelse med spredning av desinformasjon rundt Covid, så var det jo faktisk imponerende mye de kunne gjøre. (...) Samtidig, så vet vi også at det der er dristig. (...) og vi har jo fribyforfattere her i Norge som har blitt utestengt fra Facebook. Fordi de angivelig har postet noe som ikke burde vært postet, klaget inn fra land vi står langt unna når det kommer til ytringsfrihet. Det er også noe av kompleksiteten her, at det som er god regulering her, er dårlig regulering i land litt lenger sør» (Y-kom. B)

Oppsummering

Respondentene oppfattet altså et mulighetsrom for å enkelt formidle informasjon, for selv å styre hvilken informasjon de publiserer og for å bygge nettverk og relasjoner. Men når netthets kommer fra noen hvor Facebook viser en form for tilknytning til eget nettverk, har det sterkere negativ effekt.

Alle respondentene problematiserer Facebooks algoritmer og mener at de bidrar til en polarisert debatt. Men de har ulikt syn på hva slags ansvar Facebook bør ha for innholdet på plattformen, og problematiserer det å la plattformene sensurere innhold.

4.2.3 Metavoicing

Denne affordansen innebærer at det er enkelt å uttrykke meningene sine ved å reagere på andres innhold, for eksempel ved likerklipp og deling. Dette både forenkler innsatsen ved å engasjere seg, og det kan gi sosial aksept ved å følge sosiale normer, like det samme som andre eller være en del av en sosial gruppe. Men det kan også ha negative effekter som

gruppetenking, at folk følger flertallet uten å kjenne saken godt og det kan føre til en rask oppheting av debatten. Denne affordansen uttrykker ikke bare holdningene til enkeltindividene, men synliggjør holdningene til en gruppe individer eller storsamfunnet (Majchrzak et al., 2013).

Opphetet debattklima

På spørsmål om hvordan respondentene oppfatter folks holdninger og oppførsel i den politiske debatten i sosiale medier, har de ulike erfaringer og ulike refleksjoner. Flere trekker frem at debattklimaet har blitt merkbart tøffere de siste årene, og knytter det til dette med gruppetenking, påvirkning fra andre og flytting av grenser for hva som er akseptabelt.

«Jeg opplever vel at det har endret seg en del, spesielt de siste 5 årene, hvor det har blitt en tøffere tone rent generelt (...) Det skyldes rett og slett at enkelte opptrer mer grenseløse, tillater seg mye mer, og jeg tror i den store sammenhengen at Trump har hatt en veldig negativ innvirkning på å flytte grensene for hva som anses som akseptabelt. Det at han bevisst har brukt løgner, desinformasjon, mobbet, trakassert, gitt kallenavn til politiske motstandere og gjennomført det såpass systematisk og hatt suksess med det. Det tror jeg har flyttet grensene for anstendig oppførsel på nettet, og ikke minst inspirert andre som ønsker å bruke Trumps metoder for å oppnå påvirkning og makt i samfunnet. Så et tøffere, mer polarisert klima de siste 5-6 årene. Det er mitt inntrykk» (Y-kom. A)

«En ting er liksom disse trollene, da, som man gjerne kaller det (...) Men en annen ting er jo også at jeg mener det polariserer debattklimaet generelt. Det er jo påfallende at debattklimaet også mellom profesjonelle politikere i fjor var mye hardere enn jeg synes det var for to-tre år siden. Og kanskje spesielt i Facebook-debatter, så blir tonen bare hardere og hardere. Også mellom folk som vet bedre. Og det er kanskje det jeg synes er skumlest med det, at det er på en måte med og legitimerer å gå så langt ut, da. Fordi at det finnes alltid folk som er verre på en måte» (Politiker B)

Fremstillingen av den offentlige debatten i sosiale medier som et sted hvor netthets og trakassering florerer, er ikke entydig. Et par av respondentene nyanserer dette bildet.

«Det er ikke ofte jeg ser noe jeg vil klassifisere som hatefulle ytringer på Facebook. Men at folk kan kalle hverandre for idiot eller at folk kan bli sinna på hverandre. Ja. Men jeg vil si det er et vel så stort problem at man opplever sensur. For eksempel sånn som Facebook holder på nå, de som har vært kritiske til Covid får en advarsel eller beskjed om at innlegget er i strid med retningslinjene til Facebook. (...) Jeg ser det som nesten et vel så stort problem eller kanskje et større problem i dag, at det har blitt en sånn politisk korrekthet i debatten» (Politiker C)

En respondent mener vi har behov for mer kunnskap for å kunne si noe presist om hvordan det norske debattklimaet egentlig er, og at forskningen ofte har vært upresis i spørsmålsstillingene eller i definisjonen av begrepene når de spør folk om de har opplevd netthets og trakassering.

«De undersøkelsene jeg kjenner til har alle metodiske, alvorlige svakheter. Jeg oppfatter at de er lagd for å skape et etterlatt inntrykk av at Norge renner over av hat og hets (...) og så lager vi en fortelling om samfunnet vårt som jeg mener at materialet ikke gir dekning for. Det er ikke dermed sagt at jeg ikke mener det er problemer. Det er bare; hvordan er problemet egentlig?» (Y-kom. B)

Respondenten er også bekymret for at det ensidige fokuset på det som er negativt med norsk debattklima, kan være en forsterkende faktor.

«Det som jeg synes er ekstra ille, er jo hvis vi i tillegg fortegner sånn at for eksempel de som er ikke så drevne, at de aldri melder seg på politikken fordi de antar at det blir ille (...) Det er en del av min bekymring (...) Det innebærer ikke at jeg avskriver hets som et problem. Jeg bare tenker at vi trenger en mer presis problemforståelse for å finne kanskje forklaringer og da også måter å løse det på» (Y-kom. B)

Utsatte grupper opplever mer hets

Flere av respondentene trekker fram enkelte saksområder og enkelte grupper som mer utsatt for hatefulle ytringer. Ungdom, kvinner og personer med minoritetsbakgrunn oppfattes som mest utsatt.

«Det er klart at hvis man er opptatt av mangfold og innvandring, hvis en er opptatt av klima og miljø, hvis en er ung samfunnsdebattant, hvis en er kvinne og kanskje til og med har minoritetsbakgrunn, så er en spesielt utsatt» (Y-kom. A)

«Så jeg har alltid følt at, ja, det er en del av å være ung og kvinne og kanskje også [partitilhørighet]» (Politiker A)

Det er interessant å registrere at i studien gjennomført av Politihøgskolen i 2021 blant sentrale politikere, er bildet annerledes. Her er menn klart mest utsatt for netthets. Heller ikke i undersøkelsene fra 2013 eller 2017 finnes det særlige forskjeller mellom kjønnene (Bjørge et al., 2021, s. 26). Blant lokalpolitikere er det derimot tydelig at kvinnelige politikere under 30 år er mest utsatt, sammen med menn mellom 30 og 40 år (Brandtzæg et al., 2022; Jupskås, 2021).

Hets fører til at man unnlater å ytre seg

Flere av respondentene har konkrete eksempler på at det stadig tøffere debattklimaet fører til at de selv eller kjente vegrer seg for å delta i ordskiftet.

«Når jeg stilte til valg i 2019, så synes jeg det var på en måte veldig mye lettere enn det ble i 2021. Det henger naturligvis sammen med at jeg ble toppkandidat og mye mer eksponert og synlig. Men også at når det bare ble store nok mengder, så gikk til slutt alt inn på meg, liksom» (Politiker A)

«Det er jo et tankekors, da, at flere og flere ikke gidder være offentlige personer, fordi de gidder ikke motstanden, eller de orker ikke motstanden. Det har jeg merket et skifte på i [ungdomspartiet] også, at mange av våre nye medlemmer er mye mer obs på og sier de ikke har lyst til å skrive innlegg og sånn fordi de orker ikke få så mye motstand i offentligheten. Noe jeg ikke opplevde på samme måte da jeg var ny» (Politiker B)

«Det er jo da det er viktig å ta tak i det, sånn at det blir et tryggere ytringsrom. Og hvis ikke det blir tatt tak i, så er det jo sånn at mange moderate stemmer blir skremt vekk fra debatten. Og så blir det bøllene og plageåndene som får stor påvirkningsmulighet» (Y-kom. A)

«Og ikke minst når jeg snakker med andre yngre jenter som har lyst til å stille til valg, så oppfordrer jeg selvfølgelig til det, men med en stor bismak i munnen. Jeg får dårlig samvittighet når jeg oppfordrer dem til å gjøre det, for jeg vet at det kommer til å koste» (Politiker A)

Metavoicing gjør det enkelt å synliggjøre samfunnets holdninger. Respondentene har ulikt syn på hvorvidt denne affordansen utnyttes godt til å bidra til et trygt debattklima, og hvorvidt teknologien letter til rette for det.

«Og så er det sånn med Facebook at store ord og høyt engasjement, det fremmes av Facebook, av algoritmen. Og det trenger ikke være positivt for at det skal fremmes. Men det hadde jo kanskje vært en idé å hatt en dislike-button, at du kunne stemt det ned. For nå kan jo folk stemme opp liksom. De kan ikke stemme noe ned og si at de ikke liker kommentaren. Da hadde jo sivilsamfunnet kunnet sagt mye tydeligere ifra at sånn type innhold liker vi ikke, vi vil ikke ha dette framme» (Politi B)

«Men det er ikke det at det sitter en halv befolkning full av hatere, men at disse få får urimelig stor negativ påvirkningskraft på demokratiet på grunn av nettets hurtighet og viralitet og algoritmenes innretning» (Y-kom. B)

Mange respondenter trekker frem at sivilsamfunnet har et stort ansvar for det offentlige ordskiftet. Erfaringen er at det først og fremst er andre politikere som støtter når man står i en storm av trakassering, og det betyr mye, men flere undrer seg over hvorfor ikke andre engasjerer seg i kommentarfeltene for å moderere debattene. Dersom det ansvaret kun hviler på medpolitikere, medfører det økt belastning på dem som allerede står i dette.

«men igjen da, så er jo det synd at politikerne som allerede står i stormen også må bruke tid på å beskytte hverandre, for det gjør at det blir en sånn evig sirkel hvor man liksom aldri får pause fra alle de himla kommentarfeltene» (Politiker A)

En av respondentene mener vi må tenke nytt om hva sivilsamfunnet kan gjøre. Både på arbeidsplasser og i partiene vil du raskt bli ivaretatt om du opplever trakassering i den fysiske verdenen. Men trakassering i den digitale virkeligheten blir ikke håndtert på samme måten. Da blir resultatet at det koster for mye å stå opp for andre. Respondenten spør seg også om vi kanskje burde fokusere mer på det positive. At Norge tross alt har høy tillit og høy gjennomsnittsutdannelse og at det er viktige drivere mot en god ytringskultur.

«Hvorfor har vi så bra ordskifte i Norge? Hva er det som gjør at vi først i 2020 får den første høyesterettsdommen om innholdet i sosiale medier? Kanskje vi bør i større grad se på dette som et mulighetenes marked, for å bruke Finn-reklamen» (Y-kom. B)

Operasjon Nettroll førte ikke til noen anmeldelser, og politiet fant langt færre trakasserende ytringer enn forventet. Noen kommentarer hadde blitt slettet av partiene/politikerne selv før politiet så dem, men begge de ansvarlige for de to politidistriktene er spørrende til hvorfor de ikke fikk flere funn. I sammenheng med at få valgte å delta i operasjonen sier politi A at politikernes i hans politidistrikt kanskje ikke har opplevd så mange trusler, eller at det er en høyere toleranse for litt spenstige uttalelser i det området, og at de ikke vil bli oppfattet som hårsåre.

Oppsummering

Alle respondentene mener det har blitt et stadig tøffere debattklima etter sosiale mediers inntog, og at det særlig rammer noen grupper. De fleste har en oppfatning av at det blir stadig mer polarisering og netthets, men det blir også stilt spørsmål ved om vi har nok kunnskap om dette. OP Nettroll avdekket få hatefulle ytringer, noe politirespondentene hadde andre mulige forklaringer på enn at problemet med netthets er lite. Sivilsamfunnet har et stort ansvar for å bidra til et trygt og godt offentlig ordskifte, men det ligger både

noen begrensninger i teknologien og hos brukerne av Facebook før dette handlingsrommet utnyttet fullt ut.

4.2.4 Visibility

Facebook tillater brukerne å gjøre aktiviteter kjent for andre, hva de liker og misliker. Brukere mottar varsler på tidslinjen sin når nettverksmedlemmene legger ut, deler, liker eller blir medlem av en gruppe. Mange ulike funksjoner i teknologien hører inn under denne affordansen, som det å bygge en profil med utvalgt informasjon og bilder, legge ut varige innlegg, velge om det skal være synlig hva du liker og hvilke grupper du er medlem av, muligheten til å legge ut tidsbegrensede *stories* og muligheten for å vise om du er pålogget og tilgjengelig for direkte meldinger. Synlighet kan bidra til å generere bevissthet i samfunnet og til å bygge eget omdømme (Pandey et al., 2021).

Være synlig og være en del av et fellesskap

«Jeg ser det som et unikt verktøy som politiker, fordi jeg vet jo at greier du å være aktiv der, så gir det en sånn synlighet, og det vekker et engasjement som ikke på langt nær kan oppnås med redaksjonell omtale. For du har muligheten til å gi de der jevnlig dryppene på plattformer som folk daglig er på. Det er ganske begrenset hvor mye folk er i aviser, de abonnerer kanskje på en eller to, og det er ikke alle som gjør det en gang. Og mye ligger bak betalingsmur» (Politiker D)

Synlig politi i kommentarfeltene

Et av elementene i OP Nettroll som vakte oppmerksomhet og debatt var idéen om at politiet skulle patruljere den politiske debatten i sosiale medier. Politiet har i flere år vært synlig til stede på mange ulike plattformer, men knyttet til den politiske debatten ble dette oppfattet annerledes av mange. Politiet selv gjorde også noen vurderinger knyttet til effekten av denne synligheten som medførte justeringer i gjennomføringen. Bekymring for hvordan det ville påvirke politiets omdømme var et av elementene.

Enkelte av respondentene pekte på risikoen for at en slik synlighet kunne ha en nedkjølende effekt som ville være problematisk opp mot grunnlovens vern om forhåndssensur. Andre mente dette ville gjøre det tryggere og enklere å delta i debatten.

«Jeg har noen tanker om at av og til så burde vi vært litt mer, ikke bare etterforsknings-politimenn, men litt ordenspoliti på internett. Vise tilstedeværelse. Problemet er bare at alle kommentarfelt er jo ytringer, og med grunnlovens paragraf 100 som er så tydelig på at vi ikke skal drive forhåndssensur så er det vanskelig» (Politi B)

«Vi skrev i brevet at det kan være aktuelt å følge opp med forebyggende tiltak. Men vi snakket om det på forhånd at det skal ganske mye til før vi begynner med forebyggende tiltak. Da må det være at vi mener at det er straffbart. Vi var redde for det, at hvis vi oppsøker personer som har vært aktive og ytret seg politisk, og så kommer politiet og enten ringer eller kommer på døra, så er jo det også voldsomt» (Politi A)

«Det går an for eksempel at politiet hadde skrevet: Hei, vi er til stede i dette kommentarfeltet og vil oppfordre til en ryddig debatt liksom, bare skrive det som en generell kommentar uten å gå inn på spesifikke svar. Det hadde jo allerede da løftet nivået, tror jeg, uten at det på noen som helst måte er forhåndssensur, i hvert fall ifølge min vurdering» (Politiker A)

«Jeg tenker det hadde vært positivt hvis de bare er der og minner på å holde en god tone i en offentlig debatt. Pass på å unngå trusler og karakteristikker. Hilsen politiet. Hvis de skrev det sånn på en vennlig måte, en vennlig opplysning fra politiet» (Politiker D)

En av politi-respondentene pekte også på at Facebook ikke ga de samme mulighetene for synlig tilstedeværelse som andre plattformer.

«Vi er til stede på en plattform som heter Discord. Da er det sånn at vi logger inn. Så ser folk det i vinduet sitt på høyresiden, da kommer vi inn som politiet, at nå er vi til stede. Så der er det litt mer sånn at vi stiller opp og er til stede i gata. Uten at vi trenger å si noen ting eller påpeke noe, men folk vet at nå er politiet her. Men den muligheten har vi ikke på Facebook (...) Hadde Facebook vært mer villig til å samarbeide med politiet, så hadde det kanskje vært litt lettere. Da kunne vi hatt en mulighet for å vise at nå er faktisk politiet inne på denne siden (...) Og det kunne de helt sikkert fått til teknisk. Men de er ikke interessert» (Politi B)

Omdømmebygging for politiet

Respondentene fra politiet viser til behovet for å styrke og ivareta politiets omdømme både når det gjelder begrunnelsen for å gjennomføre OP Nettroll og når det gjelder å begrense omfanget av operasjonen. I undersøkelsen fra november 2020, svarer 27 % av lokalpolitikere som har meldt ubehagelige hendelser til politiet at de er misfornøyd med den oppfølgingen de fikk (Jupskås, 2021). I begge politidistriktene som gjennomførte OP Nettroll var tillit hos lokalpolitikere og det å vise at de tok utfordringen med hatefulle ytringer på alvor, en av grunnene for å gjennomføre operasjonen.

«Det som vi også så var at lokalpolitikere var minst fornøyd med oppfølgingen fra politiet, kun 27 % av de som var spurt har svart at de var fornøyd med politiets oppfølging, så dette var jo et forsøk på å strekke ut en hånd» (Politi A)

«Jeg tror det var sånn at 27 % av de som hadde vært i kontakt med politiet, var misfornøyd eller svært misfornøyd. Fordi de opplever gjerne at de kommer til politivakta, og så sier de at dette har skjedd meg. Men så føler de ikke at de blir tatt seriøst (...) Kanskje vi må kommunisere bedre om hva som kan bli anmeldt og ikke anmeldt? Ja. Så er det klart at det er nok mange politifolk som tenker at hvis det skjer på internett, så er det ikke så mye vi kan gjøre med det. Så det kan være at det trengs en litt ny generasjon, litt flere nettpatruljer som jobber med problematikken, før vi kan få endret det» (Politi B)

Men selv om respondentene mente OP Nettroll kunne styrke politiets omdømme, var de også opptatt av risikoen for at et synlig politi i kommentarfeltene kunne misforstås og oppfattes negativt. En av politirespondentene var bekymret for om folk ville føle seg overvåket, og alle respondentene ytret bekymring for at det kunne oppfattes som politiet ønsket å legge en demper på politiske meninger og ytringer. Absolutt alle respondentene brukte ordet *meningspoliti* for å forklare en oppfatning som ville være skadelig for politiets omdømme.

«Nei, jeg vet ikke. Jeg tror at det er kanskje det at disse gruppene her, de heter noe med politikk, og det som foregår i gruppen er politikk, og er vi til stede der, så... Det er ikke sikkert at vi da ville vært et meningspoliti. Jeg tror vi kunne vært til stede uten å være meningspoliti, men det er uheldig hvis folk oppfatter det som at politiet er et meningspoliti» (Politi A)

Enkelte av respondentene utenfor politiet ytret seg enda sterkere. En av respondentene sa følgende om første gang vedkommende leste om OP Nettroll i media:

«Det at de skulle oppsøke folk som de følte at kanskje ville skrive noe ulovlig. Jeg holdt på å ramle av stolen, jeg tenkte nå eksploderer det liksom, vi kan ikke ha det sånn at politiet kommer hjem til deg og sier at vi tror du er i ferd med å stjele, eller å kjøre for fort eller ... Eller vi tror rett og slett at du er i ferd med å tråkke over grensa for hva du kan ytre» (Y-kom. B)

Andre forklarte det på denne måten:

«Nei, da får jeg nesten sånn politistat-følelse» (Politiker C)

«Jeg ser jo veldig klare problemstillinger hvis man skal forebygge ulovlige ytringer. Og hvordan skal man i praksis gjøre det? Er det når noen nærmer seg å bruke hatefulle ytringer, at man skal banke på døra eller ta en telefon og si at nå nærmer du deg et grenseland i forhold til hva som er lov og ikke lov. Det tenker jeg ikke er rett vei å gå. Det er nok av lovbrudd å ta tak i sosiale medier som politiet heller kan konsentrere seg om. Det må ikke bli et meningspoliti, men det må bli et politi som håndhever norsk lov også i sosiale medier» (Y-kom. A)

Politiarbeid i sosiale medier

En av politirespondentene trekker opp skillelinjene mellom fysisk og digital tilstedeværelse:

«Både politiets kompetanse, utstyr, rutiner, historie og ikke minst rettslig rammeverk er laget for den fysiske verden. Så i det øyeblikket du beveger deg inn i den digitale verden, så begynner det på en måte å skorte litt på alle disse. Vi mangler rutiner, vi mangler hjelpemidler, vi har ikke nødvendigvis den riktige kompetansen og de rettslige virkemidlene er ikke... Et eksempel på det er at politiet kan gripe inn for å ivareta den alminnelige ro, orden, sikkerhet og ferdsel. Og i det fysiske rom så er det en selvsagthet som politiet har gode systemer og godt rettslig grunnlag for å gjøre, og som alle forventer at politiet gjør. Blir det uorden og kaos så kommer politiet og gjør noe, og det er liksom ikke så mange rettslige gråsoner rundt det, og det er liksom en del av kjernen i arbeidet.

Men hvis du trekker den parallellen over i det digitale rom, så passer ikke jussen lenger. La oss si at noen troller på noen plattformer, som på en måte egentlig er å sammenligne med et fysisk torg, så er det noen som går inn og troller og lager så mye spetakkel at hadde de gjort det i levende live, så ville de blitt buntet sammen og kjørt av gårde og blitt bøtelagt for å forstyrre den offentlige ro og orden. Men inne i det digitale rom, så er det andre spilleregler, fordi vi har ikke det samme grunnlaget, altså du kan ikke lage ordensforstyrrelser i digitale rom, sånn rettslig sett. (...) Så den digitale verden utfordrer veldig mye av politiets arbeid, helt uavhengig av hvilke politioppgaver de ivaretar. Så det er en side av det.

Og den andre siden som blir utfordrende, er at i den digitale verden så er det veldig ofte opplysninger og ytringer, det er jo informasjon det handler om. Og straks det er utveksling av informasjon, så kommer ytringsfriheten på banen og da må du ta hensyn til den på en annen måte. Altså, da kommer det noen særskilte begrensninger som du i mindre grad har i de fysiske rom. Og særlig dette forbudet mot forhåndssensur, som delvis er et særnorsk forbud. Det står i grunnloven. Du finner ikke det i den europeiske menneskerettskonvensjonen, det er et særnorsk fenomen. Og som aldri har skapt noen store utfordringer, eller nevneverdige utfordringer tidligere, men som nå melder seg og er en reell begrensning for blant annet politiets arbeid med å forebygge netthets, hatefulle ytringer, hatprat og alle avarter av det. Så du får på en måte inn en særskilt rettslig begrensning og dette at det digitale rom utfordrer alt politiarbeid» (Politi C)

Oppsummering

Respondentene både identifiserer og tar i bruk mulighetene for å være synlige i sosiale medier, bygge sin egen profil og balansere mellom varig og midlertidig kommunikasjon. Når det gjelder spørsmålet om synlig politi i kommentarfeltene i sosiale medier, var mange av

respondentene skeptiske til om det ville ha en uønsket dempende effekt på ytringer, respondentene brukte ordet meningspoliti, og enkelte knyttet dette opp mot overvåkning og sensur. Likevel var det enkelte respondenter, særlig de yngste, som mente at dette ville føles betryggende. Politirespondentene uttalte seg også litt ulikt omkring denne problematikken, og de to politidistriktene som gjennomførte OP Nettroll gjorde ulike vurderinger om hva operasjonen kunne bety for politiets omdømme. De mente OP Nettroll hadde vært lite ressurskrevende og på den måten effektivt politiarbeid, men alle tre politirespondentene problematiserte lovverk og rammebetingelser for politiarbeid i den digitale sfæren.

4.2.5 Convenience

I sammenheng med politisk deltagelse er det viktig for brukerne at sosiale medier er praktisk og enkelt å bruke. Bruk av sosiale medier for å kommunisere eller dele informasjon krever lite økonomiske og tidsmessige ressurser og gjør det enkelt for alle å delta (Pandey et al., 2021). For denne studien er det særlig interessant å undersøke hva det innebærer at det er enkelt å delta i debatten, hvorvidt det er enkelt å drive politiarbeid på plattformen og hvorvidt det er enkelt å håndtere uønskede ytringer.

Enkelt for få personer å spre mye hatprat

Respondentene sier debattklimaet blir tøffere. I det ligger det at mengden hatefulle ytringer øker. Innebærer det at det er stadig vanligere å ytre seg hatefullt, altså at grensene for hva som er akseptabelt flytter seg hos alle? Ifølge respondentene i denne studien tyder det på at det er de samme individene eller gruppene, bare at mengden ytringer de formidler øker.

«Vi snakket med noen forskere i Sverige og Danmark og de bekrefter at sannsynligvis er det få personer som gjør mye av de straffbare ytringene. Det er få personer som legger igjen veldig mye kommentarer» (Politi B)

Forventningene til at sosiale medier skulle bidra positivt for demokrati og deltakelse, var nettopp knyttet til dette at det krever lite ressurser å delta, at alle ville få muligheten til å ytre seg. I flere av intervjuene omtales dette som positivt, at sosiale medier slipper til en gruppe som kanskje ikke har så mange andre plattformer. Dette gjelder også dem som står bak hatefulle ytringer. Mange av respondentene beskriver netthetserne som ressursvake eller personer som føler de ikke blir sett eller hørt (Politi C, politiker A, politiker B, politiker D, y-kom. B).

«Jeg tror at det er en reell følelse blant mange, at man ikke føler seg sett eller hørt, og det skal man ta veldig på alvor. (...) For min egen del så går det jo i de samme folka hele tida. Og det er jo tapere, rett og slett. Som trenger noen å skylde på» (Politiker B)

«Og så tenker jeg at maktperspektivet er interessant i en annen sammenheng også, fordi det ofte er de som har makt og myndighet som vil ha seg frabedt disse angrepene. Mange av disse er politikere, samfunnsdebattanter, folk som har en plattform og blir hørt og er synlige og beskyttet av et nettverk. Beskyttet mot folk som sitter der i kjellerleilighetene sine og skriver feil og skriver stygt. (...) Sånn synes jeg makt-avmaktperspektivet er analyserende et stykke på vei. Men vi kommer ikke unna at det er grupper som er alvorlig utsatt for hatefulle ytringer, og at det å som enkeltperson bli utsatt for hatefulle ytringer, det er like punkterende om du er ressurssterk eller ei» (Y-kom. B)

Teknologien bør legge til rette for at det blir enklere å anmelde

Respondentene i denne studien og andre kilder peker på at flere anmeldelser av hatefulle ytringer i sosiale medier ville gi nyttige rettsavklaringer. Ved å ha en allmennpreventiv virkning, vil anmeldelser og straffeforfølgning i seg selv være en del av det forebyggende arbeidet i seg selv.

Respondentene peker på to forhold som kan hindre eller begrense anmeldelser. Det ene er utfordringer med å forstå hva som er lovlige og ulovlige ytringer (Politiker A, politiker B, politiker D).

«Jeg har vel ikke vurdert å anmelde, både fordi at jeg vet kanskje ikke hvor grensa går. Hva er det som skal være grunnlag for det? Og så tenker jeg at det må være veldig gjentakende karakter, men enn så lenge har jeg følt at det har vært såpass at jeg kan håndtere det» (Politiker D)

Det andre er at arbeidet med å sikre og samle inn bevis og selve prosessen med å levere en anmeldelse er ganske arbeidskrevende, særlig i en hektisk periode som for eksempel valgkamp, og flere savnet enklere måter å gjøre det på (Politiker A, politiker D, y-kom. A, politi A, politi B, politi C).

«Nettpatruljene ønsker jo gjerne at dette med anmeldelser på nett skal bli utvidet. Nå gjelder det bare tyveri og sånn helt enkle ting. Vi kunne gjerne ønsket at ting ble lettere å anmelde på nett, spesielt sånne ting. Hvis du kan ta et skjermbilde og så fylle ut din bank-ID og trykke på at du har forstått dine rettigheter og plikter, leser gjennom dem og så sender avgårde, så blir det opprettet en anmeldelse. Da hadde vi nok fått veldig mange flere anmeldelser på dette» (Politi B)

«Jeg tror det er en høy terskel for å skulle anmelde og mange er sikkert usikre på, hva er lov og hva er ikke lov? Så jeg har jo vært inne på dette med at kanskje politiet burde fått litt enklere verktøy, at de burde fått muligheten til å kunne bøtelegge, la seg inspirere av sånn som vi gjør det i forhold til brudd på veitrafikkloven at de kan utstede forelegg som gjør at det blir en høyere risiko for de som da opptrer som plageånder gang på gang. Og i grove tilfeller så vil det jo være naturlig at politiet etterforsker dem og straffeforfølger dem. Så det kan være en måte å gjøre det på (...) Jeg er sikker på at risikoen for å bli tatt, hvis den øker, så vil jo det ha en preventiv effekt, tenker jeg» (Y-kom. A)

Et vesentlig moment dersom anmeldelser skal ha allmennpreventiv effekt, er god oppfølging fra politiets side. Som nevnt tidligere, rapporterte 27 % i lokalpolitikerundersøkelsen at de ikke var fornøyde med politiets oppfølging. En respondent kommenterer det slik:

«Noen tilbakemeldinger jeg har fått fra folk rundt forbi er det at det er veldig forskjellig fra politidistrikt til politidistrikt. Noen prioriterer det, andre prioriterer ikke å ta tak i den type lovbrudd, og det er selvfølgelig urovekkende, at ikke alle politidistrikt prioriterer akkurat dette. For det er mange som sliter med trakassering og netthets, hatefulle ytringer og trusler i sosiale medier» (Y-kom. A)

Lite ressurskrevende politiarbeid

Noen av respondentene utenfor politiet har en oppfatning av at politiet ikke har nok ressurser til å skulle prioritere nettdebatter. Politirespondentene derimot mener at OP Nettroll var effektiv måte å jobbe på som ikke krevde mye ressurser, og at hatprat på nettet ofte er enkle saker å etterforske.

«Arbeidsmengden var ikke stor, fordi at vi hadde jo ikke så mye å følge med på. Så det er en person som jobber hos meg som har gjort denne jobben her. Han har brukt noen dager på det. Hvis jeg skal

slå sammen hvor mange timer, hvor mye arbeid det har vært, så har det vært noen dagsverk. Kanskje ikke mer enn en ukes arbeid for en person totalt sett da» (Politi A)

«Og sånn for OP Nettroll sin del, så vet vi jo at det er en effektiv måte å sjekke om det har kommet straffbare kommentarer. Det var en eller to personer som jobbet med dette. Jeg husker ikke tallet i farta, men vi gikk gjennom flere tusen kommentarer og mange hundre kommentarfelt. Det er nokså effektivt å gå gjennom og lete hvis vi bare vil. Så må vi finne ut om er det rette plassen å lete, er det rette plassen å være til stede, de kommentarfeltene. Eller er det andre steder som det straffbare forholdet faktisk skjer» (Politi B)

Oppsummering

Det krever lite økonomiske og personlige ressurser å delta i debatten i sosiale medier sammenlignet med deliberativ deltakelse i andre kanaler. Det at alle kan delta er en viktig del av sosiale mediers potensial for å styrke demokratiet. Både respondentene og forskningen peker på en sammenheng mellom netthets og en gruppe i samfunnet som ikke føler seg sett og hørt og som kanskje ikke har ressurser nok til å delta i offentlig debatt andre steder enn i sosiale medier. Og selv om denne gruppa tilsynelatende er en liten andel av befolkningen, gjør teknologien det enkelt for disse å spre mye netthets.

Politirespondentene mener at gjennomføringen av Operasjon Nettroll var effektivt og lite ressurskrevende politiarbeid, men de og flere av de andre respondentene mener det bør bli enklere å rapportere og anmelde hatefulle kommentarer. Politiet har et uttalt ønske om flere anmeldelser, men respondentene peker på at det er krevende å forstå hvilke ytringer som bør anmeldes, det er mye arbeid å samle inn og dokumentere og det er ønskelig med en enklere, digital løsning for anmeldelser. Flere anmeldelser og flere sanksjoner er også et ledd i det forebyggende arbeidet.

4.2.6 Påvirkningsfaktorer og effekter

Analyse av de empiriske dataene ved hjelp av *Affordance Theory* identifiserer effekter av de fire affordansene og faktorer som kan hemme eller fremme at affordansene utnyttes av aktørene. Tabellen under viser en oppsummering av hvilke effekter og påvirkningsfaktorer jeg finner i intervjumaterialet. I diskusjonskapitlet drøftes disse nærmere opp mot det teoretiske grunnlaget for e-deltakelse.

Associaton
Effekter: <ul style="list-style-type: none">• Enkelt å nå ut med eget budskap• Hets fra ukjente føles ekstra vanskelig når det vises en form for tilknytning til eget nettverk• Innbyggere kommer lettere i dialog med politikere og kan se dem i kortene• Algoritmene til Facebook løfter frem hets og polarisert debatt

<p>Påvirkningsfaktorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Må være bevisst på hva man deler, når mange • Norge har for lite regulering av plattformene - algoritmer • Problematisk å overlate kontroll med innhold/ytringer til plattformene
<p>Metavoicing</p>
<p>Effekter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Debattklimaet har blitt mer polarisert de siste årene • Påvirker det generelle debattklimaet negativt, også mellom politikere • Noen grupper oppfattes å være mer utsatt • Debattklimaet fører til at flere vegrer seg for å delta i det offentlige ordskiftet
<p>Påvirkningsfaktorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vi trenger mer kunnskap om omfang og en bedre problemforståelse • Fokuset på et negativt debattklima kan være en forsterkende faktor • Savner en dislike-knapp så samfunnet enklere kan vise at de tar avstand fra hets • Sivilsamfunnet har et stort ansvar for et godt debattklima, men det kan ikke overlates kun til politikere som allerede har en stor belastning • Det er uklart hvorfor OPN avdekket så få hatefulle ytringer er det mindre hets enn vi tror?
<p>Visibility</p>
<p>Effekter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gir muligheter for synlighet og omdømmebygging • Medieomtale av OPN ble vurdert å styrke omdømmet i et politidistrikt, men ble vurdert som risiko for negativt omdømme i det andre politidistriktet
<p>Påvirkningsfaktorer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mange gir støtte i direkte meldinger i stedet for synlig i opphetede kommentarfelt, for å slippe å selv bli målskiver for hets eller måtte bruke tid på å svare ut kommentarer • Synlig politi i kommentarfelt gir risiko for nedkjølende effekt og kan være i konflikt med grunnlovens paragraf om vern mot forhåndssensur • Synlig politi i politisk debatt oppfattes annerledes enn tilstedeværelse i sosiale medier generelt, risiko for å være «meningspoliti» • Enkelte ville føle seg tryggere med politiet synlig til stede i debattene, enkelte reagerer negativt • Facebook gir mindre muligheter for politiet enn andre plattformer, blant annet for å vise tilstedeværelse - discord • Vi mangler et godt rettslig rammeverk for politiarbeid i det digitale rom

<ul style="list-style-type: none">• Norge har noen særskilte rettslige begrensninger for forebygging av hatefulle ytringer andre land ikke har
Convenience
Effekter: <ul style="list-style-type: none">• Facebook gjør det enkelt å spre store mengder netthets• Det ser ut til å være mye hets, men få som står bak
Påvirkningsfaktorer: <ul style="list-style-type: none">• Netthetserne er ressursvake eller personer som ikke føler seg sett/hørt (Skriv inn makt-avmakt fra Kjersti i det kapitlet)• Teknologien bør utnyttes til å gjøre det enklere å anmelde• Teknologien bør utnyttes til å gjøre det enklere å samle, sikre og avlevere bevis• Politiet ønsker flere anmeldelser, vil forhåpentligvis gi preventiv effekt• Det er ulikt hvor godt politiet følger opp anmeldelser• OP Nettroll var en effektiv og lite ressurskrevende arbeidsmåte

Tabell 4 Oppsummering effekter og påvirkningsfaktorer fra empirisk analyse

5.0 Diskusjon

Gjennom denne studien ønsker jeg å besvare følgende spørsmål:

Hvordan kan vi forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten?

For å svare på forskningsspørsmålet stilles flere analyse spørsmål:

- Hvilke virkninger kan politisk debatt i sosiale medier ha for den deliberative deltakelsen?
- Kan regulering og rammeverk for sosiale medier bidra til å hindre eller fremme politiets og samfunnets målsettinger knyttet til hatefulle ytringer?
- Hva kan Operasjon Nettroll lære oss om utfordringene ved å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og sensur?

I dette kapitlet argumenterer jeg for forskningsspørsmålet på bakgrunn av litteraturen og resultatene fra empirien. Diskusjonen struktureres rundt de tre analyse spørsmålene.

Kapitlet presenterer de mest sentrale funnene fra analysen av det empiriske materialet som er gjennomført ved hjelp *Affordance Theory*. I kapittel 4 identifiserte jeg mulige effekter av de fire affordansene association, metavoicing, visibility og convenience og en rekke med påvirkningsfaktorer som virker hemmende eller fremmende. Disse ble oppsummert i en tabell i kap. 4.2.6, sortert etter hvilken affordanse de er knyttet til. I diskusjonen som følger i dette kapitlet har jeg fra denne tabellen plukket ut de effektene og påvirkningsfaktorene som kan belyse de ulike analyse spørsmålene. De aktuelle effektene og påvirkningsfaktorene presenteres i en ramme i begynnelsen av hvert underkapittel. Deretter ses disse funnene i sammenheng med det teoretiske grunnlaget for e-deltakelse presentert i kapittel 2.

5.1 Hvilke virkninger kan politisk debatt i sosiale medier ha for den deliberative deltakelsen?

5.1.1 Identifiserte effekter og påvirkningsfaktorer

Tabellen under viser de funnene som er mest relevante for å svare på det første analyse spørsmålet. Alle er hentet fra tabellen med oppsummeringen av funn i kapittel 4.2.6 og diskuteres videre i dette kapitlet.

Effekter:

- Enkelt å nå ut med eget budskap
- Innbyggerne kommer lettere i dialog med politikere og kan se dem i kortene (makt-avmakt)
- Flere vegrer seg for å delta i det offentlige ordskiftet
- Gir mulighet for synlighet og omdømmebygging
- Algoritmene til Facebook løfter frem hets og polariserende debatt
- Debattklimaet har blitt mer polarisert de siste årene
- Påvirker det generelle debattklimaet negativt, også mellom politikere

- Noen grupper oppfattes å være mer utsatt
- Hets fra ukjente føles ekstra vanskelig når det vises en form for tilknytning til eget nettverk
- Facebook gjør det enkelt å spre store mengder netthets
- Det ser ut til å være mye hets, men få som står bak

Påvirkningsfaktorer:

- Vi trenger mer kunnskap og en bedre problemforståelse
- Mange gir støtte «usynlig» også en form for deltakelse
- Netthetserne er ressursvake eller personer som ikke føler seg sett/hørt
- Sivilsamfunnet har ansvaret for et godt debattklima, men ansvaret kan ikke overlates kun til politikere som allerede har en stor belastning
- Savner en dislike-knapp, en mulighet til å ta avstand uten å bidra til opphetet debatt
- Uklart hvorfor OPN avdekket så få hatefulle ytringer/få i Finnmark ville delta

Tabell 5 Effekter og påvirkningsfaktorer hentet fra Tabell 4 relevante for kapittel 5.1

5.1.2 Debattklima

E-deltakelse kan bidra til et mer inkluderende samfunn og til økt engasjement. Det kan styrke tilliten til politikere og til offentlige myndigheter (UN, 2020). Som mye av litteraturen i kapittel 2 viser, har det særlig til sosiale medier vært knyttet store forventninger til å bidra positivt (Gil de Zúñiga et al., 2012; Hennen et al., 2020; Wahid & Sæbø, 2015). Respondentene i denne studien peker på flere positive bidrag fra sosiale medier. Blant annet dette at innbyggerne kan se politikere i kortene og at sosiale medier viser nyhetene uten en vinkling lagt på av redaktørstyrte medier (Politiker C), det er enkelt å få dialog med både likesinnede og dem som er uenige (Y-kom. A) og at det gir gode muligheter til å formidle politiske budskap (Politiker D). Til tross for de positive elementene, viser forskningen viser at andelen innbyggere som deltar i e-demokrati på langt nær øker like mye som mulighetene for det (UN, 2020). Mye av litteraturen presentert tidligere, peker også på store utfordringer med polarisert debatt og trakassering i sosiale medier (Lindner & Aichholzer, 2020; Moreira et al., 2009; Sunstein, 2001).

Samfunnsdebattantene intervjuet i denne studien, opplever at debattklimaet i sosiale medier er tøft, og at det har blitt merkbart verre de siste årene. Et flertall har selv opplevd hets. En har vært utsatt for alvorlig trakassering med domfellelse, andre har opplevd hatefulle ytringer de ikke har anmeldt. Flere melder at det er vanskelig å vite hvor grensene går for hva som er lovlig og ulovlig, og at de ikke tenker at politiet har ressurser til å følge opp. Politirespondentene forteller at de ønsker flere anmeldelser, og at ytringer i sosiale medier er lite ressurskrevende å etterforske. De fleste av ytringene som anmeldes i Norge, blir etterforsket (Nadim & Fladmoe, 2016).

Utgangspunktet for politioperasjonen undersøkt i denne studien, var forståelsen av at hatefulle ytringer gjør at grupper vegrer seg for å delta i offentlig debatt, og dermed svekker demokratiet. Dette er en utfordring både internasjonal og nasjonal forskning omtaler. Som

kapittel 5 viser, har flere av respondentene erfaring med at debattklimaet fører til at andre velger å ikke ytre meningene sine offentlig. Ungdomspolitikere som er intervjuet, er også ambivalente i forhold til å anbefale andre ungdommer å engasjere seg politisk.

Sosiale medier har potensial til å spre informasjon til flere og øke deltakelse og deliberasjon (Gil de Zúñiga et al., 2012). FN fremhever at e-deltakelse kan bidra til mer inkluderende samfunn. Offentlig debatt i sosiale medier er et element i dette (UN, 2020). Forrige kapittel peker på hvordan plattformer som Facebook på flere måter gjør det enklere både å formidle og innhente informasjon uten at krever mye ressurser. Det skulle innebære en positiv virkning på inkludering. Men bildet er ikke så tydelig. Både i Norge og internasjonalt ser vi en økende grad av polarisering og hatefulle ytringer. Sosiale medier muliggjør anonym deltakelse, noe som gjør det enklere å delta. Dette kan føre til at flere inkluderes i debatten, men det kan også føre til misbruk og negative konsekvenser som falske nyheter og trakassering (Baccarella et al., 2018; Pandey et al., 2020). Forskningslitteraturen og respondentene peker på en mulig sammenheng med utenforskap, med en opplevd avstand til politikere og styringsorganer, et perspektiv med makt og avmakt som bør utforskes mer.

Noe av utfordringen med sosiale medier er at meningsutvekslingen blir så rask at den blir overflatisk (Lindner & Aichholzer, 2020). Dermed får ikke alle informasjon i den egentlige betydningen av ordet, og vi får heller ikke det Grunnloven omtaler som «en åpen og opplyst samtale» (Grunnloven, 1814). Sosiale mediers potensial for å mobilisere så raskt kan også være med på å legge til rette for politisk ekstremisme. Linder og Aichholzer (2020) trekker frem eksempler på sosiale mediers innvirkning på opprør og protestbevegelser mot myndigheter, men også eksempler på at sosiale medier blir nyttige verktøy for autoritære, antidemokratiske tendenser, blant annet ved hjelp av manipulerte nyheter og overvåkning. Virkningen av dette forsterkes ved at mange har større tillit til innhold de får via nettverket sitt i sosiale medier. Konklusjonen deres er at det er behov for tiltak knyttet til utdanning, regulering og teknologiske endringer for at forventningene om sosiale mediers positive innvirkning på deltakelse og demokrati kan innfris (Lindner & Aichholzer, 2020, s. 38-39). Respondentene i denne studien trekker også fram tiltak innenfor de samme tre områdene. Dette drøftes nærmere i 5.2.3 og 5.2.4.

Et demokratiserende aspekt er at alle kan få sin stemme hørt. Det har vært en økende bekymring for at et polarisert debattklima kan føre til at enkelte grupper vegrer seg for å delta (Nadim & Fladmoe, 2021). Respondentene i denne studien deler denne bekymringen, mange kjenner noen som har vært redde for eller valgt bort å ytre meningene sine offentlig. Flere av respondentene har selv opplevd trakassering og hatefulle ytringer, og noen sier dette fører til at de selv vurderer å slutte å engasjere seg i politisk debatt og ikke lenger stille til valg, verken på lokalt eller nasjonalt nivå. Offentlige myndigheter i Norge slår fast at dette er en trussel for demokratiet, og at det er prioritert oppgave å bekjempe hatefulle ytringer. Alle de tre statsmaktene har strategier for å gjøre noe med utfordringen. Til tross for dette opplever både politirespondentene og politikere i denne studien at rammene for politiarbeid i sosiale medier ikke er tilpasset en digital virkelighet.

Mye av forskningslitteraturen peker på mulige negative effekter av sosiale medier, men mener forskningen i større grad bør undersøke disse utfordringene, særlig de langsiktige konsekvensene (Baccarella et al., 2018; Hafezieh & Eshraghian, 2017).

5.1.3 Algoritmestyrte informasjon

Et annet demokratiserende aspekt ved sosiale medier er likeverdige muligheter for informasjon. Dette problematiseres både i det empiriske materialet i denne studien og i forskningslitteraturen. Det er algoritmene som i stor grad bestemmer hvilken informasjon vi får lese og det er også algoritmene som bestemmer hvem som mottar den informasjonen vi selv deler i sosiale medier (Enjolras & Steen-Johnsen, 2017). En av respondentene var ekstra restriktiv med å dele innhold på Facebook, fordi vedkommende hadde så lite kontroll over hvor mange det ble spredt til (Politiker D). Brukerne har flere muligheter til å tilpasse innholdet etter egne interesser ved å like sider og krysse av for hvilket innhold man vil ha mer og mindre av. Men uten innsikt i hvordan algoritmene er konstruert, vet vi lite om styrkeforholdet mellom våre egne og plattformens tilpasninger av informasjonen vi får. Dette utfordrer plattformenes egenuttalte målsettinger om å være en styrke for demokratiet.

Facebook hadde en omsetning på mer enn 40 milliarder dollar i 2017. 89 % av dette kom fra målrettet annonsering med utgangspunkt i nettsamfunnets brukerdata. Når forretningsmodellen baserer seg på salg av data og personlig tilpasset annonsering, tjener de penger på polarisering og brann i kommentarfeltene. Mer engasjement og aktivitet gir mer data. Flere av respondentene var bekymret for dette (Politiker B, Y-kom. A, Y-kom. B). Det blir vesentlig for plattformen å skaffe mange brukere. Mer brukere gir mer data, som gir markedsdominans og stimulerer til naturlige monopoler. Og jo flere brukere og tjenester som er samlet på ett sted, jo mer avhengig blir vi av plattformen (Kalsnes & Pettersen, 2019). Dermed blir det også vanskeligere å innføre reguleringer. Dette så vi tydelig da Australia foreslo lovgivning som rammet de store plattformene økonomisk. Både Google og Facebook truet med å forsvinne fra landet, noe som selvfølgelig skapte stor oppstandelse og bekymring blant alle de innbyggerne som hadde gjort seg avhengig av deres tjenester (Clayton, 2021).

Forretningsmodellene til de store teknologiselskapene og hva det betyr for plattformenes innretning har økende fokus både i forskningslitteraturen og populærlitteraturen. Mange peker på at samfunnets forventninger og selskapenes ambisjoner om å styrke demokratiet i liten grad er innfridd. De holder ikke løftene om å gi alle tilgang på informasjon og løse opp maktstrukturer. Selskapene kunne i mye større grad beskyttet oss mot både misbruk av personlige data og mot hatefulle ytringer ved å prioritere dette i produktdesign og økonomiske beslutninger (Schaake, 2020). Plattformene oppgir selv å være sosialt og politisk utjevne og later til å gi brukerne stor innflytelse. I virkeligheten har de en sentralisert og ugjennomsiktig struktur (Van Dijck et al., 2018).

Økt kunnskap om negative effekter for individ og samfunn sammenholdt med plattformenes uvilje til å regulere seg selv, fører til at stadig flere tar til orde for at det må stilles nye og strengere krav til teknologiselskapene knyttet til transparens og bekjempelse av hets og trakassering (Schaake, 2020; Yar, 2018; Zuboff, 2019). Respondentene i denne studien var bekymret for å skulle gi plattformene ansvaret for å moderere eller sensurere innhold og ytringer. De hadde likevel en felles oppfatning av at algoritmene og forretningsmodellen til Facebook bidro til polarisert debatt og spredning av hets, og at teknologiselskapene i liten grad viste vilje til å ta ansvar for dette.

5.1.4 Oppsummering

Hvilke virkninger kan politisk debatt i sosiale medier ha for den deliberative deltakelsen?

Både respondenter og forskning peker på ulike måter sosiale medier kan bidra til å bedre deltakelse og gjøre samfunnet mer inkluderende. Dette er særlig fordi det krever lite ressurser å innhente og dele informasjon og fordi det gir muligheter for dialog mellom politikere og innbyggere. Dette potensialet er ikke oppfylt, mener både respondentene i denne studien og forskningslitteraturen. Debattklimaet preges i stadig større grad av polarisering og hatefulle ytringer, og mye tyder på at stikk i strid med potensialet for inkludering finner vi en følelse av avmakt og opplevd avstand til myndighetene også i politisk debatt i sosiale medier. Forretningsmodellene til de store teknologiselskapene og manglende vilje til selvregulering fra plattformene kan synes å medvirke til et polarisert debattklima, og en av effektene er at flere vegrer seg for å delta i offentlig debatt.

5.2 Kan regulering og rammeverk for sosiale medier bidra til å hindre eller fremme politiets og samfunnets målsettinger knyttet til hatefulle ytringer?

5.2.1 Effekter og påvirkningsfaktorer

Tabellen under viser de funnene som er mest relevante for å svare på det andre analysespørsmålet. Alle er hentet fra tabellen med oppsummeringen av funn i kapittel 4.2.6 og diskuteres videre i dette kapitlet.

Påvirkningsfaktorer:

- Vi mangler et godt rammeverk for politiarbeid i det digitale rom
- Norge har for lite regulering av plattformene – algoritmer
- Problematisk å overlate kontroll med innhold/ytringer til plattformene
- Norge har noen særskilte rettslige begrensninger for forebygging av hatefulle ytringer andre land ikke har
- Politiet ønsker flere anmeldelser, vil forhåpentligvis gi preventiv effekt
- Det er ulikt hvor godt politiet følger opp anmeldelser
- Teknologien bør utnyttes til å gjøre det enklere å anmelde
- Teknologien bør utnyttes til å gjøre det enklere å samle, sikre og avlevere bevis

Tabell 6 Påvirkningsfaktorer hentet fra Tabell 4 relevante for kapittel 5.2

5.2.2 Rettslig rammeverk

Alle jeg intervjuet i forbindelse med denne studien var opptatt av å verne om ytringsfriheten som en viktig og lovfestet rettighet. Men de fleste av respondentene mente også at det rettslige vernet av ytringsfriheten kan være en utfordring for politiets forebyggende arbeid, og de hadde litt ulike meninger om hvordan dette burde balanseres.

Ytringsfriheten er forankret i både nasjonalt lovverk og internasjonale konvensjoner. Både i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter har retten til å ytre seg fritt et sterkt vern. Det samme gjelder den norske grunnloven. Samtidig har alle disse også formuleringer om å motvirke diskriminering og verne utsatte grupper. Selv innenfor § 100, som er den paragrafen som omhandler ytringsfriheten, finner vi denne dualiteten. Som redegjort for i

kapittel 2.2.1, står det her at ytringsfriheten kan begrenses dersom begrunnelsen er å verne om sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Paragrafen slår også fast at statens myndigheter er pålagt å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale. Hatefulle ytringer og algoritmestyrte informasjon utfordrer begge disse grunnlovsutsagnene.

Straffeloven har flere paragrafer som kan komme til anvendelse ved hatefulle ytringer, som redegjort for i kapittel 2. Det er likevel få dommer som blir avsagt på annet grunnlag enn trusler eller brudd på §185, krenkelser mot et av de særlig vernede grunnlagene. Dette til tross for at undersøkelser viser at hatefulle ytringer som faller utenfor dette, har like skadelig effekt i form av at ofrene trekker seg fra offentlig debatt. Her er det ingen signifikant forskjell mellom straffbare ytringer og andre nedsettende og negative ytringer (Fladmoe & Nadim, 2017). Flere av respondentene mente at det var usikkerhet rundt de rettslige rammene og hva som faktisk burde anmeldes (Politiker A, Politiker B, Politiker D, Y-kom. A, Politi C).

Flere av respondentene hadde selv vurdert å trekke seg fra å delta i politisk debatt på grunn av hets og trakassering, eller de kjente andre som gjorde det. Forskning finner at hatefulle ytringer kan ha skadevirkninger på individnivå, hvor det kan føre til lav selvtillit, frykt, tilbaketrekking fra offentligheten. Ytringer som rammer en gruppe, kan få negative konsekvenser for alle som føler tilhørighet til gruppen, ikke kun dem som rammes direkte. Og på samfunnsnivå kan det føre til mindre reell ytringsfrihet for enkeltgrupper og til at grensene flyttes for hva som er legitime holdninger (Wessel-Aas et al., 2016). To av respondentene nevnte dette siste spesifikt. En mente at amerikansk politikk og Trumps måte å benytte sosiale medier på hadde hatt stor innvirkning i negativ retning (Y-kom. A). En annen mener hatefulle ytringer i sosiale medier er med på å påvirke det generelle debattklimaet blant politikere, og at grensene flyttes (Politiker B).

Bekymringen for å innskrenke ytringsfriheten ved en strammere lovregulering er frykten for det som omtales som en nedkjølende effekt, altså at redsel for straff kunne føre til at noen lot være å formidle viktige meninger eller perspektiver offentlig. Dette var også flere av mine respondenter også inne på. Ser man til land som Australia, som har en strengere lovgivning for hatefulle ytringer, kan det virke som det har hatt en oppdragende effekt. Etter innstramminger i lovverket har antallet hatytringer gått ned, men de opplever ingen nedkjølende effekt. Det ser de blant annet ved at diskusjonen omkring kontroversielle saker ikke er redusert (Gelber & McNamara, 2015; Wessel-Aas et al., 2016).

Noe av utfordringen med de rettslige rammene slik de praktiseres nå, er at de ikke rammer de ytringene som er mest samfunnsskadelige, ifølge en av mine politirespondenter (Politi C). Ytringene som holder seg innenfor grensene av det som er åpenbart straffbart, men som når de er en del av en større mengde hets fører til at noen trekker seg fra offentlig debatt. Den samme respondenten var tydelig på at det rettslige rammeverket ikke er tilstrekkelig tilpasset den digitale verden. En av utfordringene er blant annet det særnorske forbudet mot forhåndssensur som står i grunnloven (Politi C).

Andelen nordmenn som rammes av hets er liten, men andelen politikere som rammes er høy. Grunnloven gir et tydelig oppdrag om å beskytte ytringsfriheten og demokratiet. Men selv lovteksten anerkjenner at det innebærer avveininger. Med det vi vet om skadevirkninger på individ- gruppe- og samfunnsnivå, er det på tide med en grundig diskusjon om dagens rettspraksis oppfyller grunnlovens intensjoner fullt ut.

5.2.3 Regulering av plattformene

Som nevnt i 5.1.3 var flere av respondentene sterkt kritiske til forretningsmodellen til Facebook. Samtidig hadde de ulikt syn på om og hvordan plattformene eventuelt burde reguleres. To respondenter mente det var lite sannsynlig å få innsyn i algoritmene (Y-kom. A, Y-kom. B). Flere mente Facebook burde i større grad stå til ansvar for trakassering og hatefulle ytringer på deres plattform (Politiker B, Politiker D, Y-kom. A).

I 2019 utga Shoshana Zuboff boken *The Age of Surveillance Capitalism* (2019). Den fikk umiddelbart stor oppmerksomhet og er lest og sitert av tusenvis. Hun setter fokus på det problematiske ved det hun kaller overvåkningskapitalismen, forretningsmodellene til de store teknologiselskapene. Her drøfter hun konsekvensene av at de store plattformene tjener store penger på data som hentes gjennom overvåkning og påvirkning av folks atferd på internett, samt manglende transparens og regulering av algoritmene.

Regulering av plattformene har fått økende fokus fra 2016, med spørsmålet om sosiale mediers rolle i USA-valget og avstemningen om Brexit. Også knyttet til spredning av hatefulle ytringer er spørsmålet om regulering relevant. Respondentene i denne studien er tydelige på at algoritmene til Facebook utfordrer plattformens demokratiserende potensial, men mange er samtidig skeptiske til å overlate regulering til teknologiselskapene. Det er ingen tvil om at sosiale medier muliggjør spredning av hatefulle ytringer og at samfunnet har overlatt mye makt til teknologiselskapene (Lim, 2020). Samtidig vil enhver regulering av plattformene utfordre retten til ytringsfrihet. I tillegg er det praktiske utfordringer knyttet til å overvåke og styre så store mengder informasjon som produseres og publiseres i sosiale medier. Regulering vil ha store konsekvenser (Yar, 2018).

EUs *Digital Services Act* gjør at Norge også må ta stilling til lovregulering av internettsselskapene. I Norge har det som i mange land vært forventet at plattformene regulerer seg selv innenfor generell lovgivning. Men det er grunn til å spørre seg hvor godt det har fungert. Vi har fortsatt lite innsikt i nøyaktig hvordan algoritmene til Facebook fungerer. Men hvis en sammenstiller tall fra undersøkelsene presentert i teorikapitlet, viser de noe interessant. Det observeres mye hatefulle ytringer i sosiale medier. Det er en liten andel av debattantene som står bak hetsen. De aller fleste nordmenn misliker slike ytringer og er redde for å ytre noe som kan virke krenkende. Det åpner for to spørsmål. Hvorfor klarer så få personer å få spredt hetsen sin så den blir synlig for så mange? Og når Facebook gir muligheter for å synliggjøre fellesskapets holdninger, hvorfor er det ikke storsamfunnets syn på hatefulle ytringer som vises tydelig?

5.2.4 Sivilsamfunnets ansvar

En av de involverte i Operasjon Nettroll savner en «liker ikke»-knapp eller en annen måte hvor brukere enkelt kan vise at de tar avstand fra ytringer de synes bidrar negativt i

debatten. Det er interessant idé. Flere av samfunnsdebattantene jeg har intervjuet melder at de opplever at andre sender dem private støttemeldinger i stedet for å kommentere offentlig dersom kommentarfeltet inneholder ytringer de tar avstand fra. Det handler om frykt for selv å bli utsatt for hets, eller vegring mot å måtte bruke mye tid på å svare ut i ettertid. Respondentene sier også at de selv ofte lar være å gi en hjelpende hånd i debatter som har gått over styr. I Facebooks kommentarfelt har du to muligheter dersom du vil ta avstand fra et utsagn. Du kan gi en svarkommentar, og dermed risikere å sette i gang en debatt om din egen kommentar eller anspore til en enda mer opphetet debatt om den opprinnelige kommentaren. Eller du kan gi et «sinna-fjes» i stedet for en tommel opp, men på den måten får du ikke vist om det er saken eller språkbruken du reagerer på. Man kan foreslå for Facebook å lage en emoji med kryss over munnen eller et annet symbol som tydelig viser at dette ikke er en akseptabel måte å ytre seg på. Men Facebook genererer inntekter av opphetede debatter, og det er ikke selvsagt at de frivillig vil innføre enklere metoder for å bidra til å roe dem ned.

Intervjuene viser altså at nettopp dette å gå inn i kommentarfeltene og ta avstand fra krenkende ytringer er noe mange velger å ikke gjøre. Forskningen viser det samme. En undersøkelse gjort blant partiene om hvordan de modererer egne sider og kommentarfelt i sosiale medier, viser at de sjelden tar til motmæle. For å unngå reaksjoner fra den som har ytret seg, velger de ofte å skjule kommentaren i stedet for å slette eller kommentere. Ytringen forblir synlig for den som står bak og vedkommende er dermed helt uvitende om at dennes kommentar er utestengt fra debatten. Dette innebærer etiske utfordringer på grunn av mangelen på transparens, men det er minst like alvorlig at det gir lite langsiktig positivt bidrag til debattklimaet (Kalsnes & Ihlebæk, 2021).

En god ytringskultur er ikke noe som oppstår utelukkende ut fra lovverk eller rettspraksis. Den gjenspeiler samfunnets kultur, verdier og holdninger. Det handler om utdanning, oppdragelse, forbilder og hvordan fellesskapet jobber sammen om å skape et inkluderende samfunn. Denne typen langsiktig, forebyggende arbeid er utrolig viktig. Men med de utfordringene presentert i denne studien, trenger vi også tiltak med raskere effekt.

5.2.5 Oppsummering

Kan regulering og rammeverk for sosiale medier bidra til å hindre eller fremme politiets og samfunnets målsettinger knyttet til hatefulle ytringer?

Ytringsfriheten har et sterkt rettslig vern i Norge og både empiri og teori viser at nordmenn hegner om denne rettigheten. Samtidig skal hensynet til ytringsfriheten veies opp mot andre elementer viktige for demokratiet, og grunnloven slår fast at staten må legge til rette for en åpen og opplyst samtale. Både hatefulle ytringer og algoritmestyrt informasjon utfordrer dette, noe som kan innebære at staten bør ta grep. Respondentene i denne studien er skeptiske til at teknologiselskapene skal ha ansvaret for å sensurere innhold. Men med *Digital Services Act* kommer diskusjonen om andre former for lovregulering av plattformene, for eksempel innsyn i algoritmer og flere tiltak fra plattformene selv for å redusere skadelige effekter. Regulering av plattformer kan altså handle om mer enn at plattformene selv skal bestemme hvilke ytringer som er akseptable. Her trenger vi en bredere diskusjon. Intervjumaterialet i denne studien viser også at det å utnytte teknologien

til enklere å kunne anmelde, enklere å samle inn og avlevere gyldig bevis, ville bidra til forenkling både for ofrene for netthets og for politiet. Dette at sosiale medier er enkelt og lite ressurskrevende å bruke, den affordansen omtalt som *convenience* (Pandey et al., 2021), utnyttes godt til informasjons- og kommunikasjonsformål. Her bør det også ligge muligheter for enklere behandling av hets. Dersom sivilsamfunnet fortsatt skal ha hovedansvaret for å bekjempe hatefulle ytringer i sosiale medier, må vi legge bedre til rette for det.

5.3 Hva kan Operasjon Nettroll lære oss om utfordringene ved å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og sensur?

5.3.1 Effekter og påvirkningsfaktorer

Tabellen under viser de funnene som er mest relevante for å svare på det tredje analyse spørsmålet. Alle er hentet fra tabellen med oppsummeringen av funn i kapittel 4.2.6 og diskuteres videre i dette kapitlet.

Effekter:

- Medieomtale av OPN ble vurdert å styrke omdømmet i ett politidistrikt, men ble vurdert som risiko for negativt omdømme
- Minner om en «politistat»

Påvirkningsfaktorer:

- Synlig politi i kommentarfelt gir risiko for nedkjølende effekt og kan være i konflikt med grunnlovens paragraf om vern mot forhåndssensur
- Synlig politi i kommentarfelt oppfattes annerledes enn tilstedeværelse i sosiale medier generelt, risiko for å være meningspoliti
- Enkelte ville føle det tryggere å ytre seg med politiet til stede i debattene, andre reagerer negativt (overvåkning/sensur) NB: putte inn «ytte» i tabellen over.
- OPN var en effektiv og lite ressurskrevende arbeidsmåte

Tabell 7 Effekter og påvirkningsfaktorer hentet fra Tabell 4 relevante for kapittel 5.3

5.3.2 Forebyggende politiarbeid i kommentarfeltene

Operasjon Nettroll og forebygging av hatefulle ytringer vekket oppmerksomhet og debatt i mediene, internt i politiet og i Stortinget. I de første avisoppslagene ble det presentert at politiet ville kunne benytte tiltak overfor ytringer som var i grenseland mot det straffbare. Tiltak som ble nevnt var advarsler i kommentarfelt, beslaglegging av utstyr og bekymringssamtaler (Haaland, 2021). Jurister problematiserte dette opp mot grunnlovens vern mot forhåndssensur (Aschehoug & Frøland, 2021), og politidirektør Benedicte Bjørnland ble utfordret på dette i debatt under Arendalsuka (*Hat - eller bare dårlig*

oppførsel, 2021). Samtidig uttalte politikere som selv hadde vært utsatt for hets seg positivt om Operasjon Nettroll og det forebyggende arbeidet (Norheim, 2021).

Bekymringssamtaler på bakgrunn av ytringer som ikke er åpenbart straffbare er det også stilt spørsmål ved i Stortinget. Justisministeren fikk i november 2021 følgende spørsmål fra en stortingsrepresentant: «Ser statsråden noe problematisk ved politiets praksis om bekymringssamtaler på bakgrunn av lovlige ytringer som er beskyttet av ytringsfriheten?» Statsråden svarte at lovlige ytringer som er beskyttet av ytringsfriheten i utgangspunktet ikke skal være grunnlag for en frivillig samtale med politiet. Men hun sa videre at «vurderingen kan stilles seg annerledes når det er snakk om visse ytringer i randsonen av straffebestemmelsen, eller hvor det er en utvikling i innholdet i de ytringene som en person fremsetter» (Mehl, 2021). Det ble videre presisert at det ikke er lett å skille mellom lovlige straffbare ytringer, og at politiet har til oppgave å være i forkant og hindre at straffbare handlinger begås. Dette gjelder også fremtidige ytringer.

Det ser ut til at det er sprikende oppfatninger blant juristene i hvilken grad politiet kan gripe inn for å forebygge ytringer. Det var det også blant respondentene i denne studien. Enkelte reagerte sterkt og negativt på denne typen politiarbeid. Men det er interessant å legge merke til at alle de tre respondentene som tilhører grupper som i større grad tar skade av netthets, uttaler at de ville føle det trygt med økt tilstedeværelse fra politiet i kommentarfeltene. Politirespondentene er alle sammen klar over at dette er omstridt, og er bekymret for at det skal bli oppfattet som sensur eller overvåkning, men en av dem ser også behovet for å være mer ordenspoliti på internett.

De to distriktene som gjennomførte Operasjon Nettroll, gjorde ulike vurderinger av hvordan dette ville oppfattes av opinionen. Et distrikt så dette som et ledd i omdømmebyggingen og gikk bredt ut i media og fortalte om operasjonen. På denne måten ville de vise innbyggerne og politikerne at de tok hets på alvor og ønsket å følge bedre opp. Det andre distriktet var bekymret for at folk ville oppfatte det som overvåkning, og gjorde det ikke kjent på annen måte enn direkte henvendelser til partiene. Det er ikke undersøkt hvilken holdning innbyggerne i disse distriktene har, men det er interessant å legge merke til at distriktet med mye medieoppmerksomhet, både positiv og negativ, fikk en rekke deltakere. Det andre distriktet fikk veldig få. Det at mer oppmerksomhet ga mer oppslutning, kan tyde på at befolkningen så positivt på den typen politiarbeid.

5.3.3 Ytringsfrihetens dilemmaer

Hensikten med denne studien er å utforske mulighetsrommet vi har for å forebygge hatefulle ytringer uten å legge for store begrensninger på ytringsfriheten. Intervjuene som er gjennomført viser hvor krevende det er å finne denne balansen og hvor mange hensyn som må veies mot hverandre. Både teori og empiri beskriver en usikkerhet knyttet til omfanget av hatefulle ytringer og manglende kunnskap om hvilke ytringer som er straffbare. Både teori og empiri beskriver også at det er reelt at debattklimaet gjør at noen vegrer seg for å delta i politisk debatt, og at det er behov for å gripe inn. Samtidig uttrykker alle respondentene en bekymring for å få et «meningspoliti» og at sanksjoner mot ytringer også innebærer en trussel mot demokratiet. Kapittel 5.2.5 beskriver hvordan ytringsfriheten både vernes og begrenses gjennom norsk lovverk og internasjonale konvensjoner. De

viktigste grensedragningene finner vi i Grunnlovens §100 og straffelovens §185. Formuleringer, fortolkninger og forståelse har variert gjennom årene.

Den første ytringsfrihetskommisjonen ble nedsatt som et resultat av attentatet mot William Nygaard, etter han forsvarte Salman Rushdies rett til å publisere boken *Sataniske vers*. Kommisjonen kom med en innstilling til ny paragraf 100 i Grunnloven, og ambisjonen var at ny lovformulering skulle gi klarere grenser og i større grad være tilpasset digitale medier (Nyman, 1998). Kommisjonen besto av seksten personer. To av dem hadde minoritetsbakgrunn. Både i tilknytning til sammensetningen av den første ytringsfrihetskommisjonen og til den generelle debatten omkring trakassering og hatefulle ytringer, har flere problematisert den lave representasjonen av minoritetsgrupper og at det er utfordrende at det er den delen av befolkningen som i liten grad rammes som skal definere grensene for hvilke ytringer som er straffbare (Bangstad & Vetlesen, 2011; Østrem, 2021).

I tillegg til grunnlovsendringer foreslo Ytringsfrihetskommisjonen av 1999 endringer for straffelovens §185. Kommisjonens anbefaling var en oppmykning av straffelovens begrensninger for ytringsfriheten. Holgersen-utvalget som skulle vurdere hvordan FNs rasediskrimineringskonvensjon kunne innarbeides i norske lover gikk i motsatt retning. Stortingets konklusjon var at det skulle altfor mye til for å bli dømt for hatefulle ytringer, og i 2005 ble en skjerpet lovparagraf vedtatt (Østrem, 2021, s. 33-34). Terroren på Utøya i 2011 blåste liv i den norske debatten om ytringsfrihet og ytringsansvar. Flere hevdet at ytringsfrihetens grenser var utvidet de siste tiårene og den lovmessige beskyttelsen svekket. Andre europeiske land med forholdsvis lik lovgivning som Norge hadde en rettspraksis som i større grad sanksjonerte hatefulle ytringer (Bangstad & Vetlesen, 2011). Vi ser altså at det gjennom hele 2000-tallet parallelt hevdes at ytringsfriheten har for sterkt og for svakt rettslig vern.

Ytringsfrihet er ikke et begrep som enkelt kan defineres. Innbakt i forståelsen ligger historisk og kulturell kontekst og en rekke verdimeslige og filosofiske valg. I moderne vestlige demokratier legges det vekt på en nyliberalistisk individuell frihet. Kulturer med et mer kollektivistisk perspektiv vil forstå begrepet annerledes (Vetlesen, 2011). I Norge ligger definisjonen ofte knyttet opp mot det som i filosofien omtales som negativ frihet, altså frihet som fravær av begrensning av den individuelle friheten. Alternativet er positiv frihet, forstått som den mulighet man har til kontroll og innflytelse over eget liv. Flere av dem som er skeptiske til en forståelse av ytringsfriheten som absolutt og ubegrenset, argumenterer for at den positive frihetsforståelsen i større grad bør legges til grunn (Bangstad & Vetlesen, 2011).

Argumentasjonen for at ytringsfriheten bør reguleres i minst mulig grad, bygger på viktige filosofiske prinsipper, som John Stuart Mill og hans tanker om at offentligheten er et marked av ideer, hvor det å slippe til flest mulig ytringer og mot-ytringer er det som bringer frem sannhet og alminnelig fornuft (Sejersted, 1999; Wessel-Aas et al., 2016). Sentralt er også Jürgen Habermas sin borgerlige offentlighet hvor det fornuftige og rasjonelle avdekkes gjennom en åpen og likeverdig diskurs (Habermas et al., 2002). Det er grunn til å spørre seg hvor godt disse prinsippene fungerer for dagens offentlige debatt i sosiale medier, hvor

teknologien gir fragmentert informasjon og debattklimaet gir asymmetriske maktrelasjoner. Prinsippet om å møte mening med mening som Ytringsfrihetskommisjonen av 1999 la til grunn, utfordres av at omfanget, intensiteten og spredningen av hatefulle ytringer er veldig annerledes nå enn da. Dette peker også respondentene i denne studien på, at omfanget av hets både gjør skadevirkningen større og gjør at det føles nytteløst å forsvare seg mot hetsen. De sier også at de ofte lar være å ta til motmæle eller forsvare andre, fordi de er redde eller fordi det vil kreve for mye tid å svare ut.

«Lovene er for folket, og de er også av folket», skriver Olav Østrem i boka *Hatefulle ytringer* (2021, s. 40). Kunnskap om loven finner man derfor i den samfunnsmessige konteksten formuleringen ble til i, og befolkningens forhold til lovparagrafen. Ytringsfriheten står sterkt i Norge, men et flertall av nordmenn mener den må balanseres mot andre samfunnsverdier (Steen-Johnsen & Enjolras, 2016). Mange er skeptiske til juridiske sanksjoner mot ytringer, men det er lavere toleranse mot ytringer som krenker minoriteter enn mot dem som krenker religion eller annet som kan oppfattes som kritikk av maktfaktorer (Steen-Johnsen & Enjolras, 2016). Som presentert i kapittel 2, ser vi også at holdningene er i endring, og stadig flere nordmenn mener vi må bekjempe ytringer som oppleves som krenkende (Fladmoe et al., 2021).

Vi kan ikke akseptere den mengden hets og trakassering vi ser i sosiale medier i dag, mener en av politirespondentene, men sier videre at det er en forenkling å konkludere med at politiet kan stoppe det. Samtidig kritiserer han det han kaller for ytringsfrihetsentusiastene for å hegne om ytringsfriheten som om den skulle være hellig. Da underkommuniseres de omkostningene hatefulle ytringer har for individ og samfunn. Det gjør politiets rolle både spennende og krevende, mener han. «*Vi er nødt til å stå i denne spagaten eller balanseøvelsen i større grad enn dem som velger de enkle svarene*» (Politi C).

5.3.4 Oppsummering

Hva kan Operasjon Nettroll lære oss om utfordringene ved å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og sensur?

Politiet skal verne om lovlige ytringer og samtidig forebygge og straffeforfølge hatefulle ytringer. Juristene er ikke enige om handlingsrommet til politiet i dette landskapet, det er heller ikke respondentene i denne studien. Kjernen ligger i ulike forståelser av begrepet ytringsfrihet. Den forrige ytringsfrihetskommisjonen definerte ytringsfrihet som en grunnleggende rettighet og overordnet andre hensyn, og at «ytringsfriheten i sin kjerne ikke er en interesse som eventuelt må kunne vike for en annen interesse» (Sejersted, 1999, s. 136). Den nye ytringsfrihetskommisjonen legger fram sine konklusjoner 15. august 2022. Det blir spennende å se hvilken forståelse og definisjon av ytringsfrihet som legges til grunn. Det er ikke åpenbart lett å se hvordan en kan komme frem til en felles forståelse av et begrep så tett knyttet til verdier og filosofi. Samtidig er det åpenbart at vi må vite hva vi legger i ordet frihet før vi kan definere grensene.

Delt syn på politiet i kommentarfeltene ser ut til å henge sammen med selve synet på ytringsfrihet. Hvordan kan samfunnet ha en konsekvent forståelse av og benyttelse av grunnlovsparagrafen når ikke folk har en felles forståelse av begrepet ytringsfrihet?

Politiet ønsker flere anmeldelser og mer rettspraksis. De ulike paragrafene i straffeloven relevante for hatefulle ytringer kan ikke enkelt detaljeres i en forskrift ved å liste opp ord som er uakseptable. Ytringer må forstås i lys av sin kontekst, noe også høyesterettsdommene fra 2020 viser. Avgjørelsene fra 2020 slår også fast et annet viktig prinsipp. Det er ytringer rettet mot et tema som er vernet i grunnloven, ikke ytringer rettet mot enkeltpersoner eller grupper (Høyesterett, 2020a, 2020b). I rettsforhandlingene ble det også trukket frem at straffelovens 185 befinner seg i kapittel 20, som omhandler vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet. Paragrafen er altså til for å beskytte samfunnsinteressene, ikke privatpersoner (Østrem, 2021).

Til slutt trekker jeg frem igjen uttalelsen fra en av politirespondentene. En restriktiv rettspraksis for §185 ivaretar hensynet til ytringsfriheten. Samtidig er det ikke nødvendigvis de åpenbart straffbare enkeltuttalelsene som er mest samfunnsskadelige. Det virker umulig å ivareta ytringsfriheten til alle grupper og skape et inkluderende debattklima, uten å diskutere om det fordrer en nedtoning av ytringsfriheten som en individuell, nærmest ubegrenset frihet.

5.4 Muligheter og begrensninger

Teknologiens *constraints*, eller begrensninger, er hvordan brukerne kan holdes tilbake fra å oppnå et bestemt mål ved bruk av en teknologi eller et informasjonssystem (Majchrzak & Markus, 2012). Som forskningslitteraturen viser har det lenge vært et mål fra offentlige myndigheter og samfunnet generelt å utnytte mulighetene som ligger i sosiale medier til å øke innbyggernes deltakelse i deliberasjon og demokratiske beslutninger (Hennen et al., 2020; Skogerbø et al., 2021; Sæbø et al., 2008). Så viser også litteraturen at dette handlingspotensialet ikke er oppfylt. Andelen som deltar har ikke økt i samsvar med de økte mulighetene (Lindner & Aichholzer, 2020), og vi ser en økende grad av polarisering, hatefulle ytringer og at grupper trekker seg fra den offentlige debatten (Bjørge et al., 2021; UN, 2020; Ytre-Arne et al., 2017). Det ligger åpenbart et handlingspotensial i sosiale medier for å kunne ha en demokratiserende effekt (Suh et al., 2018).

Det er nødvendig med mer forskning på langsiktige effekter av sosiale medier generelt, og knyttet til online politisk diskurs. Men for å løse spørsmålet i denne studien, hvordan vi kan forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier, trenger vi også å vite mer om hvilke begrensninger som aktualiseres når brukerne oppfatter og tar i bruk de ulike affordansene. På den måten kan vi ta informerte avveininger mellom kostnad og gevinst. En grundig behandling av dette har for stort omfang for denne studien, men funnene peker på flere elementer vi bør skaffe oss mer kunnskap om.

Et eksempel er innenfor affordansen *visibility*. Politiet utnytter sosiale medier til å være synlige, til å kommunisere med innbyggerne og til omdømmebygging. Men Facebook gjør det ikke mulig for politiet å være synlige i debatter uten ved å legge inn kommentarer i diskusjonene. På andre plattformer kan de vise at de er pålogget uten å involvere seg i aktiviteten, med den hensikt at brukerne skal vite at de kan ta kontakt om de har spørsmål eller opplever noe. Økt synlighet for politiet ble sett på som positivt og trygghetsskapende av flere av respondentene i den studien. Men synlig tilstedeværelse i kommentarfeltene var

et av elementene i Operasjon Nettroll som ble nedskalert etter juridiske avklaringer. Bekymringen var nettopp at denne affordansen hadde en tilknyttet begrensning, nemlig det som kalles nedkjølende effekt. Ved at politiet utnytter muligheten til tilstedeværelse i sosiale medier, er flere bekymret for at det vil føre til at brukerne føler de ikke kan ytre seg fritt, eller trekker seg fra å delta. Denne begrensningen trekkes frem av jurister, i media og i mandatet til Ytringsfrihetskommisjonen. Men hva vet vi egentlig om hvordan denne begrensningen vil slå inn? Forskning som så på nedkjølende effekt knyttet til lover mot hatefulle ytringer i Australia, fant at disse hadde ingen nedkjølende effekt (Gelber & McNamara, 2015; Hacker & van Dijk, 2000). Svarene fra respondentene i denne studien og forskningen fra Australia viser at frykten for at synlig tilstedeværelse fra politiet vil gi uønsket moderering av debatten og selvsensur, kan være overdrevet. Mer omfattende forskning er nødvendig, med flere respondenter og over tid. *Affordance Theory* kan være velegnet for å undersøke hvordan politiet kan utnytte affordansen visibility uten at det medfører uønskede begrensninger eller negative effekter.

«Ord bør møtes med ord», er tittelen på en kronikk skrevet fire norske jurister om hatefulle ytringer og Grunnlovens §100 om ytringsfrihet (Wessel-Aas et al., 2021). De problematiserer politiets rolle i bekjempelsen av hatefulle ytringer og mener at det er sivilsamfunnet som bør ha ansvaret, og ytringer bør bekjempes ved å ta i motmæle i åpen debatt. Flere av respondentene i denne studien var også opptatt av sivilsamfunnets ansvar. *Metavoicing* gir mulighet for å vise sivilsamfunnets holdninger og verdier, men funn i denne studien viser at denne affordansen ikke er godt nok utnyttet. Det bør være interessant å se nærmere på det som nevnes av en av respondentene, muligheten for en dislike-knapp eller en annen måte man enkelt kan vise at en ytring er uønsket, uten å måtte engasjere seg i selve debatten. Det siste koster ofte for mye tid og krefter, ifølge respondentene. Forskning viser også at moderatorer i politisk debatt ofte tyr til å skjule kommentarer heller enn å slette eller ta til motmæle (Kalsnes & Ihlebæk, 2021). Dette bidrar lite til å bedre ytringsklimaet. *Metavoicing* bør kunne utnyttes bedre i forebygging og bekjempelse av hatefulle ytringer, men det er nødvendig å se på hvilke faktorer i teknologien og hos de ulike brukergruppene som virker fremmende og hemmende.

Metavoicing har også negative sider, som for eksempel at man liker eller deler innhold man ser andre har reagert på, uten å ha tilstrekkelig informasjon til å kjenne saken. I en virkelighet hvor mange får nyhetene sine fra sosiale medier hvor man ofte ikke får tilgang til hele nyhetsartikkelen uten abonnement, og nettavisene lager overskrifter som gir klikk og annonseinntekter, er ikke uvanlig å se diskusjoner i kommentarfeltene som bunner i at noen åpenbart har misforstått innholdet i artikkelen som diskuteres. Det at man enkelt kan dele informasjon, og ved hjelp av affordansene *association* og *convenience* kan bygge seg et nettverk av forbindelser til brukere og innhold, er en del av sosiale mediers demokratiserende potensial. Men slik som disse affordansene utnyttes nå, gir de noen åpenbare begrensninger for staten i det oppdraget som Grunnloven gir den, nemlig å legge til rette for en åpen og opplyst samtale. Dette henger også sammen med plattformenes algoritmer. Som tidligere drøftet, er det uvisst hvor stor innflytelse brukerne har over informasjonen de mottar og den de selv formidler, og hvor mye som manipuleres av plattformenes algoritmer. Så lenge opphetede kommentarfelt gir økte inntekter, er det grunn til å ønske innsyn i algoritmene, slik EU nå legger inn i *Digital Services Act*. Men for at

denne innsikten skal ha verdi, må den ses i sammenheng med brukerne av teknologien og deres mål.

Ved å se på forebygging av hatefulle ytringer gjennom *Affordance Theory* avdekkes det et mulighetsrom i denne studien. Men studien viser også at det er behov for mer detaljert kunnskap om både affordansene og begrensningene for ulike brukergrupper, hvis politisk debatt i sosiale medier skal være den åpne og opplyste debatten vi ønsker oss. *Affordance Theory* kan være et nyttig verktøy i dette.

6.0 Konklusjon og implikasjoner for praksis og forskning

Ytringsfrihet er en viktig verdi i Norge. Lik tilgang til informasjon og like muligheter til å ytre seg er viktige demokratiske rettigheter. Det er derfor viktig å sikre at ikke myndigheter eller andre aktører griper unødige inn mot borgernes ytringer. Men hatefulle ytringer og et polarisert debattklima legger også begrensinger på ytringer, både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Juridiske rammer og teknologiske løsninger har ikke vist seg tilstrekkelige til å utnytte sosiale mediers demokratiserende potensial.

6.1 Oppsummering av funn

Forskningsspørsmålet i denne studien er:

Hvordan kan vi forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten?

For å svare på forskningsspørsmålet spurte studien videre:

- Hvilke virkninger kan politisk debatt i sosiale medier ha for den deliberative deltakelsen?
- Kan regulering og rammeverk for sosiale medier bidra til å hindre eller fremme politiets og samfunnets målsettinger knyttet til hatefulle ytringer?
- Hva kan Operasjon Nettroll lære oss om utfordringene ved å forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier og spenningsfeltet mellom ytringsfrihet og sensur?

Det første ble besvart både gjennom teori og empiri. Sosiale medier kan gjøre det enklere for alle å delta i politisk debatt og gjør det enkelt å dele informasjon og ytringer. Men debattklimaet oppleves tøft, og fører til at en del vegrer seg for å delta. Særlig gjelder dette ungdom og kvinner. Forretningsmodellen og algoritmene til Facebook bidrar til en mer polarisert debatt og gjør at informasjonen blir fragmentert. Brukerne har liten kontroll på hvem budskapet de ytrer når, og de har liten kontroll på hvor balansert informasjon de faktisk mottar selv.

Selv om mengden hets oppleves som stor, er det en liten andel debattanter som står bak de hatefulle ytringene. De fleste nordmenn ønsker ikke å ytre noe som er krenkende. Likevel tar sivilsamfunnet ikke nok oppgjør med netthets, og teknologien legger heller ikke til rette for å gjøre det. Det finnes empiriske data for hvem som ytrer seg hatefullt, men det er forsket lite på motivasjonen deres for å gjøre det. Det kan ha å gjøre med avmaktsfølelse eller en opplevd avstand til styrende myndigheter.

Politiet har fått et tydelig oppdrag om å forebygge hatefulle ytringer. Straffeløshet kan ha noe preventiv effekt, men den forebyggende delen som var planlagt for Operasjon Nettroll ble justert etter juridiske betenknninger. Det er en bekymring for om synlig tilstedeværelse fra politiets side i kommentarfelt eller politisk debatt er for sterk inngripen i ytringsfriheten og et brudd på det særnorske vernet mot forhåndssensur. Synlig tilstedeværelse digitalt oppfattes annerledes enn synlig tilstedeværelse fysisk, og flere politirespondenter fremhever at verken lovverket eller andre rammer for politiarbeid er tilpasset den digitale sfæren. Grunnlovens §100 verner om ytringsfriheten, men slår

samtidig fast at staten plikter å legge til rette for en åpen og offentlig samtale, og at ytringsfriheten kan reguleres dersom det er for å ivareta sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Respondentene i denne studien enes om at de uregulerte plattformene ikke ivaretar disse tre verdiene, men det er ulike syn på hvordan dette bør reguleres. Nordmenns holdninger kan se ut til å endres noe i retning av å ønske mer politiinvolvering og mer sanksjoner for hatefulle ytringer.

Teknologien kan utnyttes bedre til å gjøre det enklere å anmelde hatefulle ytringer og til å samle, sikre og avlevere bevis. Det kan føre til flere anmeldelser og bedre rettspraksis. Men som en av politirespondentene trekker frem, er det et tankekors at de mest samfunnsskadelige ytringene ikke fanges opp av dagens lovverk og rettspraksis. De som enkeltvis ikke åpenbart er straffbare, men som ved hjelp av algoritmer spres raskt og i slike mengder at den totale negative effekten er stor. Vi kan neppe forvente at plattformer som Facebook, som tjener stort på ekstreme ytringer og viralitet, frivillig skal legge om til en annen praksis. Flere funn i studien tyder på at vi bør diskutere endringer både i reguleringer overfor plattformene og kanskje også i fortolkninger av lovparagrafene som regulerer ytringer. Uten endringer på systemnivå virker det lite sannsynlig at utviklingen vil snu.

6.2 Begrensninger

En tydelig utfordring for denne studien og for annen forskning på området, er at det er store individuelle forskjeller for hva som oppfattes som hatefulle ytringer. Det er vanskelig med noen entydig definisjon av begrepet. I straffelovens §185 defineres det, men hatefulle ytringer omfattes også av andre paragrafer i straffeloven. I og med at begrepet heller ikke er tydelig definert i mye av forskningen, knytter det seg stor usikkerhet til tallene vi har for omfanget av denne typen ytringer. Dette kunnskapsbehovet må adresseres i videre forskning.

Et informasjonssystem påvirkes av mange faktorer og er i stadig endring. Det er en fordel at forskningen er oppdatert og dagsaktuell. Denne studien ble planlagt før Operasjon Nettroll var avsluttet, og dermed før man visste noe om resultater. Det at kun to politidistrikt gjennomførte operasjonen, gir en begrensning i mengden facebook-profiler som er undersøkt. Det blir vanskelig å si noe sikkert om årsaken til at de fant færre straffbare ytringer enn forventet når datagrunnlaget er lite. Det hadde vært interessant å vite mer om hvorfor de andre politidistriktene ikke tok del i Operasjon Nettroll, men det kan være ulike årsaker, og det ville kreve mange intervjuer å få god innsikt i det. Mer enn omfanget av denne studien tillater.

Denne studien har valgt å ta utgangspunkt i en spesifikk politioperasjon for å utforske forebygging av hatefulle ytringer i et demokratiperspektiv. Man kunne valgt å benytte kun *Affordance Theory* og konsentrere seg om respondenter innenfor politiet. Da ville man fått en dypere forståelse av de ulike fasene i arbeidet med operasjonen, hvilke affordanser som ble oppfattet av aktørene og undersøkt informasjonssystemet opp mot én organisasjon med tydelige mål. Valgene som er tatt for forskningsdesignet i denne oppgaven, er tilpasset denne studiens formål. *Affordance Theory* gir en forståelse for samspillet mellom teknologi, brukere og kontekst. Det å benytte de fire affordansene identifisert av Pandey et al. (2021)

som særlig viktige for politisk deltakelse gjorde analysen av informasjonssystemet spisset mot påvirkningsfaktorer og effekter viktige for den overordnede tematikken.

En enkelt politioperasjon eller noen få samfunnsdebattanters holdninger er ikke viktige i seg selv. Det interessante var å se de identifiserte effektene og påvirkningsfaktorene i sammenheng med forskning om e-deltakelse og hvordan sosiale medier påvirker demokratiet på godt og vondt. De to ulike teoretiske perspektivene og det å ha respondenter med ulik inngang til tematikken ga til sammen spennende innsikt.

6.3 Implikasjoner for praksis

Det er første gang politiet gjennomfører en operasjon som Operasjon Nettroll. Ambisjonene for de forebyggende elementene ved operasjonen ble justert allerede før oppstart, i frykt for at dette ville innebære ulovlig forhåndssensur. Funn i denne studien tyder på at de juridiske rammene ikke nødvendigvis er så stramme, og dette bør vurderes på nytt før en eventuell ny runde.

Politiarbeid i sosiale medier er forholdsvis nytt. Ifølge politirespondentene i denne studien var Operasjon Nettroll en lite ressurskrevende og effektiv arbeidsmåte. Men de peker også på utfordringen ved at politiets kompetanse, utstyr, rutiner og rettslige rammeverk ikke er tilpasset politiarbeid i den digitale verden. Dette bør ha stort fokus både for politiet og justissektoren. Denne studien peker på flere konkrete områder hvor det bør vurderes endringer, som synlig tilstedeværelse, enklere rapportering og muligheter for sanksjoner uten rettsak, som forelegg, bekymringsamtaler eller mekling.

Det bør bli enklere å anmelde ytringer i sosiale medier og enklere å avlevere materiale til politiet som man ønsker vurdert for mulige straffbare forhold. Kripos har en tipsportal på politiets nettside, men den er lite kjent og det presiseres at tipsmuligheten kun gjelder ytringer som er i strid med §185 i straffeloven, ikke andre hatefulle ytringer. Anmeldelser må leveres fysisk på den lokale politistasjonen. Nå som stadig flere land innfører lovregulering av hatefulle ytringer på sosiale medier, bør det vurderes om dette kan gjøres enklere direkte fra plattformene. Funn i studien tyder på at Facebook foreløpig ikke har vært interessert i dialog med politiet om dette. I tillegg må rutinene for kategorisering av straffesaker knyttet til hatefulle ytringer bli mer finmasket, så man kan skille ut de ytringene som retter seg mot politikere eller politisk debatt. Dette vil gi bedre oversikt over omfang og utvikling.

Flere anmeldelser er vesentlig for å få tilstrekkelig rettspraksis. Flere av respondentene i denne studien synes det er uklart hva som er straffbart, og noen er også av den oppfatning at politiet neppe har ressurser til å følge opp slike saker. Dette viser at det er nødvendig med mer informasjon, ikke bare om hvordan man skal forstå §185 og de særskilte grunnlagene, men også at det er andre paragrafer i straffeloven som kan gi grunnlag for straff. Men rettergang er ikke den eneste muligheten vi har for offentlige sanksjoner. For andre lovbrudd og forseelser har politiet muligheter for sanksjoner og tiltak uten å nødvendigvis gå veien om rettsvesenet. Når vi nå vet skadevirkningene av hatefulle ytringer, mener jeg det er nødvendig å diskutere hvorvidt politiet skal ha mulighet til mildere tiltak

som bekymringssamtaler eller forelegg. Politiet skal opprettholde ro og orden. Som samfunn protesterer vi ikke på at politiet griper inn når noen urinerer på offentlig sted, spiller høy musikk om natta eller klipper gresset i kirketiden. Hvis noen skjeller ut noen i en butikk eller taxikø, er vi snare til å ønske at politiet griper inn. Da er det å forstyrre ro og orden. Men hvis noen skjeller ut noen i sosiale medier, da hevder mange at det går på bekostning av ytringsfriheten dersom politiet griper inn. «Jeg har noen tanker om at av og til så burde vi vært litt mer (...) ordenspoliti på internett», sier en av politirespondentene (Politi B). Hvorfor noe som er ordensforstyrrelse ute i samfunnet er beskyttede ytringer i sosiale medier, er et spørsmål som Ytringsfrihetskommisjonen, justissektoren og lovgivende myndigheter bør stille seg.

Ytringsfrihetskommisjonen slutfører sitt arbeid om kort tid. I etterkant vil det komme en diskusjon om hvordan deres innspill skal følges opp. Diskusjonene omkring ytringsfrihet har lett for å bli ideologiske og veldig overordnede. Et par av respondentene i denne studien minner om at lovverket skal ta høyde for styrende myndigheter som ikke er like demokratisk anlagte som dem vi har nå. Men det er ikke til å komme unna at de unge debattantene i denne studien har opplevd mye, og sitter med et inntrykk av at det er en regel at det koster mye å være engasjert i politisk debatt. Da må vi kanskje se på vår forståelse av lovformuleringene på nytt.

6.4 Muligheter for videre forskning

Dette forskningsprosjektet har avdekket mange ting det er behov for mer kunnskap om. For det første trenger vi en bedre problemforståelse og mer nøyaktig kunnskap om omfanget av netthets. Det bør gjennomføres både kvantitative og kvalitative studier på hatefulle ytringer i sosiale medier, med tydelige definisjoner og kategorier av ytringer. I løpet av de siste fire månedene har jeg to ganger vært forespurt om å delta i større nasjonale undersøkelser om hatefulle ytringer mot politikere. Ingen av dem hadde definert hva slags ytringer spørsmålene omhandlet. Det har liten verdi å vite hvor mange som mener man bør idømme fengselsstraff eller bøter for ytringer, hvis man ikke vet hva slags ytringer de tenker på når de svarer.

For det andre vet vi lite om bakgrunnen og motivasjonen for at noen fremsetter hatefulle ytringer i sosiale medier. Er det mangel på kunnskap om sakene eller om hva som oppleves krenkende som er utslagsgivende? Det kan også være et forsøk på å fylle en slags vaktbikkje-rolle de ikke føler er ivaretatt. Uten at vi vet mer om hvorfor, er det lite sannsynlig at tiltak mot ytringene har ønsket effekt. Studier som går tettere på dem som står bak hatefulle ytringer i sosiale medier vil gi nyttig innsikt.

Det er sannsynlig at *Digital Services Act* vedtas i EU om ikke lenge. Dette må også Norge forholde seg til, og våre myndigheter får antagelig ansvar for grenseoppganger for hva som er uønskede ytringer og de må opprette tilsynsorganer. Dette krever kunnskap. Skal vi kunne utnytte DSAs regler om innsikt i plattformenes algoritmer, kreves det også mer forskning på hvordan dette kan bidra til å gjøre sosiale medier til en bidragsyter i demokratiperspektiv.

Denne studien bidrar til forskningslitteraturen på flere måter. *Affordance Theory* har mye vært brukt til å undersøke hvordan organisasjoner bruker teknologi for å nå bestemte mål, og fokus har ofte vært på hvordan affordansene oppfattes og aktualiseres. Som forklart i metodekapitlet er modellen til Pozzi et al. (2014) godt egnet til dette, men analysen av mine empiriske data viste at den er i mindre grad egnet til å analysere et informasjonssystem med mangfoldig brukergruppe, mindre bevisst bruk eller mer målkonflikter.

I analysen benyttes affordanser som er særlig relevante for politisk deltakelse. Disse er nylig identifisert av Pandey et al. (2021). De er derfor i liten grad prøvd ut i analyse. Som analyseverktøy ga de en rekke funn som bidro til en bedre forståelse av mulighetene og begrensningene ved forebyggende arbeid mot hatefulle ytringer. Studien til Pandey et al. fokuserer på hvordan sosiale medier kan øke sosial kapital og politisk deltakelse, men i liten grad på negative påvirkningsfaktorer eller kostnader ved å delta i den politiske debatten. Denne studien viser at dette i høyeste grad påvirker deltakelsen, og det er behov for mer kunnskap om dette.

Jeg har i arbeidet med denne studien flere ganger vært nysgjerrig på hva slags resultater jeg ville fått dersom jeg hadde fulgt flere samfunnsdebattanter og deres aktiviteter i sosiale medier over tid, og kunnet undersøke umiddelbare og langsiktige reaksjoner på ulike ytringer. Det hadde også vært interessant å studere en større gruppe politirespondenter med en systematisk analyse av deres bruk av sosiale medier. Gjennom *Affordance Theory* kunne man på den måten fått en større forståelse innsikt i hvilke affordanser og begrensninger politiet som organisasjon oppfatter og tar i bruk.

6.5 Konklusjon

Få i Norge blir utsatt for hatefulle ytringer. Men blant politikerne er andelen høy. Så vil mange hevde at politikere også bør tåle mer kritikk og korreks enn andre. Men når vi ser effektene det har på særlig lokalpolitikere og ungdomspolitikere, blir det en for enkel konklusjon. Et offentlig ordskifte med utelukkende hardhodede elitepolitikere er ingen styrking av demokratiet. Ei heller bidrar det til å minske avstanden mellom de styrende og de styrte. Dersom hetsen kommer av avmakt og mistillit til politikere, og hetsen først og fremst skremmer bort de nye stemmene, de unge stemmene og minoritetsstemmene, da er vi i en slags catch-22. De som trakasserer på sosiale medier bidrar til at vi sitter igjen med de politikerne de selv antagelig stoler minst på.

Hvordan kan vi forebygge hatefulle ytringer i sosiale medier uten at det medfører en utilbørlig inngripen i ytringsfriheten? Den umiddelbare responsen jeg ofte får når jeg stiller spørsmålet, er at det er umulig. Hvorfor er utgangspunktet vårt at det er det? Det henger antagelig sammen med at vi først og fremst tenker på ytringsfrihet som en individuell rettighet. Opplysningstidens idealer om at samfunnet hviler på frie og autonome borgere står sterkt i vår kultur. For vi har jo ikke ytringsfrihet for ytringsfrihetens egen skyld. En av begrunnelsene som fortsatt står sterkt finner vi hos Mill. Med offentligheten som et marked av ideer hvor flest mulig ytringer bringes frem usensurert, er det størst sannsynlighet for å nå frem til sanne overbevisninger. Men Mill levde i en annen offentlighet enn vi gjør. I vår fragmenterte offentlighet er det tvilsomt om det fortsatt er sann at sannheten vinner frem

dersom ytringer får flomme fritt, og med algoritmestyrte informasjon og ekkokamre er det vel heller ikke sånn at ytringer nødvendigvis blir imøtegått. Den eneste begrunnelsen for å innskrenke ytringsfriheten, ifølge Mill, er for å forhindre skade på andre. Men hva er det egentlig å forvolde skade på andre? I norsk rettspraksis forstås det oftest som trusler eller som grove krenkelser mot beskyttede grupper. Men hatefulle ytringer i sosiale medier har beviselig skadelige effekter på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Og den innskrenker den reelle ytringsfriheten til viktige stemmer.

«Og ikke minst når jeg snakker med andre yngre jenter som har lyst til å stille til valg, så oppfordrer jeg selvfølgelig til det, men med en stor bismak i munnen. Jeg får dårlig samvittighet når jeg oppfordrer dem til å gjøre det, for jeg vet at det kommer til å koste»
(Politiker A)

Utsagnet fra en av de unge politikerne jeg intervjuet gjør inntrykk. Prisen vi betaler for ytringsfrihet er høy. Vi må våge å diskutere hva begrepet ytringsfrihet egentlig innebærer, og vi må utnytte de mulighetene teknologien gir for å ruste både politiet og sivilsamfunnet til en innsats for et inkluderende og fritt ytringsklima, i sosiale medier og i samfunnet for øvrig.

7.0 Referanser

- Aschehoug, C. M. F. T. H. (2021, 20.07.2021). Når politiet bryter grunnloven. *Dagbladet*.
<https://www.dagbladet.no/meninger/bryter-grunnloven/74051108>
- Aschehoug, T. & Frøland, C. M. (2021, 14.09.2021). Dette lukter politistat. *Dagbladet*.
<https://www.dagbladet.no/meninger/dette-lukter-politistat/74218709>
- Baccarella, C. V., Wagner, T. F., Kietzmann, J. H. & McCarthy, I. P. (2018). Social media? It's serious! Understanding the dark side of social media. *European Management Journal*, 36(4), 431-438. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2018.07.002>
- Bangstad, S. & Vetlesen, A. J. (2011). Ytringsfrihet og ytringsansvar. *Nytt norsk tidsskrift*, 28(4), 334-346. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2011-04-02>
- Barnidge, M., Kim, B., Sherrill, L. A., Luknar, Ž. & Zhang, J. (2019). Perceived exposure to and avoidance of hate speech in various communication settings. *Telematics and informatics*, 44, 101263. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2019.101263>
- Berkovsky, S. & Freyne, J. (2015). Personalized Social Network Activity Feeds for Increased Interaction and Content Contribution. *Frontiers in Robotics and AI*, 2. <https://doi.org/10.3389/frobt.2015.00024>
- Bjørøgo, T., Thomassen, G. & Strype, J. (2021). *Trakassering og trusler mot politikere: En spørreundersøkelse blant medlemmer av Stortinget, regjeringen og sentralstyrene i partiene og ungdomspartiene*. Politihøgskolen.
- Brandtzæg, B. A., Magnussen, E., Heian, M. T., Kvernenes, M. S., Vike, H., Jupskås, A. R. & Ruud, S. S. (2022). *Lokaldemokrati og lokalpolitikeres arbeidsvilkår* (636). Telemarksforskning. <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/lokaldemokrati-og-lokalpolitikeres-arbeidsvilkar/4078/>
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2018). *Doing Interviews* (2nd edition. utg.). Sage Publications Ltd.
- Burkal, R. & Veledar, A. (2018). *Hatefulle ytringer i offentlig debatt på nett*. Likestillings- og diskrimineringsombudet. <https://www.ldo.no/nyheter-og-fag/brosjyrar-og-publikasjonar/rapporter/fb-rapport/>
- Clayton, J. S., Katie. (2021, 22. januar). Google threatens to withdraw search engine from Australia. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-australia-55760673>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design : qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ; International student. utg.). SAGE.
- Dixon, N. M. & McNamara, L. A. (2008). *Our Experience with Intellipedia: An Ethnographic Study at the Defense Intelligence Agency*. Defense Intelligence Agency, USA. S. Center for Computing Research. <https://cfwebprod.sandia.gov/cfdocs/CompResearch/docs/DixonMcNamara.pdf>
- Ehrlich, K. & Shami, N. S. (2010). *Microblogging inside and outside the workplace*. Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media,
- Enjolras, B. & Steen-Johnsen, K. (2017). The digital transformation of the political public sphere: a sociological perspective. I F. Engelstad, H. Larsen, J. Rogstad & K. Steen-Johnsen (Red.), *Institutional change in the public sphere: Views on the Nordic model* (655.89. utg., s. 99-117). De Gruyter Open Poland. <https://doi.org/10.1515/9783110546330-006>
- Fladmoe, A. & Nadim, M. (2017). Silenced by hate? Hate speech as a social boundary to free speech. I *Boundary Struggles. Contestations of Free Speech in the Public Sphere* (s. 45-76). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.16>
- Fladmoe, A., Wollebæk, D., Steen-Johnsen, K. & Thorbjørnsrud, K. (2021). *Hva mener befolkningen om ytringsfrihetens grenser?* (8299655463). Fritt ord. <https://hdl.handle.net/11250/2738213>
- Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. (2018). Hentet 10.10.21, fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>
- Frøland, T. A. C. M. (2021, 14.09.2021). Dette lukter politistat. *Dagbladet*.
<https://www.dagbladet.no/meninger/dette-lukter-politistat/74218709>

- Garton Ash, T. (2016). *Free Speech : Ten Principles for a Connected World*. Yale University Press.
- Gelber, K. & McNamara, L. (2015). The Effects of Civil Hate Speech Laws: Lessons from Australia. *Law & Society Review*, 49(3), 631-664. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/lasr.12152>
- Gibbs, G. (2018). *Analyzing qualitative data* (2nd edition. utg.). SAGE Publications Ltd.
- Gil de Zúñiga, H., Jung, N. & Valenzuela, S. (2012). Social media use for news and individuals' social capital, civic engagement and political participation. *Journal of computer-mediated communication*, 17(3), 319-336. [https://doi.org/ https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x](https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x)
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814* (100). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1814-05-17>
- Habermas, J. (2015). *Knowledge and human interests*. John Wiley & Sons.
- Habermas, J., Høibraaten, H., Schwabe-Hansen, E. & Øien, J. (2002). *Borgerlig offentlighet : dens fremvekst og forfall : henimot en teori om det borgerlige samfunn* (3. utg. utg.). Gyldendal.
- Hacker, K. L. & van Dijk, J. (2000). *Digital democracy: Issues of theory and practice*. Sage.
- Hafezieh, N. & Eshraghian, F. (2017). Affordance theory in social media research: systematic review and synthesis of the literature. 25th European Conference on Information Systems (ECIS 2017),
- Hat - eller bare dårlig oppførsel*. (2021). Hentet 03.01. fra <https://schibsted.com/arendalsuka-2021/>
- Hennen, L., Van Keulen, I., Korthagen, I., Aichholzer, G., Lindner, R. & Nielsen, R. Ø. (2020). *European e-democracy in practice*. Springer Nature. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8>
- Hutchby, I. (2001). Technologies, texts and affordances. *Sociology*, 35(2), 441-456. <https://doi.org/10.1017/S0038038501000219>
- Høyesterett, N. (2020a). *HR-2020-184-A*. <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2020/januar-2020/hr-2020-184-a.pdf>
- Høyesterett, N. (2020b). *HR-2020-185-A*. <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2020/januar-2020/hr-2020-185-a.pdf>
- Haaland, T. N. (2021). *Politiet tar grep mot netttroll som truer politikere*. Dagsavisen. Hentet 27.05 fra <https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/nyheter/2021/05/05/politiet-tar-grep-mot-netttroll-som-truer-politikere/>
- Inderhaug, E. (2021, 05.09.2021). Når politikere trues til taushet, er dette et demokratisk problem. *Politiforum*. <https://www.politiforum.no/arendalsuka-stortinget/nar-politikere-trues-til-taushet-er-dette-et-demokratisk-problem/217687>
- Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse-og sosialfagene*. Høyskoleforlaget.
- Jilcha Sileyew, K. (2020). *Research Design and Methodology*. I. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.85731>
- Jupskås, A. R. (2021). *Norske lokalpolitikeres erfaringer med trusler, hatytringer og plagsomme henvendelser: Noen resultater fra en spørreundersøkelse i november 2020*. Center for Research on Extremism, H. C. a. P. V. The Extreme Right & University of Oslo. <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-reports/2021/c-rex-research-report-2-2021>
- Kalsnes, B. & Ihlebæk, K. A. (2021). Hiding hate speech: political moderation on Facebook. *Media, Culture & Society*, 43(2), 326-342. <https://doi.org/10.1177/0163443720957562>
- Kalsnes, B. & Pettersen, L. (2019). Algoritmer, analysedata og automatisering i det digitale medielandskapet - en avkledningsmanøver. *Norsk medietidsskrift*, 26(01), 1-10. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2019-01-01>
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>

- Karahanna, E., Xu, S. X., Xu, Y. & Zhang, N. A. (2018). The needs–affordances–features perspective for the use of social media. *mis Quarterly*, 42(3), 737-756. <https://doi.org/10.25300/MISQ/2018/11492>
- Karlsen, R., Steen-Johnsen, K., Wollebæk, D. & Enjolras, B. (2017). Echo chamber and trench warfare dynamics in online debates. *European Journal of Communication (London)*, 32(3), 257-273. <https://doi.org/10.1177/0267323117695734>
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P. & Silvestre, B. S. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business horizons*, 54(3), 241-251. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2011.01.005>
- Kneuer, M. (2016). E-democracy: A new challenge for measuring democracy. *International Political Science Review*, 37(5), 666-678. <https://doi.org/10.1177/0192512116657677>
- Kreiss, D. (2015). The problem of citizens: E-democracy for actually existing democracy. *Social Media+ Society*, 1(2). <https://doi.org/10.1177/2056305115616151>
- Kulturdepartementet. (2020, 30.03.20). *Mandatet*. Hentet 26.05 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/ytringsfrihetskommisjonen/mandatet/id2695703/>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Gyldendal akademisk.
- Le Blanc, D. (2020). E-participation: a quick overview of recent qualitative trends. *UN Department of Economic and Social Affairs (DESA) Working Papers*, 163.
- Lehne, L. C. & Holter, C. R. (2019). *Hat og trusler mot folkevalgte*. Kommunesektorens organisasjon. <https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/forskning-og-utvikling/nyhetssaker/Hat-og-trusler-mot-folkevalgte.pdf>
- Lenz, C., Lid, S., Lorentzen, G., Nilsen, A. B., Nustad, P. & Rise, E. (2018). *Tiltak mot hatefulle ytringer: Kunnskaps-og tiltaksoversikt*. Senter for holocaust og livssynsminoriteter.
- Leonardi, P. M. (2011). When flexible routines meet flexible technologies: Affordance, constraint, and the imbrication of human and material agencies. *mis Quarterly*, 35(1), 147-167. <https://doi.org/10.2307/23043493>
- Leonardi, P. M. & Treem, J. W. (2012). Knowledge management technology as a stage for strategic self-presentation: Implications for knowledge sharing in organizations. *Information and organization*, 22(1), 37-59. <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2011.10.003>
- Lim, S. S. (2020). Manufacturing Hate 4.0: Can Media Studies Rise to the Challenge? *Television & New Media*, 21(6), 602-607. <https://doi.org/10.1177/1527476420918825>
- Lindner, R. & Aichholzer, G. (2020). E-democracy: conceptual foundations and recent trends. I *European E-Democracy in Practice* (s. 11-45). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8_2
- Madiega, T. (2020). Digital services act. *European Parliamentary Research Service, PE*.
- Majchrzak, A., Faraj, S., Kane, G. C. & Azad, B. (2013). The Contradictory Influence of Social Media Affordances on Online Communal Knowledge Sharing. *Journal of computer-mediated communication*, 19(1), 38-55. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12030>
- Majchrzak, A. & Markus, M. L. (2012). Technology affordances and constraints in management information systems (MIS). *Encyclopedia of Management Theory*, (Ed: E. Kessler), Sage Publications, Forthcoming. <https://ssrn.com/abstract=2192196>
- Mathiassen, L. & Nielsen, P. A. (2008). Engaged scholarship in IS research. *Scandinavian Journal of Information Systems*, 20(2), 1.
- Mehl, E. E. (2021). *Skriftlig spørsmål fra Per-Willy Amundsen (FrP) til justis- og beredskapsministeren* (15:529) [Skriftlig spørsmål]. Justisdepartementet. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=86938>
- Midtbøen, A., Steen-Johnsen, K. & Thorbjørnsrud, K. (2017). *Boundary struggles : contestations of free speech in the Norwegian public sphere*. Cappelen akademisk forlag.
- Midtbøen, A. H. (2017). *Offentlighetens grenser: Hovedfunn fra prosjektet Status for Ytringsfriheten i Norge 2015-2017*. Institutt for samfunnsforskning.

- Millen, D. R. & Feinberg, J. (2006). Using social tagging to improve social navigation. Workshop on the Social Navigation and Community based Adaptation Technologies,
- Moreira, A. M., Möller, M., Gerhardt, G. & Ladner, A. (2009). *E-Society and e-democracy*. eGovernment-Symposium, Bern, Switzerland,
- Myers, M. D. & Avison, D. (2002). *Qualitative research in information systems: a reader* (1. utg.). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781849209687>
- Nadim, M. & Fladmoe, A. (2016). *Hatefulle ytringer. Delrapport 1: Forskning på art og omfang* (Bd. 2016:14). Institutt for samfunnsforskning.
- Nadim, M. & Fladmoe, A. (2021). Silencing women? Gender and online harassment. *Social Science Computer Review*, 39(2), 245-258. <https://doi.org/10.1177/0894439319865518>
- Norheim, H. J. (2021). *Nå skal politiet stanse netttroll*. <https://www.nrk.no/rogaland/sor-vest-politidistrikt-skal-stanse-netttroll-1.15483790>
- Nyman, H. (1998, 17.03.1998). Ytringsfrihetskommisjonen regner med nye medier. *digi.no*. <https://www.digi.no/artikler/ytringsfrihetskommisjonen-regner-med-nye-medier/339220>
- Pandey, V., Gupta, S. & Chattopadhyay, M. (2020). A framework for understanding citizens' political participation in social media. *Information technology & people (West Linn, Or.)*, 33(4), 1053-1075. <https://doi.org/10.1108/ITP-03-2018-0140>
- Pandey, V., Gupta, S. & Kim, H.-W. (2021). Exploring the Role of Technology Affordance and Social Capital in Promoting Citizen's Political Participation on Social Media. *Pacific Asia Journal of the Association for Information Systems*, 13(4), 1. <https://doi.org/10.17705/1pais.13401>
- Pozzi, G., Pigni, F. & Vitari, C. (2014). Affordance theory in the IS discipline: A review and synthesis of the literature. AMCIS 2014 Proceedings, Savannah, United States.
- PST. (2020). *Nasjonal trusselvurdering 2020*. Politiet. Politiets sikkerhetstjeneste. https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/pst_trusselvurdering_2020.pdf
- PST. (2021). *Nasjonal trusselvurdering 2021*. Politiet. Politiets sikkerhetstjeneste. https://www.pst.no/globalassets/artikler/trusselvurderinger/nasjonal-trusselvurdering-2021/ntv_2021_final_web_1802-1.pdf
- Regjeringen. (2016). *Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016–2020* [Strategi]. B.-o. likestillingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/72293ca5195642249029bf6905ff08be/hatefulle-ytringer_uu.pdf
- Riksadvokaten. (2017). *MÅL OG PRIORITERINGER FOR STRAFFESAKSBEHANDLINGEN 2017* (1/2017) [Rundskriv]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/document/mal-og-prioriteringsrundskriv-nr-12017>
- Riksadvokaten. (2021). *MÅL OG PRIORITERINGER FOR STRAFFESAKSBEHANDLINGEN I 2021* (387/2021) [Rundskriv]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2021/>
- Schaake, M. (2020). Reclaiming Democracy. I J. P. Steyer (Red.), *Which Side of History?: How Technology Is Reshaping Our Lives* (s. 128-132). Common Sense Media.
- Sejersted, F. (1999). *Ytringsfrihed bør finde Sted* [27]. J.-o. p. Ytringsfrihetskommisjonen.
- Skogerbø, E., Ihlen, Ø., Nord, L. & Nørgaard Kristensen, N. (2021). *Power, Communication, and Politics in the Nordic countries*. Nordicom.
- Steen-Johnsen, K. & Enjolras, B. (2016). The fear of offending: Social norms and freedom of expression. *Society*, 53(4), 352-362. <https://doi.org/10.1007/s12115-016-0044-2>
- Straffeloven. (1902). (LOV 2005-05-20-28) Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1902-05-22-10>
- Straffeloven. (2008). (LOV 2005-05-20-28) Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>
- Suh, K.-S., Lee, S., Suh, E.-K., Lee, H. & Lee, J. (2018). Online comment moderation policies for deliberative discussion—seed comments and identifiability. *Journal of the Association for Information Systems*, 19(3), 182-208. <https://doi.org/10.17705/1jais.00489>
- Sun, Y., Zhou, X., Jeyaraj, A., Shang, R.-A. & Hu, F. (2019). The impact of enterprise social media platforms on knowledge sharing: An affordance lens perspective. *Journal of Enterprise Information Management*, 32(2), 233-250. <https://doi.org/10.1108/JEIM-10-2018-0232>

- Sunstein, C. R. (2001). *Republic. com*. Princeton University Press.
- Sæbø, Ø., Rose, J. & Flak, L. S. (2008). The shape of eParticipation: Characterizing an emerging research area. *Government information quarterly*, 25(3), 400-428.
<https://doi.org/10.1016/j.giq.2007.04.007>
- Sør-Vest Politidistrikt. (2020). *Anmeldt hatkriminalitet 2020*. Politiet.
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/kriminalitetsutvikling/anmeldt-hatkriminalitet-sor-vest-pd-2020.pdf>
- Treem, J. W. & Leonardi, P. M. (2013). Social media use in organizations: Exploring the affordances of visibility, editability, persistence, and association. *Annals of the International Communication Association*, 36(1), 143-189. <https://doi.org/10.1080/23808985.2013.11679130>
- UN. (2020). *E-Government Survey 2020 Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development*. D. o. E. a. S. Affairs. United Nations.
<https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2020>
- Van Dijck, J., Poell, T. & De Waal, M. (2018). *The platform society: Public values in a connective world*. Oxford University Press.
- Van Dijk, J. (2010). *Participation in policy making* (Study on the social impact of ICT. Report for European commission, information society and media directorate-general, Issue. European Communities.
- Vetlesen, A. J. (2011). Nyliberalisme—en revolusjon for å konsolidere kapitalismen. *Agora*, 29(1), 5-53. <https://doi.org/10.18261/ISSN1500-1571-2011-01-02>
- Volkoff, O. & Strong, D. M. (2017). Affordance theory and how to use it in IS research. I R. D. G. M.-C. Stein (Red.), *The routledge companion to management information systems* (s. 232-245). Routledge.
- Wahid, F. & Sæbø, Ø. (2015). Affordances and effects of promoting eParticipation through social media. International Conference on Electronic Participation,
- Wang, H., Wang, J. & Tang, Q. (2018). A review of application of affordance theory in information systems. *Journal of Service Science and Management*, 11(01), 56.
<https://doi.org/10.4236/jssm.2018.111006>
- Webster, J. & Watson, R. T. (2002). Analyzing the past to prepare for the future: Writing a literature review. *mis Quarterly*, xiii-xxiii. <http://www.jstor.org/stable/4132319>
- Wessel-Aas, A. K. J., Strømme, V. & Jensen, A. (2021, 01.06.2021). Ord bør møtes med ord. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/0K5yXg/ord-boer-moetes-med-ord>
- Wessel-Aas, J., Fladmoe, A. & Nadim, M. (2016). *Hatefulle ytringer. Delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer* (Bd. 2016:16). Institutt for samfunnsforskning.
- Yar, M. (2018). A failure to regulate? The demands and dilemmas of tackling illegal content and behaviour on social media. *International Journal of Cybersecurity Intelligence & Cybercrime*, 1(1), 5-20. <https://doi.org/10.52306/01010318RVZE9940>
- Ytre-Arne, B., Hovden, J., Moe, H., Nærland, T. U., Sakariassen, H. & Johannessen, I. (2017). Universitetet i Bergen. Institutt for informasjons- og medievitenskap.
- Ytringsfrihetskommisjonen. (2021). *Åpent møte: Ytringsfrihet og ansvar på nettet* ykom.no, Ytringsfrihetskommisjonen. <https://www.ykom.no/2021/03/01/apent-mote-ytringsfrihet-og-ansvar-pa-nettet/>
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism : the fight for the future at the new frontier of power*. Profile Books PublicAffairs.
- Østrem, O. (2021). *Hatefulle ytringer. Lov og rett i krenkingens tid*. Cappelen Damm.

8.0 Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Politiets rolle i kommentarfelt og den offentlige debatten i årets valgkamp

Om prosjektet:

Prosjektet er en masteroppgave ved Institutt for informasjonssystemer ved Universitet i Agder. Formålet er å undersøke hvordan vi kan begrense uønskede ytringer uten at det går på bekostning av ytringsfriheten. Prosjektet ser nærmere på Operasjon Nettroll, politiets satsing for å forebygge hatefulle ytringer og trakassering i den politiske debatten i sosiale medier, hovedsakelig Facebook, gjennom valgkampen 2021. Informere om min egen rolle i samfunnsdebatten.

Utdeling av informasjonsskriv, samtykke. Lagring av info, godkjent av norsk senter for forskningsdata.

Bakgrunnsopplysninger om informant:

- Alder, kjønn
- Geografisk tilhørighet
- Stilling/tilknytning til prosjektet

1. **Grunnleggende kjennskap til den offentlige debatten i sosiale medier med hovedvekt på Facebook**

- Fortell om ditt forhold til den norske politiske debatten på Facebook?
- Hvordan vil du beskrive denne debatten og ser du noen endring over tid?
- Hvilken kjennskap har du til netthets og trakassering i offentlig debatt?

2. **Facebook-debatt i valgkampen 2021**

- På hvilken måte har du fulgt/deltatt i Facebook-debatt gjennom valgkampen 2021?
- Hvilke andre grupper av deltagere har du observert/kommunisert med?
- Har du oppfattet at noen spesielle saksfelt eller noen grupper debattanter har skapt ekstra engasjement og temperatur i debatten?

3. **Politiets rolle i sosiale medier og Operasjon Nettroll (for politiansatte)**

- Fortell litt om bakgrunnen for Operasjon Nettroll?
- Fortell litt om målsettinger og metoder for prosjektet og hvilke operative vurderinger om er gjort i Operasjon Nettroll?
- Hvordan vil du beskrive politiets tilstedeværelse i 2021-valgkampen?
- På hvilken måte skiller arbeidet med Operasjon Nettroll seg fra annet arbeid politiet gjør på sosiale medier/i offentlig debatt
- Er det noen viktige forskjeller mellom politiarbeid på internett og vanlig politiarbeid? (tekniske begrensninger, vanskelig med oppsøkende virksomhet, kan ikke gripe inn umiddelbart)
- Har du opplevd eller fått kjennskap til utfordringer eller krevende vurderinger forbundet med arbeidet i Operasjon Nettroll?

- g. Etter din mening, hvilke erfaringer tar politiet med seg til videre arbeid med tilstedeværelse i offentlig debatt?
4. **Politiets rolle i sosiale medier og Operasjon Nettroll (for andre enn politiansatte)**
- a. Hvilken kjennskap har du til Operasjon Nettroll og politiets satsing i 2021-valgkampen?
 - b. Hvordan vil du beskrive politiets tilstedeværelse i 2021-valgkampen?
 - c. Ser du noen utfordringer eller krevende vurderinger forbundet med politiets tilstedeværelse i sosiale medier?
5. **Ytringsfrihet og grunnlovens vern mot forhåndssensur**
- a. På hvilke måter tenker du sosiale medier styrker og/eller begrenser ytringsfriheten?
 - b. Skiller dette seg fra offentlig debatt på andre arenaer enn sosiale medier?
 - c. Dersom politiet griper aktivt inn mot ytringer på sosiale medier, hva tenker du om et opp mot
 - i. Forebyggende effekt
 - ii. Forhåndssensur
 - iii. Rettsvesenets rolle
 - d. Hva tenker du om teknologiens rolle for å forebygge uønskede ytringer? Filter/sensur, ~~monitorering, nudging~~, som registrering osv.
 - e. Har du gjort deg noen tanker om plattformenes rolle?
6. **Avsluttende spørsmål**
- a. Hvordan vil du oppsummere den politiske debatten i sosiale medier valgkampen 2021?
 - b. Hvis du tenker fremover, hvilke muligheter og utfordringer ser du ved politiets tilstedeværelse i den offentlige debatten?
 - c. Har du noen andre synspunkter du ønsker å dele?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til respondenter

Vil du delta i forskningsprosjektet**«Politiets rolle i kommentarfelt og den offentlige debatten i valgkampen 2021»?**

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke politiets rolle i kommentarfelt og den offentlige debatten i valgkampen 2021. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet er å undersøke hvordan vi kan begrense uønskede ytringer uten at det går på bekostning av ytringsfriheten. Prosjektet ser nærmere på Operasjon Nettroll, politiet satsing for å forebygge hatefulle ytringer og trakassering i den politiske debatten i sosiale medier gjennom valgkampen 2021. Prosjektet er en masteroppgave ved Institutt for informasjonssystemer ved Universitet i Agder.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Professor Øystein Sæbø er ansvarlig veileder for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å belyse ulike sider ved den aktuelle satsingen intervjues ansatte i politiet med operativt og/eller strategisk ansvar for operasjonen, noen deltakere i den politiske debatten i tidsrommet for operasjonen og noen deltagere i ytringsfrihetskommisjonen, som har drøftet problemstillingene på et overordnet nivå.

Hva innebærer det for deg å delta?

Intervjuene skal gjennomføres ved bruk av en intervjuguide og skal ta mellom 45 minutter og en time. Intervjuene blir registrert ved bruk av lydopptak og transkripsjon blir oppbevart som elektronisk dokument. Lydopptak slettes når transkripsjonen er gjennomført.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Ditt personvern — hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Navnet og kontaktopplysningene dine erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Organisasjonen du er tilknyttet vil kunne gjenkjennes i publikasjonen. Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for informasjonssystemer, UiA, har NSD — Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD — Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: +47 53 21 15 00.

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder ved Professor Øystein Sæbø, oystein.sabo@uia.no, +47 38 14 16 26
- Student Torunn Ostad, torunn.ostad@gmail.com
- Vårt personvernombud: personvernombud@uia.no

Med vennlig hilsen

Øystein Sæbø
Prosjektansvarlig

Torunn Ostad
student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervjuet
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Godkjenning fra Norsk senter for databehandling

22.05.2022, 21:04

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Politiets rolle i kommentarfelt og den offentlige debatten i valgkampe...](#) / Vurdering

Vurdering

Referansenummer

604729

Prosjekttittel

Politiets rolle i kommentarfelt og den offentlige debatten i valgkampen 2021

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for informasjonssystemer

Prosjektperiode

01.01.2022 - 01.12.2022

[Meldeskjema](#)

Dato	Type
09.12.2021	Standard

Kommentar

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 09.12.2021. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.12.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelige angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/61aa3cb-bdda-42b5-986a-37960a2a451d>

1/2

